

PLANINSKI VESTNIK 8

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXVII 1977

P L A N I N S K I V E S T N I K
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Dr. ing. Dušan Lasič	Spomenik neznanemu kmetu	457
Drago Karolin	Ob 70-letnici PD Ilirska Bistrica 1907—1977	465
Nada Kostanjčević	Tri kratke pa ne krotke	477
Bine Mlač	Po dežju, pred dežjem pa v dežju	480
Dolfo Jelenc	S smučmi v Špikovem grabnu	482
Jože Zupan-Faj Fun	Bivak pri »Oderuški«	485
Urša Kolenc	Lanski utrinki	491
Dušan Markič	Trikrat v Sfingi	497
Franc Vogeltnik	Drugi del »Naravo na Koroškem«	502
P. Richter	Triglav in Bohinj	503
	Društvene novice	511
	Alpinistične novice	517
	Varstvo narave	519
	Iz planinske literature	519
	Razgled po svetu	520
	Naslovna stran:	
	Gore nad Jezerskim	
	Foto dr. Jože Andlovic	

Glasilo
 Planinske zveze Slovenije
 »Planinski Vestnik«
 je bilo z ukazom
 predsednika republike
 Josipa Broza-Tita
 ob 80-letnici izhajanja
 za poseben prispevek
 k razvoju planinstva
 v Sloveniji
 odlikovano
 z redom zaslug za narod
 s srebrnimi žarki

Notranja priloga.

Dva motiva z Zelenice in Begunjščice 1975 — Foto Ing. Pavle Šogula

Poština plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Oreš, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 30, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Poločnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojtn, dr. Tone Wraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvofakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 120 din, plačljivo tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 200 din (12 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

LETO LXXVII | ŠT. 8 | LJUBLJANA | AVGUST 1977

tiskarna
jože moškrič
 61000 Ljubljana, kajuhova 55

oddelek za sodobno pisarniško poslovanje

snap out

izdeluje kopirne obrazce SNAP-OUT, ki zagotavljajo boljšo organizacijo poslovanja v uradih, bankah, zavarovalnicah, uslužnostnih podjetjih, industriji, trgovini, bolnišnicah, prevozništvu in drugod

tiskarna

tisk vseh vrst tiskovin, katalogov, časopisov, revij in knjig

klišarna

izdelava vseh vrst one-in večbarvnih klišejev

knjigovoznica

vozava preprostih in luksuzno opravljenih del

stampijarna

izdelava vseh vrst žigov, pečatov in knjigovozskih črk

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

77. LETNIK

8

1977

SPOMENIK NEZNANEMU KMETU

(2. moja jugoslovanska transverzala)

DR. ING. DUŠAN LASIČ

Bilo je spomladi štirinštiridesetega leta v Starih žagah. Čedalje pogosteje sem se oziral proti tisti, skoraj pravljčni kultsi Kamniških planin tam nad Dolenjskimi Toplicami. Zdele so se mi kot privid moje mladosti in simbol mojih strmih ciljev in postavljenih življenjskih nalog. Te želje so bile sedaj shranjene za nedoločen čas v globoko zamrznjenem stanju, vendar nisem več verjel, da bi se še kdaj prebudile, bog z njimi. Enako se mi tudi hrepenenje po samih gorah ni zdelo več dovolj resno ali celo opravičljivo v časih, ko se nismo samo mi borili za svoj obstanek, marveč tudi ves svet za ohranitev človeškega dostojanstva in morale sploh. Nekdanje skomine po alpinističnih dejanjih so torej v meni zamrle.

Pa čeprav sem čisto hrlobovske želje pokopal, me je srce vseeno stalno vleklo tja gor med moje gorske tovariše, ki so spet mnogo tvegali, a tokrat mnogo bolj zavestno in koristneje kot kdajkoli prej. Zavidal sem jim, da jim kvedri spet svobodno stopajo čez st. germainške in rapalske mejne kamne, da si svoje sledi utirajo vse do tistih mejnikov, do koder se je govorilo slovensko še nedavno. Aškerčev »Sosed Vid« je ukradel dva sežnja zemlje in je bil kaznovan, da »nazaj ga nosi kleti kamen težki pač sto že let«. Primorski, koroški in gorenjski partizani pa so pisali dosti tragičnejšo balado našim tatinskim mejašem, ki so potiskali mejnike naše že tisoč let. Oh kako rad bi sredi naših maščevalcev še sam pripisal kako kitico k tej pesmi na prizorišču tam zgoraj ob Dravi ali Soči.

Žal, žal, kompas se mi je zasukal prav v nasprotno smer. Prišlo je pisanje od Vrhovnega štaba, naj Jlm Slovenci pošljejo tri radiotehnike; določili so mene, jaz pa sem si izbral dva imenitna mlada maturanta, Marjana in Braneta. Tako me je zla sreča v treh letih že v drugo izbrala za bosensko transverzalo, in obakrat je bil to, kot bi danes temu rekli, izlet v neznano. Takrat, ko so nam poslali ta poziv, se je nahajal Oddelek za zveze vrhovnega štaba v Drvarju. Po nemškem desantu pa se je odselil na Vis, o čemer pa nihče od nas ni bil obveščen, niti bosenske oblasti niso o tem nič vedele. Zato je bilo naše potovanje res tavanje v neznano. Tale druga transverzala se je začela v Metliki, končala pa prav blizu Neretve, oziroma — z ameriškano pomočjo — na otoku Visu. Naša trojka je v 51 dneh, skromno računano, prepešala 730 km, nato pa še v dveh slabih urah preletela 400 km do Barija, odkoder so nas prepeljali na Vis.

Pred menoj leži majhna beležnica, vsa pomečkana in pomazana je, s tako porumenelimi listi in na pol zbrisano pisavo, da jo morem komaj sam prebrati. Pozna se ji, da je bila premnogokrat mokra, večkrat v največji živčnosti stlačena v žep, a vendar nikoli pozabljena, izgubljena ali žrtvovana. Morala mi je biti zares draga, ta neobgljena knjižica, in mi je še. Teže bi jo pogrešil kot vso svojo knjižnico, ki ni prav majhna.

Naslova nima. Posnemajoč Planinsko zvezo in njeno vzorno knjižico »Transverzala po slovenskih gorah« pa bi ji lahko dal naslov: Transverzala po bosenskih gorah, leto 1944. In če mi je dovoljeno nadaljevati primerjavo — si licet parva componere magnis — tudi ta sirotna beležnica vsebuje mnoge hitro prerisane zemljevide, navodila za pot, bežne omembe pokrajinskih lepot in nekaj risb z obpognimi motivi. K omenjenemu vodniku naše Zveze sodi zraven še zvezčič za žige s postojank, znamenitih vrhov in slavnih prehodov. Tega moja bukviča nima, nobenega imenitnega vrha ni v njej. Če bi notri bili žigi, bi bili od raznih krajevnih NO odborov, krajevnih, brigadnih in divizij-

skih komand. Taka zbirka pa bi bila takrat skrajno nevarna, če bi padla sovražniku v roke; pri tem ni bila toliko važna moja varnost, bolj je šlo za postojanke.

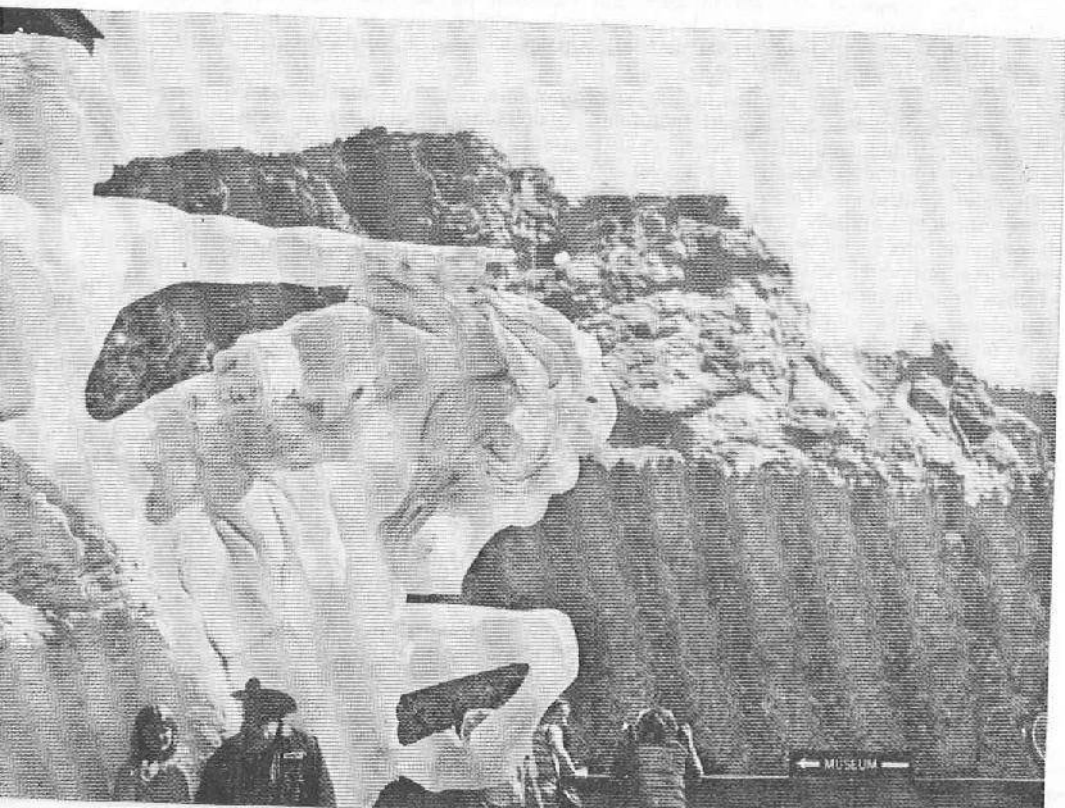
Zigov torej ni. Zato pa je notri zbirka »odtisov« najboljših duš, ki so mi prišle na pot. Nekaj imen mi je poznanih, še več pa je takih, za katere ne bom nikdar zvedel. Trideset let mi je zbrisalo nešteto lepih pokrajinskih slik in tudi pomembnih dogodkov, preizkušenj in trpljenja. Ni mi pa moglo zamegliti občudovanja in hvaležnosti do preprostega kmeta, ki je vso našo vojsko prehranjeval, prenočeval in, kar je seveda največja žrtev od vsega, dajal svoje otroke za borce, kurirje, poverjenike, obveščevalce, vodnike; trpel, da so mu zato morili družino, zažigali domove. Kaj smo v primeri s tem doprinesli mi meščani? Pred vojno je bilo v Jugoslaviji 70 odstotkov kmečkega prebivalstva, na ozemlju, po katerem se je gibala narodnoosvobodilna vojska, pa je bilo kmetov najmanj 95 odstotkov. Torej je po moji presoji tudi tolikšen doprinos kmeta za našo NOB. Nisem pa videl še nikjer (morda je kateri?) spomenika »Neznanemu kmetu«, za vse tiste znane in neznanе gospodarje in gospodinje, bajtarje in gruntarje, hlapce in pastirčke, mlinarje in viničarje, preužitkarje in drvarje, furmane in cestarje, skratka kmete, ki so dajali sicer v strahu, toda z ljubeznijo, ki niso nehali darovati in darovati, dokler niso izdarovali sebe, življenja svojih otrok in zldov svojih domačij. In kako so dajali? Prav po tistem nauku: naj ne ve levica, kaj daje desnica. Te zlate desnice so ostale zakonspirirane, so še danes in bodo tako tudi ostale.

Na Kalamegdanu stoji veličastni spomenik hvaležnosti Franciji. Kje si sedaj Meštrović, ti kmečki Stvarnik, ki si znal oživljati kamen, da je spregovoril, kje si, ti, ki bi bil edini sposoben izklesati dostojen spomenik »Hvaležnosti neznanemu kmetu«, ki bi moral biti vklesan v eno celo goro (Velebit, Prenj, Zlatibor?), tako kot je Roy Faulkner izklesal v pobočje granitnega hriba, visokega 250 m blizu Atlante v državi Georgiji, relief treh ameriških predsednikov na konjih. Figure so visoke okrog 40 m.

Še veličastnejši spomenik, ki bo nam Jugoslovanom gotovo bolj pri srcu, koplje kipar Korczak Ziolkowski s svojimi sinovi iz granitnega grebena v Južni Dakoti že od leta 1949. Namenjen je spominu poglavarja Siouxov, imenovanega »Crazy Horse« (Nori konj), borca proti genocidu nad severnoameriški Indijanci. To naj bi bil pravi kip višine 563 čevljev (171 m), viden od vseh strani.*

* Vsega bi bilo treba odkopati 5,5 milijonov ton granita, kar je večinoma že opravljeno. Kljub temu še ni mnogo videti, vendar kipar upa, da bo dokončal delo v naslednjih 10 letih. Mnogi Amerikanci sicer dvomijo, da bi Ziolkowski sam zmogel ta orjaški podvig, vendar se lahko zanesemo, da delo ne bo ostalo nedokončano, saj mu vlada že ponuja pomoč (Custer County Chronicle, Julij 1974).

Kipar Ziolkowski z modelom kipa; zadaj hrib Black Hills, ki ga kleše

Ali ni tretji rajh načrtoval enakega genocida nad nami, nas hotel preseliti v rezervate? Ali ni bil naš kmet prav tak »Nori konj«? In to ne le v najnovjšem času, marveč ves čas srednjega in novega veka. Moral je vzdržati pritisk Bavarcev, Turkov, nemških graščakov, Madžarov, avstrijskih sūdmarkarjev itd. Bil je nepretrgoma »Nori konj«, tisoč let v pripravljenosti ali v bojih. Res bi zaslužil podoben spomenik, čeprav ne tako noro velikega, pa ne iz »meščanskega« betona in po »meščanskih zamislih« arhitektov, marveč iz naravnega kamna in po kmečkem okusu.

Odšli smo iz Bele krajine 30. maja 1944 brez najmanjše birokracije. Dobil sem prepustnico, tj. trak najslabšega papirja, na katerem je pisalo, da smo poslani v Oddelek za zveze vrhovnega štaba, in da nam morajo biti vsi v pomoč. S tako cunjico danes ne bi mogli prodreti v nobeno vojašnico, pa tudi ne na dvorišče najpreprostejše tovarne; in vendar smo z njo zelo lahko prišli prav do Tita brez slehernih ceremonij. Oh, to so vam bili časi, časi poštenja, časti in svobode, ko je bilo besed malo, a je beseda imela svojo veljavo, papir se je rabil le za cigarete. Takrat smo gozd potrebovali za svoj dom, ne za to, da bi delali papir. Gozd nam je bil svet, drevesa smo ljubili in jih čistili preveč, da bi jih sekali za izdelavo tega prekletega papirja. Smrt mu in vsem navdušenim papirozavrom!

Tudi potni nalog, dnevnice in kilometrini so bili na moč enostavni. Prvega ni bilo, dnevnice so znašale trikrat po 600 lir, tretja pa trikrat po dve škatlici sardin. Vse nadaljnje beračenje je Povh, naš intendant, kratko odrezal s »Smrt fašizmu!« — saj ste ga poznali. Za tovrstno skromnost pa smo bili seveda precej manj navdušeni. Toda, resnici na ljubo, še ta malenkost nam je bila v pogubo, zamalo pa bi bil Marjana celo stala glavol! Taki sta bili takrat disciplina in vojaška čast. Kdo bi bil danes zaradi dnevnice, ne mislim pošteno zaračunanah, marveč celo prigoljufanah, ustreljen? Ali majčkeno zaprt? Ali vsaj zaničevan? O tempora, o mores! Vendar moram take in še druge zanimive epizode izpustiti, če naj po dveh člankih prispevam do Blagajskega letališča. Prva etapa naše transverzale je bila »maratonska« proga od Krašiča pri Metliki do Sredička pri Pisarevini. Zračna razdalja je 44 km, naša pešpot pa je merila čez 80 km. Ta precejšnja razlika med teoretičnimi in praktičnimi kilometri pa pokaže, kako je bilo takrat to ozemlje »osvobojeno«. Vendar pa smo mi to lahko trdili povsem pošteno, saj nismo srečali nobenega ustaša, en-de-hajevci pa so enako upravičeno ugotavljali, da imajo teritorij čvrsto v svojih rokah, ker nas niso nikjer opazili. S tako tehniko, da je bil volk sit in koza cela, je naša trojka večinoma dobro shajala, zmerom pa tudi ne. Spominjam se prehoda z žumberačkih gričev pri Jastrebarskem čez cesto in reško progo v močvirja Draganičke šume. Hodili smo po tirih neke gozdne železnice, po nasipih med zelo velikimi bajerji in močvirji. V popolni temi se je videl le mrazljivi lesket močvirnih luž in mlak. Tam, kjer je rastlinje pokrilo talno vodo, so široke površine ivanjščic, kot vezenine brez meja, ki so jih noč za nočjo zvezle močvirske vile in večše z milijoni in milijardami belih in rumenih vbodov, izginjale v daljavi v nizki meglici, s katero so se spajale. Ponoči pa je ta varljiva preproga vzbujala srhljive asociacije na mrtvaški prt, pokrival je neznane žrtve vojne, ki so morda trohnele tudi v tem močvirju. Ker so bili ti kraji svobodni le tako, kot sem povedal zgoraj, smo se mnogo bolje počutili, če smo bili popolnoma tiho. Že takrat smo znali ceniti »tišino, ki samo šepeta« in vedeli, kako je prevelik hrup poguben za človekovo zdravje.

Prvi sončni žarki so na nizki vzpetini ožarili Pisarevino in naš Vasov tek se je bližal koncu. Marš je trajal od petih zjutraj včeraj do današnjega dopoldneva, seveda je bilo mnogo postankov in obiranj, pa ne iz obzirnosti do naših žuljev, ampak zato, ker smo za prehod potrebovali mrak in noč. Med čakanjem na brod čez Kolpo pri Lasinju smo se napili v malem, popolnoma zapuščenem paviljonu dobre kisle vode, ki je izvirala v izobilju in brez haska tekla v Kolpo. Prepeljali smo se čez reko in stopili v slavno Banijo. Hitro smo se slekli in se šli hladiti. Ko smo pomočili razgrete podplate v vodo, smo pričakovali, da bo kar zacvrčalo. Pa le ni.

Takrat se je z žulji na nogah začelo, nato so nastopile infekcije, potem nekak trajen iztok iz stopala. Na koncu potovanja mi je nato zdravniški fenomen v bolnici na Visu konstatiral kostno tuberkulozo. K sreči mu nisem verjel ne ene besede, se zelo vestno zdravil s krepko hrano in vitaminskim viškim opolom. In res sem potem še v poznih letih naredil marsikateri štiritisočak s to svojo »kostno tuberkulozo«. Imel pa sem tudi tehten razlog, da temu zdravniku nisem zaupal, in to naj kratko opišem.

Nekega dne je v našo radiodelavnico na Visu ta novatorsko navdahnjen zdravnik prinesel v popravilo škatlo, ki je vsebovala Wagnerjevo prekinjalo z elektrodama za elektriziranje, kar so pred vojno ponekod še rabili. Škatla pa je imela še stikala, ki so vključevala po želji rumeno, rdečo in zeleno signalno žarničko; to in nič drugega. Na vprašanje, čemu mu te lučke, ki so bile brez slehernega pomena, je pomežiknil in povedal (čast njegovi Iskrenosti), da vključuje te žarničke glede na bolezen: če zdravi pacienta, ki ima navadni revmatizem, prižge rumeno luč, če ima primer artritisa, priključuje rdečo, zeleno pa ne vem več za kaj. Popravili smo mu to mašino na sugestijo in upam, da še danes uspešno zdravi svoje Višane, podobno kot Marija lurdska. Žal

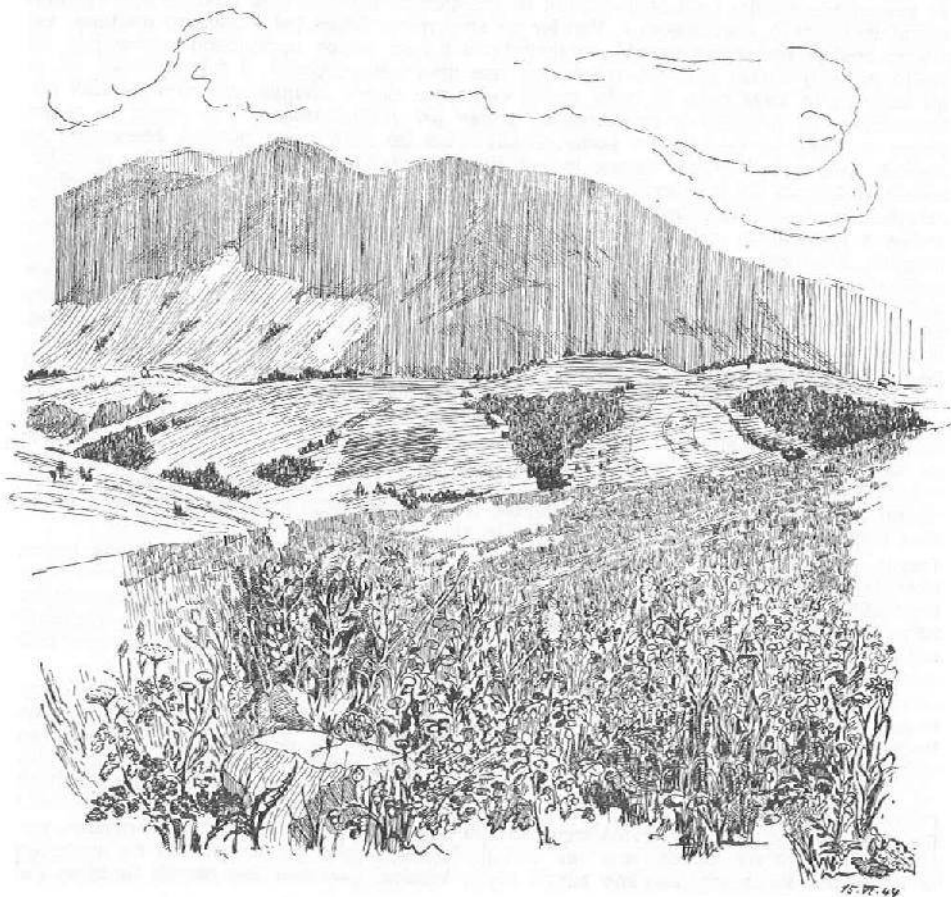
pa ni imel še ene lučke za kostno tuberkulozo in zato sem se moral zaupati krvotvornemu viškemu vinu.

Ko smo v Kolpi veselo čofotali, sem na hitro izračunal, da plavam v prav tisti vodi, v kateri smo se kopali pred dvema dnevnoma pri Metliki. Takoj sem se bolje počutil v vodi, in njen duh mi je postal prijetnejši. Šele čez dva meseca bomo lahko spet zaplavali, žal samo v morski vodi. Na svojo Savo iz mladih dni pa bom moral počakati še celi dve leti!

Korakamo po zgodovinskih tleh Vojne krajine proti Vojniču. Severno Petrove gore se razprostira dokaj pusta, gričevnata planota, tako imenovana Banija, ki prehaja proti morju v Kordunski Kras in Gorski Kotar, na vzhodu pa v Vukomeričke gorice. Pašniki, tu pa tam kaka revna njiva s koruzo, kraške kotanje z rdečo zemljo, ki kar vsiljuje spomin na našo kri tu prelito med turškimi vpadi. V 17. stoletju so Srbom, bežečim pred Turki iz Bosne, tukaj dodelili zemljo, v zameno pa so morali braniti avstrijske dežele pred vdori bosenskih Turkov. Borna zemlja je le težko prehranjevala redke prebivalce, ki so bili po dveh tretjinah pravoslavne vere. Pašniki, ovčereja, zlasti pa bogati gozdovi Petrove gore so omogočali življenje revnemu prebivalstvu, pa še kaka lopata železne rude, ki so jo pred prvo svetovno vojno tu pa tam kopali, okoli Bešlinca pa tudi še pozneje. Še je bilo na Slavskem polju proti Vojniču opaziti kako sled nekdanjega rudarjenja, sedaj pa nam take železne drobtinice niso več v mar.

In danes? Kaj pomeni ta praznina, kaj tako neznosno zaudarja v nos? Na pokopališču Camposanto v Torinu je podobno zaudarjalo, takrat sem vedel, da uhaja smrad iz slabo zaprtih rakev. Tukaj pa se je ta mrliški duh mešal s smodom ponekod še kadečih se brun. Cesto so spremljali okajeni zidovi, ob nje so ženske prislonile kako preostalo desko, vrata ali pločevino, da so zaslonile maloštevilne svoje otroke. Pred čim? Pred usmiljenim dežkom ali pred ustaško genocidno kugo? Ah, te oči! Ali sije iz njih žalost ali strah ali groza ali brezup? Ne, to je pogled bitja tik pred smrtjo,

Pogled na Grmeč

Krozana

bitja, ki ni človek, ampak se čuti črv, ki ga brez kazni pogazi vsak škorenj. Kje so možki, kje tisti številni otroci? Ne sprašujmo! Odkod ta neznosni smrad po mrhovini, ki polni vso pokrajino? Ali so to mar res nepokopane domače živali? Še danes me preganja ta grozni spomin.

Tod je morda dan, dva pred nami šla ustaška »ofenziva«, da bi kaznovala ljudi, ki so se na malo drugačen način prekrižali pri molitvi. In vendar so bili to dobri ljudje, kmetje, hranilci Hrvaške; ki so prej dajali stari jugoslovanski vojski, pa potem bežečim poražencem, pa nato partizanom in celo kak lačen domobran je verjetno dobil požirek mleka ali skorjo kruha od neznanega kmeta. To navado je podedoval od svojih dedov, noben potrebnik ne sme lačen od hiše. In to daje z vedrim obrazom, ne takim, kot takrat, ko mora odrajtati fronke, od katerih tudi nima nobenih koristi, ampak z ljubeznivostjo, kot se daje darilo. Je to zlo dejanje, je to dobrota? Ali so moji pojmi zmešani, ali je kaj narobe z mojim intelektom in sklepanjem? Brž, brž naprej!

Pridemo v Vojnić, da bi nadaljevali čez Kordun, Slunj v Bosansko krajino. Vendar nas ne puste naprej, spredaj je še ustaška ofenziva, še je njihova »pravica« na delu. Zato po isti poti nazaj, po isti poti pasijona v Virgin most, pa v Gline mimo cerkve, krvave od krvi pravoslavnikov, ki so jih »pokatoličaniili«.

Po šestih dneh smo čez Uno prišli pod vznožje Grmeča pri Majkić Japri. Prav domača se mi je zdela ta pokrajina Podgrmečje, tako kot bi gledal Mokrc nad Senožeti tam nekje od Skrilja. Iznad cvetočih travnikov v junijski razstavi cvetja, onkraj plitve dolinice Japre, so se vzpenjali strmi pašniki in izginjali v temnih, divjih gozdovih smrek in jelk tja do dolgih, mogočnih grebenov. To je bil Grmeč, ogromno prostranstvo neprehodnih gozdov, ki jih je do takrat človek-lubadar le komaj opazno načel. Kmalu po aneksiji Bosne po Avstriji je neki Steinbeiss speljal čez Grmeč ozkotirno železnico in iz nje grizel stranske rove v gozdove prav tako, kot to dela lubadar v drevesni skorji. Seveda se je temu orjaku takrat to bolj malo poznalo, saj je dolg 70 km in precej višji od Mokrc ali Krma.

Nas troje so na komandi okrožja dodelili vsakega enemu kmetu na »numere«, kakor smo temu rekli pri nas pred 1. svetovno vojno, ko so občinske reveže razdelili po hišah za določeno število dni po premožnosti gospodarjev. Jaz sem prišel na »jemper-

go« k predobremu človeku, Milanu Davidoviču, ki je bil edina moška delovna moč. Sin mu je bil partizanski oficir. Teh dobrih ljudi se bom vedno spominjal z ljubeznijo. Povabili so me, naj spim v hiši, jaz pa sem se bal, da jim bom še bolj v nadlego, pa sem si raje postal na dvorišču v krozani. To je ogromna košara s streho, v katero jeseni namečejo oličkane koruzne storže, da bi se osušili. Sedaj je bila prazna in je čakala nove zetve. Vselil pa sem se jaz, ki sem moral tudi že dišati po koruzi, saj sem doslej pojedel že toliko pure, proje in drugih sinonimov za polento; decimalna klasifikacija bi me najbrž morala uvrstiti med koruzne izdelke. V krozani z air condition skoz deset tisoč tež sem spal kot dojenček v košari.

Pravzaprav smo bili že skoraj na cilju potovanja. Le še Grmeč bi prekoračili, pa bi v kakih dveh dneh morali priti v Drvar, kjer se je mudil Vrhovni štab pred nemškim napadom. Drvarja pa ni bilo več. Kje naj bi se sedaj nahajal Vrhovni štab ni ali nihče vedel ali ni hotel vedeti. Kdo bi to tudi povedati v tistih nevarnih časih trem potepuhom iz Slovenije s tisto smešno »ceduljico«! Tako smo bili dlje od cilja kot kdaj prej. Kot sitne stranke, ki gonijo vedno eno in isto, so nas pošiljali od enega narodnega odbora do drugega, iz enega bataljona ali brigade v druge, iz kraja v kraj. To pa samo, da bi se nas znebili, ne verjamem, da bi kdo od njih vedel, kje dela Oddelek za zveze pri Vrhovnem štabu. Zaenkrat so se nas odkrižali za sedem dni in nas odložili v Slancu pri omenjenih treh kmetih.

Če pomislim, koliko stane polni penzion za sedem dni v Dalmaciji, šele prav vrednotim to veliko dajatev nebotatih kmetov za naše tedanje letovišče. Hrana je bila sicer preprostejša, zlasti so ji manjkali zveneči francoski nazivi, a je bila bolj izdatna kot tiste monomolekularne plasti v naših hotelih, ki jim pravijo zrezki. Če si ugriznil v svinjsko rebro z zeljem, si res v nekaj ugriznil. Namesto da bi brez koristi mehurčil morsko vodo, sem raje okopaval koruzo, svojo prijateljico, sadil in zalival zelje daleč na gori v planinskem okolju ali pa žagal in klal hlode na klastre, kakršen je pač bil tisti dan program za trim. In prav pri takem lahkem trimu sem moral doživeti veliko razočaranje nad svojim, kot sem mislil, športno stremeniranim telesom.

Prvi dan smo šli na vse zgodaj na njivo okopavat koruzo z navadno motiko, ki je tehtala morda 1 kg. Bili smo vsi skupaj, stara mati, snaha in hči, gospodar in gospodinja. Začelo mi je ugajati. Njlva je prehajala v cvetoč travnik, kjer so v prvih dneh junija z vso otroško razigranostjo poganjale zvončnice, škrobotci, rumene kozje brade in gadnjaki pa ivanjščiice, velikl sviščil, ranjaki in modre kadulje. Na robu pa so se najviše vzpenjali beli, dišeči šopkl sračic in tako lepo kontrastirali od temnozele-nega Grmeča. Delo je bilo kaj preprosto in lahko; v križu se rahlo upogneš naprej, malo zavihliš motiko in udariš po ilovnatl kepi. Otročarija! Kmalu sem se navadil, da sem posekal znatno več plevela kot koruz in kmetje so me pohvalili. Ure so minevale, sonce je pripekalo, dekleta pa so mahala, kot bi jaz vihtel svinčnik. Začelo se mi je dozdevati, da me skuša zbadati v križu. Smešno, meni, nekdanjemu telovadcu, smučarju, da o nošnjl težkih tovorov sploh ne govorim! Pa da me od take trstike boli križ! Tolkel sem naprej, toda vedno pogosteje sem se oziral, ali katero od deklet kaže kako utrujenost, pa nič in nič. Seveda mi čut za čast ni dovolil, da bi jaz prvi odnehal, a vsakih nekaj minut sem pogledoval proti tistl belo pogrnjeni košari z malico pod drevesom, ki se mi je zdela kot samo zveličanje. Končno so odnehal, pa ne zaradi kakih križev, ampak zavoljo želodcev, jaz pa sem odšantal in se položil tja h košari. Ta pa ni bila nič skopuška in kako se mi je prilegla tudi rakija. Po počitku mi je šlo precej bolje. Nekaj pa sem se tisti dan naučil: spoštovati in pravilno ceniti na videz še tako lahko kmečko delo in primerno znižati mnenje o svojl kondiciji. Ves teden sem jim kako pomagal, še najraje sem žagal bukove hlode in klal klastrska polena, kajtl pri tem me ženska niso mogle osramotiti.

Prišel je dan slovesa, ki tudi ni bilo lahko opravilo, preveč smo se že bili privadili drug na drugega. Kosilo je bilo veličastno, celo prava kava je odišavila naše razpoloženje. Bog z vami, ljubi Podgrmečani, nikoli se ne bomo več srečali, v meni pa ste še vedno kot živi.

Zopet smo dobili eno cebado (brco) do štaba V. korpusa, ki je bil trenutno v Medjedjem brodu nad Sanico. Kamor smo prišli, smo svoje gostitelje spravljali v veliko zadrego, kam z nami. Da je bil Vrhovni štab takrat že na Visu, menda ni vedel nihče. Zdelo se nam je, da so se najviše vojaške komande, ki so ostale v Bosni, odločile, da nas pošljejo v Intendantski oddelek Vrhovnega štaba, ki se je priključil 6. liški diviziji, ta pa se je premikala proti zahodni Srbiji, pripravljajoč Nemcem zadnji udarec v Moravski dolini. Zato so se naši pomiki gibali vedno bolj proti jugovzhodu, kjer smo končno res našli omenjeno divizijo.

Še mesec dni bomo križarili po bosenskih brezpotjih, po sredogorju, presekanem z mnogimi strmo vsekanimi rekami in rečicami; se sprehajali po neizmernih planinah s seniki, poletnimi bivališči pastirjev, skoz ogromne komplekse gozdov. Mnogo smo doživeli, videli še več, gibali smo se večinoma po zakotnih krajih, kjer je bila narava še najbolj nedotaknjena. Srečavali smo se z mnogimi naključnimi igrami med skalo, vodo in rastlinstvom, ki jim pravimo naravne lepote. Toda žal, tudi ne glede na naše

Stara turška trdnjava Ključ

slabo telesno počutje in stalno naglico, smo hodili mimo teh lepot s skoraj žaljivo brezbržnostjo. Narava sama ni ne lepa, ne dobra. Da to postane, mora biti naša duša dobra, lepa in čista, kakšen naravni prizor to naše razpoloženje le močneje seva nazaj v nas, kjer šele nastane lepota. Tako opazovati pa takrat nismo bili sposobni, naše duše so bile bolne, zastrupljene od sovraštva in instinktov samoohranitve.

V štabu V. korpusa smo dobili naslednji namembni cilj in tako vedno naprej čez Ključ, Ribnik, Gerzovo, mimo izvirov Sane in Plive, pa ob lepi klisuri Janje do Vaganja. Tu mi je kapitan Rade opisal nadaljnjo pot, ki naj bi nas pripeljala do 10. divizije, za katero pa ni vedel, kje se točno nahaja. Povedal mi je imena terencev, pri katerih naj bi se oglasili. V beležnico sem napisal Limenkote Lamaciccklate in Lapala cukate Lirospite, tj. v nekaki latovščini napisana imena krajevnih odbornikov; to sem storil zato, da Nemci ne bi spoznali, da gre za imena oseb, če bi jim knjižica prišla v roke. Seveda je bilo tako »šifriranje«, če na to danes pomislim, skrajno naivno in ne bi mnogo koristilo. Na srečo do take preizkušnje ni prišlo.

Tako opremljeni s potrebnimi podatki smo se odpravili na prvo etapo potl proti Vlašić planini. Najprej pa je bilo treba prekoračiti Vrbas s cesto in železnico pri Donjem Vakufu. Obšli smo prelepo pokrajino ob izvirih Sane in nato Plive ter se povzpeli na gozdnat hrbet, ki se vleče zahodno od Vrbasa med Bugojnim in Jajcem, kateremu pa ne vem imena. Ogromna gorska gmota z vrhovi do 1600 m je bila polna jarkov, potokov in debri, tu pa tam izsekana za obširne pašnike in ravna polja z naselbinami. V grapah so se vrstile majhne vodenice (mlinčki), nanizane tesno druga pod drugo kot iskreči se biseri na smaragdno zeleni niti. Nad nje so se sklanjale prevlsne stene in jih skrivale pred radovednimi očmi. Ko smo prestopili enega takih potokov, Riječico, bi morali po navodilih naravnost čez vrh Krive jelike navzdol v Privačo pa v Kopčić, tako da bi prekoračili Vrbas nad Donjim Vakufom. Ta načrt, ki nam ga je priporočil Rade tam na Pečkih podih, je bil zelo tvegan, saj je bil svet precej naseljen, Nemci pa so tam okoli stalno patrolirali.

Pa nas prestreže tisti Limosite, po naše Simo, predsednik krajevnega NO odbora. Kje je tisto čutilo, da neznanecu takoj zaupaš, mu verjameš in ga končno vzljubiš? In kako, da se nas sam samcat ni prestrašil, nas šestero oboroženih potepuhov kaj divjega videza? Nekakšen blesk v očeh? Kdo ve, toda niti enega spodrsrljaja nismo doživeli, in če smo kdaj srečali nam sovražne ljudi, so nam to pravočasno signalizirale njihove zenice. Raztrgancev pa v bosenskih gorah menda ni bilo.

Ime tega ljubega človeka mi je vlaga skoraj izprala, zdi se mi pa, da ga prav berem za Simo Rakito. Življenje in ljudje so mu delali le hudo, on pa jim je poplačal z dobroto in zvestobo, on in njegova mehkosrčna žena. Pred vojno izseljenec v Vojvodini je tam živel v izobilju pšenice in sladkorja, njegovi mogočni konji pa so hrustali oves in koruzo. Sedaj pa, izgnanec, spet doma med praprotjo in jelovino hrani sebe z neoluščenim ovsom, prašička pa s praprotjo. Njegova je bila najsirotnejša hiša, kar sem jih videl v Bosni. Tam pod gozdnim robom nad Lušo stoji njegova kladara, divji prašiči mu rijejo po krompirju, srnjad pa se pase po njegovem ovsu. In še ni nesrečo dovolj. Stakne sestradane trpine, vodi jih v svoj dom, da jih pogosti. Žena je pravkar za njiju spekla uljačo, kot jo ona precej domišljavo imenuje, saj ni v nji kapljice maščobe. To je pogača iz plevnate ovsene moke, v katere testo položi plast skuhanih in nato premečkanih kopriv. To spet pokrije z ovsnim testom, čez povezne pločevinast pokrov, zasuje s pepelom in žerjavico ter popeče na vroči plošči ognjišča. Seveda bi bilo treba dodati še precej sira, soli in morda celo suhega mesa, toda odkod naj slota to vzame? To z dobroto in gostoljubnostjo obilno zabeljeno jed razdeli med nas, zraven pa nam ponudi še kislega mleka. Okusa seveda ni nobenega, struktura pa je podobna suhi koruzni pogači. Če bi mi ne bila ta večerja še danes v spominu kot najbolj plemenita in sveta, bi se pošalil, da sem takrat prvič v življenju pokusil špinačne testenine, ki so danes potrebne naši potrošniški družbi, sicer neslane, toda najmanj tako zelene. Tako pa se mi zdi taka šala bogoskrunska. Nikoli ne prej, ne pozneje nisem jedel s tako zbranostjo in spoštovanjem. Čez dober mesec sem v Barju in nato na Visu sedel za mizami, ki so bile založene tako bogato, kot tega nisem doživel nikoli ne prej ne pozneje in marsikateri kozarec najplemenitejšega vina je stekel po mojem grlu. Toda zlahtnejše pogostitve kot tiste pod Krivo Jeliko nisem več doživel in nobena mi ni toliko segrela srca. Nevarno, najnevarnejše življenje sta živela Simo in njegova žena za tuje dobro. Tako močno si želim, da bi bila zdrava preživela to strašno preizkušnjo in bi se nekje na boljšem, kjer bi bila povsem srečna, s ponosom spominjala svojih dobrih in korajžnih del, za katera nista prejela drugega kot hvaležne poglede. Drugo jutro še toplo mleko in Simo nas je pospremil tja do Ljuše, potem pa smo sami nadaljevali proti Vrbasu. V naselju nekaj hiš smo poiskali svojo novo zvezo, Radeta Pavlovića, ki je bil tisti dan naš intendant in potem vodnik. To naselje spada k vasi Ipota, ki leži na ravni terasi, katera strmo pada proti dolini reke Vrbas. Kot na dlanj se je videla vijugasta cesta, polna nevarnih pasti. Večeraj da je bila doli bitka, Nemci da so imeli izgube in da je treba tudi danes pričakovati nov udor. Za prehod bomo morali počakati do večera, do takrat pa nas je Rade odvedel globlje v gozd, kajti na planoti smo se počutili kot na odru. Ni pretekla ena ura, ko je Rade z nekim dekletom prinesel košari z mnogo koruznega kruha in mleka. Potem je povabil še enega od naših na češnjo. Kmalu se je tovariš vrnil s košaro kakih 5 kg šlam. Z njimi smo se sladkali celo popoldne, ležeč v senci, kar je mojlm razbolelim nogam zelo dobro delo. Zvečer pa nas je Rade odpeljal v sosednjo Ipoto še malo povečerjat, nato pa nam je pokazal pot do doline, do brega Vrbasa, ki naj bi ga tako prekoračili nizvodno od Donjega Vakufa. Pristrčno smo se tam poslovlili, prebredli zelo deročo reko, ki bi bila enega naših Bosancev odnesla, če ga

ne bi zagrabil, potem pa smo Jo ucvrli na moč hitro čez cesto in v nasprotni breg, da smo prišli čim prej iz vidnega polja. Ko smo se vzpeli na nasprotno visoko planoto, smo že padli v dobre roke tamkajšnjih kmetov.

Ne gre več tu naštevati, koliko takih Milanov, Špirotov, Simotov, Radetov si nas je podajalo iz rok v roke kakor kako štafetno palico, za nje zelo nevarno palico. Vsi brez izjeme so bili veliki reveži in so sami trpeli pomanjkanje. Dajali so pač, kar so mogli, in če smo kljub vsemu skoraj celo pot trpeli lakoto, ni bila to niti v najmanjši meri njihova krivda, marveč je bil vzrok v že skoraj popolni izčrpanosti dežele.

Ko smo jaz in moji sopotniki prejemali iz teh obrabljenih raskavih rok svoje popotnice z njihovimi najboljšimi željami in očetovskimi nasveti, ko smo jih tako nebogljene in nezavarovane zapuščali vedno v strahu zanje in s slabo vestjo, da jim za njihovo dobroto morda nakopljemo strašno nevarnost in maščevanje, ne moremo pa jim dajati v zahvalo prav ničesar, smo do temelja občutili vso svojo meščansko revno. Koliko požganih domov smo srečevali, koliko civilnih grobov videli! Čutili smo se tudi mi soodgovorni. In vendar smo potrkali spet in spet: Kako naj se človek še spoštuje? To dolgo popotovanje nam je prineslo veliko in meni izredno dragoceno spoznanje, kdo je pravzaprav steber našega osvobodilnega odpora. Ta dober kmet, to je tisti velikan, ki nosi vso težo našega boja, vse žrtve, vse dajatve, skoraj izključno vso našo kri in nam vceplja še svoj pogum. Kakšne reve smo nasproti njim mi meščanski domišljavci! Ali bo kdaj dala zgodovina na najvišjo stopnico slave kmeta z žuljavo, razpokano roko, a bistro glavo, s preprosto besedo a globoko mislijo. Bo kdaj stal nekje spomenik »Neznanemu kmetu«, kjer bi mi papirozavri polagali vence priznanja in hvaležnosti.

OB 70-LETNICI PD ILIRSKA BISTRICA 1907-1977

DRAGO KAROLIN

LEPO IME SNEŽNIK

Snežnik, lepo ime! Vokali te svetle besede zvane kot karnijsko jeklo, v njih blešči snežna belina. Iz nje sije rumno sonce in veje ledeni hlad.

S tem imenom so krstili naši pradedje bele vršace, ki se dvigajo nad zelenimi holmi. Nesmrtni Prešeren je videl njih odsev v mirni gladini Blejskega jezera in zapisal: »V dnu zad stoje snežnikov velikani...«
»Snežnikov velikani« so daleč tam, kjer zahaja ljubo sonce in »zlati z rumenimi žarki glavo trojno snežnikov kranjskih sivga poglavarja...« Gora, ki jo prav tako zaljša snežno ime in h kateri nas tokrat vodijo misli, pa je tamkaj sredi morja temnih lésov, tam kjer se jutro rodi. Ne sodi med snežnikov velikane, piše pa se z veliko začetnico **Snežnik**.

Da, Snežnik! Zaradi plešastega temena, na katerem se svetlika od jeseni do pozno pomladi krona snežnih zaplat, je bil ta širokopleči vrh že davnim ljudstvom nekaj kažipot od morja v Panonijo in obratno. Imenovali so ga Mons albrus, to je Bela gora. Stari Slovenci so radi poimenovali Bele vode, Bele kamne, Bele gradove in podobno. Nedosegljivi mojstri za poimenovanje pokrajinskega reliefa pa so se pri tej gori le premislili in ji dali ime Snežnik.

Očak Snežnik pa si je, kot pravi pesnik Oton Župančič, »razprl komolce in ramena« na levo in desno stran, tako da je poleg glavnega vrha precej nižji Mali Snežnik (1689 m) in so na vzhodni prav tako nižje skalnate Holarine (1685 m). Glavni vrh je na jugoslovenskih in tujih zemljevidih označen kot Veliki Snežnik z nadmorsko višino 1796 m. Ker je nad Gotenicami pri Kočevju Goteniški Snežnik (1289 m), se je nekaterim potopiscem zdelo potrebno, da tudi pred ta Snežnik postavljajo pridevnik. Tako se je Rudolf Badjura ograeval za naziv Loški Snežnik, Josip Wester je v opisu te gore predlagal ime Ilirski Snežnik, Tone Wraber se je držal pridevka Notranjski Snežnik, Jurij Kosmač je v potopisu navedel termin Velikanski Snežnik. V hrvaških potopisih se najde še kopica drugih prilastkov na primer: Kranjski, Slovenski, Postojnski, Kastavski Snežnik. Slednjega je zapisal tako le Dragutin Hirc v opisu razgleda s Suhega vrha, v masivu Obruča. Germanizatorji so v dvanajstem stoletju dali Snežniku nemško ime Schneeburg, Italijani pa najprej Monte Albio, pozneje pa Monte Nevoso.

VALVAZORJEV RAZGLED

Pred tristo leti, ko človeštvu še ni zasvetila elektrika, ko še ni poznalo železnih cest, je priromal pod Snežnik popotnik baron Valvazor, ki je nosil v svojem srcu rodno domovino, vojvodino Kranjsko.

Valvazor je preminul, z bogastvom svojega dela pa se vrača med nas in nas spremlja. O Snežniku nam je v I. zvezku na strani 223 zapustil naslednji opis: »SNEŽNIK — EDEN SE VELIKO VEČJI. Ta gora, ki se na splošno Snežnik imenuje, s svojim koničastim vrhom res prebija oblake. Dvigne se tako visoko, da se z njenega vrha lahko tvoje oko sprehaja po vsej deželi daleč naokrog in da lahko tvoji vidni žarki poletijo tudi preko morja v Italijo, v Dalmacijo, Hrvaško, v Turčijo in vsepovsod naokoli. Gora leži ob hrvaško dalmatinski meji in jo obdaja strašna gozdnata divjina...«

K temu tristo let staremu opisu, ki tako nazorno prkaže razgled s Snežnika, v glavnem ni kaj dodati. Nekaj pa se je do danes le spremenilo. Tam za Hrvaško ni več niti Turčije niti turškoga pašaluka, temveč je svobodna Bosna. Tudi gozdovi niso več tako strašna divjina, kot so bili v Valvazorjevih časih. Človek se jim je približal, jih spoznal za dobrotnike in zveste zaveznike v bojih za svobodno življenje. Res pa je, da temota velikih gozdov — s skrivnostnim pridihom gozdne mitologije iz nekdanjih dni — še vedno bolj ali manj deluje na popotnika, ki se ne znajde v temnih lesovih.

Širok razgled ima Snežnik zaradi posrečene lege. Daleč naokrog najvišji gorl noben vršac ne zastira pogleda v daljave. Razgled ovirajo in pogostoma popolnoma onemogočijo velike množine vodnih hlapov, ki se dvigajo predvsem iz morja in napolnijo ozračje z meglasto tančlico. To zapreko lahko spere močan dož, po katerem je zrak zopet čist in poln kisika. Razgledi so torej v toplih mesecih redki, v hladnih jesenskih in zimskih dneh pa so vedno pogostejši.

Snežnik leži na poldnevniku, ki poteka 14° 27' vzhodno od Greenwicha. Smer sever—jug, ki jo kaže poldnevnik, gre od Snežnika severno mimo Ljubljane čez Smlednik, a proti jugu čez vrh Orlovice (1299 m) proti morju čez Rijeko in mesto Cres na otoku z enakim imenom.

Navidezni horizont ali obzorje je vijugasta krivulja ki povezuje tiste točke na oddaljenih gorah, na morsk gladini, na otokih in na vzpetinah gozdov okoli Snežnika, kjer se nam zdi, da se nebesni svod dotika zemlje. Začenši na severu teče ta krivulja čez Košuto, Stol in Golico v Karavankah, preskoči na Julijske Alpe, se ostro začrta čez Rjavino, čez Triglav, Kanjavce, Prisojnik, Jalovec in Mangart. Odtod napravi velik lok čez Karnijske Alpe in preide na Dolomite. Kadar je ozračje čisto, lahko z daljnogledom opazuješ oddaljene gorske velikane celo v ozadju Dolomitov. Ob jasnih večerih, ko tone sonce za temi daljnimi snežniki, zažari nad njimi rdeča zarja. Starejši Primorci so se ob takih prizorih šalili: »Furlanke razobešajo rdeča krila.« Takrat spoznaš ožarjene vršace z njihovimi sencami in značilnimi obrisi: Marmolado, Ortier in Adamello.

Obzorje se na jugozahodu preljuje iz gorovja na morsko gladino. Videti je, kakor da bi bila črta, na kateri se dotikata morje in nebesni svod, zarisana višje nad Istrskim polotokom in da jo le Učka prekine za nekaj ločnih stopinj, ter da se po visokem morju nadaljuje do otoka Cresa. Tu pa se dvigne na Malo Kapelo in poteka po Gorskem

Pogled na Snežnik od severa

Bogumil Brinšek
na Snežniku
30. in 31. 12. 1907
Foto B. Brinšek,
1907
Gl. tudi str. 512!

Kotarju, kjer se vidita hrvaški Snežnik in Risnjak. Nato se potopi v gozdovje, kjer pokuka iz gozdne zelenine znamenita gora Klek, ki je na pobudo Johanna Frischaufa, znanega raziskovalca Savinjskih planin, postala leta 1874 rojstna gora hrvaškega planinstva (HPD).

Krivulja obzorja zavije nato mimo Kočevskega Roga in Gorjancev proti Medvednici in Ivanščici, krene na Pohorje, od tam pa na Matjažovo Peco. Tu pa se obrne proti jugu in teče čez Ojstrico in Planjavo, kjer pada v globoko zarezano Kamniško sedlo in se nato nadaljuje po ostrih grebenih Brane, Skute, Grintavca in Kočne ter v ovinku pri Košuti zaključí svojo dolgo krivuljo okoli Snežnika.

Različna gostota in temperatura zraka na velikih razdaljah povzročata, da se lomijo in krivijo svetlobni žarki. Zaradi tega se poredkoma dogaja, da se prikažejo gore, ki so v resnici nekje za obzorjem, in nasprotno, da izginejo, kakor da bi utonili, taki vrhovi ali predmeti, ki jih je bilo malo prej videti. Znanstvo pozna take pojave pod imenom depresija horizonta. Opazili so jih tudi s Snežnika.

Prav tako kot na daljne gore ponuja naš plešasti očak razglede tudi na svojo neposredno okolico. Pred seboj ima razgrnjene Brkline, z mnogimi vasicami, zaselke, z belimi cerkvicami in temnimi gozdovi. Niže doli je Pivška planota, na drugi strani pa Cerkniška dolina, v kateri se od časa do časa zasvetlika Cerkniško jezero. Kakor da bi bila razstavljena na ogromnem pladnju, je videti Loška dolina z Ložem, Starim trgom, Pudobom, Markovcem, Vrhniko in drugimi kraji. Navidezno kot znamkice majhne hiše imajo svoja pročelja obrnjena proti Snežniku. Skozi vsako okno ga je videti; tudi skozi tisto v Koča vasi, kjer je pesnik Oton Župančič pisal Ostrnice in se zraven pogovarjal z očakom Snežnikom:

Snežnik skoz okno gleda me ves čas,
kako pero mi teče po papirju:
»Minljivi smo, drobní proti vsemirju,
to tvoje pisanje in ti in jaz...«

Nad Loško dolino so med zelenimi griči nanizane bele vasi, izmed katerih so najvidnejše Velike Bloke, Nova vas, Sv. Vid, Rob, Zapotok in Krvava peč. Za njimi se dviga gora Mokrc (1058 m). Na zahodni strani so Javorniki in za njimi vrh Svete Trojice, kjer še v ljudski pripovedki živetari Levstikov Martin Krpan, ki ga z istrskega Motovuna bratski pozdravlja Nazorjev Veli Jože.

Če je noč jasna, je razgled s Snežnika kot pravljica iz Tisoč in ene noči. Pod južnim vznožjem na obrežju Kvarnera, v Opatiji, Iki, Lovranu in dalje se prližgo milijoni luči, ki se nadaljujejo na zahodni strani Istre od Brionov do Portoroža, Pirana in Kopra.

Trst se slar ne vidi, toda nad njim je nebo razsvetljeno, kakor da bi neke gorelo. Svetloba z migetanjem neštetihi luči se preliiva in širi ob zahodnem obrežju Tržaškega zaliva od Tržiča tja dol do beneških lagun in še naprej.

Gore so še prav take, kot so bile pred tristo leti, morje valovi in gozdovi šumijo prav tako kot v času ko jih je gledal in poslušal Valvazor, tega nočnega čara pa njegovo oko ni videlo.

FLORA OB GORSKI STEZI

Ko zapustimo na južnem pobočju Snežnika gornjo gozdno mejo in se usmerimo proti vrhu, nas presenetijo velike površine vedno zelenega pritlikavega bora, ki ogrinjajo snežniško pogorje z vseh strani. Pritlikavemu boru se pravi tudi rušje, a izletniki iz Loške doline mu radi dajejo ljubko ime boriči. Ob gorski stezi nas prvi pozdravi grmiček navadnega volčina. Njegovi svetlo rdeči cveti so nanizani na še golih vejicah in prijetno dišijo. Blizu skale si je izbral svoj bojni položaj droben viharnik. Burja mu je oklestila veje, a on se ne vda; vztraja in stoji umira kot njegovi veliki bratje. Malo više nad njim zagledamo dlakavi sleč; rdeči cveti se mu leskečejo v jutranji rosi. Ljudje ga že poznajo pod tujim imenom rododendron. Kjer krene steza na preval, se še zadržuje snežna zaplata, toda rumene pogačice se je prav nič ne bojijo. Tik ob njej so zrastle, a iz previdnosti držijo svoje cvete zaprte v okroglih, pogačam podobnih glavica. Malo više gori nam pridejo naproti kot sneg bele cvetke. Rože vetra so to, res pravega in ostrega vetra, ki tod na prevalu neprestano brije. Ker je starogrško ime za veter »anemos«, se je tudi teh rož prijeló ime anemone. Več vrst jih je in zato imajo tudi različna imena: gorska vetrnica, mala vetrnica, beli kosmatinec, rumeni kosmatinec. Kosmatince jih imenujejo zaradi dlak na stebelcih. Te jih varujejo pred lzhlapenjem. Na robu grebena, kjer se svet prevesi v Loško dolino, nas v zatišju skale preseneti navadni alpski zvonček ali jeglič. Njegovi lilasti cveti z ozkimi reslami so nežno skodrani, da bi zbujali pozornost in da bi ga videla lepa sosedá parnasija, ki velja kot roža zvestobe. Na tankem stebelcu ima namreč le en edini list v obliki srca, iz katerega poganja le en cvet. Ko nadaljujemo pot navzgor, pridemo na planinske ledine in trate, po katerih so posejane pritlikave cvetke modre barve. To so svišči. Različni so po obliki in modrili. Videti je, kakor da bi te cvetice med seboj tekmovalé, katera izmed njih bo v svoj perigon ujela več azura z nebesnega svoda. Po botaniku, ki jih je odkril in opisal, so dobile imena. Po velikosti jih prekaša Kluzijev svišč, a njegov sorodnik z imenom Kochov svišč ima več modrila v svojem cvetu. Pravi pritlikavec je spomladanski svišč. Ker vzcvete med zadnjimi, mu pravijo zaspanček. Ni ga težko spoznati, ker ima petero ozkih, med seboj ločenih cvetnih listov. Frelichov svišč in njegov daljni sorodnik, panonski svišč, z mnogimi vijoličastimi cvetovi na visokem stebelcu, še spita v zemlji in se bosta zbudila šele v jeseni.

Približujemo se vrhu Snežnika. Pritlikavi bor, ki nas je do tod zvesto spremljal in ki je z naraščanjem višine postajal vedno manjši, nas je zapustil. Ne more se plaziti še više navzgor, zrak mu je preredit. Nič se ne bi čudili, če bi nas zapustile tudi cvetice, saj gori na vrhu in tod okoli njega razsajajo vetrovi ali pa pripeka žgoča sonce, toda to se ne zgodi. Med njimi je nekaj utrjenih alpinistk, ki jih je narava usposobila za boj z viharji, mrazom in višino. Iz rože, raskave prsti že silijo na dan cvetlične glavice s sinjkasto belim nadihom. Šele čez mesec dni se jim bodo razvili beli puhasti ovršni listi. Takrat se nam bodo predstavile kot opevane gorske krasotice, majnike ali očnice. Družbo jim bodo delale neštete drobne cvetke, ki se kljub svoji majhnosti postavljajo z vzvišenimi nazivi, kot na primer: sončno seme, planinsko soncece, nasršeni samokreč, planinska madronščica in podobno. Ker je sedaj mesec junij, ki mu je slovensko ime rožnik, bi lahko obiskali tudi rdeče murke, če ne bi se te snežniške »rože mogote« skrivale kot plahé gazelice v težko pristopnih oazah med rušjem. Ko nas bo na jesen privedla pot sem gor, nas bodo gotovo presenetile tri gorske samotarke: velika vijoličasta zvončnica, pisana alpska nebina in bela travnatolistna vrčica.

BOTANIČNI REZERVAT NA SNEŽNIKU

Celotna snežniška flora ima pravno stanje narave znamenitosti in je zavarovana po zakonu o varstvu kulturnih spomenikov iz leta 1958. Območje okoli Malega in Velikega Snežnika in Holarin je še s posebno odredbo SRS, Uradni list št. 4/1964 proglašeno kot botanični rezervat, v katerem je zavarovan ves rastlinski inventar. To pomeni, da je prepovedano trgati ali izkopavati cvetje in ostale rastline, nadalje je prepovedana paša, košnja in sečnja. Redko planinsko cvetje, med katero sodi predvsem planika, pa je po vsej Sloveniji in torej tudi po vsem snežniškem območju zaščiteno.

SNEŽNIŠKA FAVNA

Snežniški gozdovi dajejo zavetje človeku, še v večji meri pa živalim. Le-te si iščejo v težko prehodnih goščavah skrivališče pred zasledovalcem, v zavetju pod drevesnimi krošnjami stroho v nevihti in snežnem metežu. Kadar pripeka poletno sonce, najde žival v gozdu hlad, če pritisne mraz, ji je ob deblu gostoljubnega drevesa vsaj malo topleje.

Ob suši usahnejo na planem izviri in studenci, edino stari, dobri lesi hranijo za svoje prebivalce neusahljive kale, kaliče in luže. Med največje dobrine velikega gozda sodita vsekakor mir in neizčrpna zaloga hrane. Tu so zeleni listi dreves in grmovja, vsakovrstne trave, okusni plodovi in jagode, korenike in mehko lubje. Mesojede živali si izbirajo svoj plen, včasih jim teknejo gozdne miši, drugič hlastajo po živi divjadi, v sili je dobra tudi mrhovina.

Topisna imena, ki jih najdemo v podrobnih zemljevidih, nam nakažejo nekaj živalskih vrst, ki so pred sto in sto leti oživljale snežniške gozdove. Kmetje, ovčarji in tovarniki so na enem in istem mestu videvali kako žival, pa so takšen kraj po njej imenovali. Vrh, na katerem so opazili divjo mačko, so imenovali Mačkovec, drugega po velikem petelinu Petehovc, na tretjem je večkrat gnezdil orol, pa so mu pravili Orolvca. In tako so še dalje nastala imena Volkovec in Volčji hrib, Medvedja draga in Medvedja glava, Risov žleb, Jelenica, Jelenove luže, Jelenova draga in podobno.

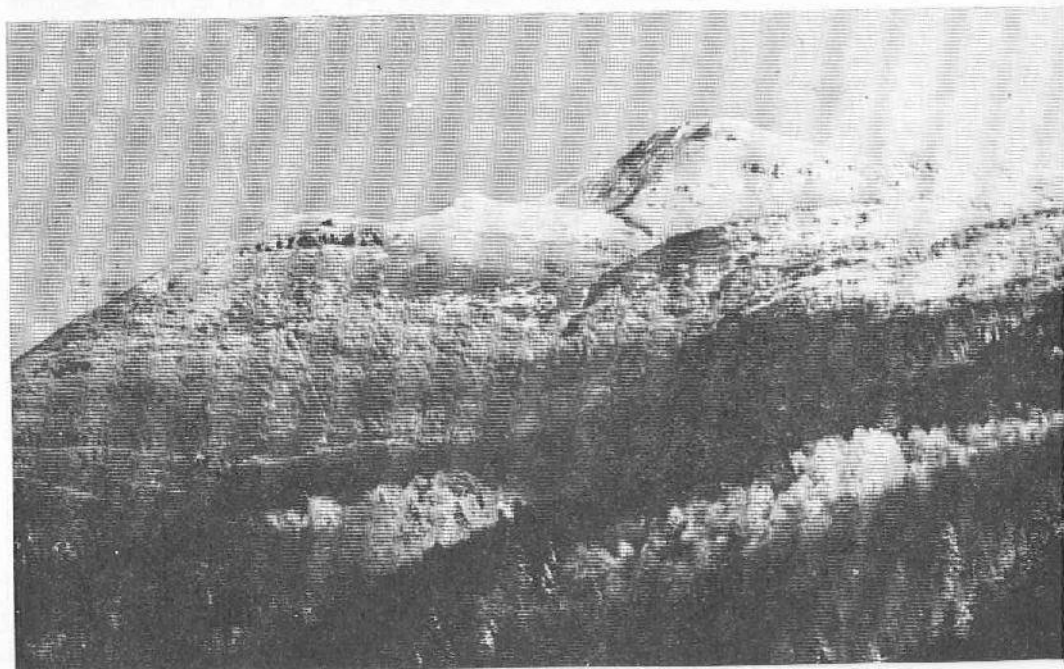
Še dandanes, ko nas vodi pot skozi Medvedjo drago, gledamo naokoli, kot nekdanji naši pradedje, če nas ne bo prestrašil kosmatinec. Tudi ko hodimo po Risovem žlebu ali ko se vzpenjamo na Volkovec, smo nehoti pozorni na okolico. Ko se približujemo Jelenici ali Jelenovim lužam, stopamo tišje, da bi zagledali rogača Jelena, ki se morebiti kaluži v hladni mlaki ali pa si gasi žejo pri čistem kaliču.

Kakor se spreminja gozd, tako se seli tudi žival in si izbira drug življenjski prostor. Petelin ne poje več na Petehovcu, temveč si je izbral novo rastišče visoko pod Planincem, divja mačka je odšla na goličave pod gozdni kap. Volkovi, ki pretečejo dnevno velike razdalje, se pojavljajo zdaj tu, zdaj tam. V ostrih zimah, ko zapade visok sneg, se priklatijo iz hrvaških gozdov in celo iz Bosne. Dokler so v obgozdnih vaseh redili kmetje ovce, so se neredkokdaj pritepli sestradani volkovi celo v vasi in vdirali v ovčje staje. Trnovski ovčarji so imeli nad vasjo pripravljeno ovčjo jamo, v katero so čez noč nastavili živo ovco, ki je z meketanjem privabila volka, da je skočil noter, a ven ni mogel, ker je bila pregloboka.

Čeprav je volk najbolj požrešna zver in čeprav sestradan napade vse živo, kar sreča, pa ni znano, da bi se bil v snežniških gozdovih kdaj lotil tudi človeka. Kot navihnan in poniglav bojazljivec se pred nami previdno umika in skriva.

Nekaj strahu pa le mora biti v temnem gozdu, sicer bi usahnila njegova romantičnost. Nekdanj so poleg resničnih tolovajev burila duhove razna pravljicična bitja, kot na primer mrki gozdni mož, velikan Bradonja, dolgolase žalik žene, vile gorjanke, divja jaga ali plav in druge prikazni, a dandanes opravlja to delo striček medved. Ta bi pravzaprav

Snežnik

Pogled na Snežnik z Brkinov

moral biti rjav, toda večkrat je videti, da je temne, skoraj črne barve, posebno, če ga gledamo iz daljave. Na splošno ni nevaren in ne napade človeka, a iz previdnosti se mu, hočeš nočeš, urno umaknemo s poti in ga od daleč opazujemo. Dokler ima medvedka poleg sebe ali v bližini enega ali več mladičev, je najbolje, če jo obidemo v primerni oddaljenosti od mladičev, ki se nam hočejo približati in nas s svojo ljubkostjo zapeljati, da bi se z njimi poigrali. Toda če bi to storili, bi tvegali, da nas čuječa mati napade. Leta 1874 je medvedka usmrtila delavca, ki je blizu Kobiljega žleba ujel njenega mladiča.

V gozdu se zgodaj zjutraj prebijejo prvi sončni žarki skozi ozke presledke med krošnjami dreves in se po mračnih tleh rišejo rdeče lise. Toda tam na rebri zagledamo eno izmed njih, ki se giblje nekam hitreje; to je živa, tankonoga gozdna lepotica, srna. Tesno ob njej stopca z drobnimi nožicami črnooki mladič, živ Disneyev bambi. Nedaleč proč se od časa do časa strumno postavlja on, poglavar družine — srnjak — kakor da bi se zavedal, da nosi na glavi bogat, rožen okras.

Ko se je poletje poslovilo, a zima še ni prišla, takrat si nadenejo snežniški lesi najlepšo obleko: javori, gabri, bukve in bresti zažarijo v rumenih in rdečih barvah, da bi pozdravili snežniško jesen. Njo si je izbral za svatovanje jelen, kralj snežniških gozdov. V hladnih jesenskih nočeh — poredkoma tudi čez dan — odmeva v strmih rebreh njegovo zamolklo rjovenje; temu se pravi Jelenji ruk. Če se rukajočemu jelenu oglasi drugi — mogoče njegov sosed ali kakšen pritepenec — gre vsiljivcu godrnjaje naproti, da bi ga z rogovjem prebodel. To jelenovo bojevitost izkoriščajo lovci, ki posnemajo glasove rukanja, in s tem zvabijo razjarjenega rogovileža pred puškino cev. Jelenjo družino vodi stara košuta, ki je kot vodnica tankočutna in previdna. Oglašča se s kratko odsekanim bokanjem. V gozdovih, kjer ni miru, je jelenjad nočna žival, stcer pa se mnogo giblje tudi podnevi. Pred visokim snegom se umikajo tropi jelenjad na prisojne obgozdne goličave, kjer veter razpihava sneg. Tam lahko pridejo do suhe, čeprav rode trave, in najdejo grmovje z mehkim lubjem, nadalje naletijo tam na divje hruške mokovice, ki jim je na nizkih vejah ostal še kakšen suh plod z belo moko.

Sla po višinah — do zadnjih gnezd in prvih zvezd — ne žene na vrhove le človeka, gornika, temveč tudi prenekatero žival, pa naj bo to drobna planinska pevka ali velikan orel ali pravljlični Zlatorog ali njegov potomec, naš znanec gams s črnimi roglji, ki ga bomo v mislih obiskali. Imamo ga namreč tudi na Snežniku in to po zaslugi lovcev, ki so ga po osvoboditvi v teh krajih naselili. Njegov življenjski prostor

ali biotop so skalnate Holarine, goličave in jase med pritlikavim borom okoli snežniških vrhov. Z izjemo starih samotarjev, se gamsarija rada druží v trope, in če je potrebno, se za pašo pomika navzdol v gozdove in v obrobne goličave.

Kakor pri Jelenjadi je tudi pri gamsariji za vodnico navadno le stara samica. Na kaki skali ali drugem razglednem mestu stoji na straži. Če zagleda nevarnost ali če ji veter prinese sumljivi duh, dá od sebe svarilni glas, ki je podoben mehkotnemu pisku; v hipu se zdrzne ves trop in gleda proti njej, kaj bo storila. Če začne bežati, steče vsa čreda za njo v gosjem redu.

Gams je podnevna žival, precej lena za vstajanje. Navadno jo dvigne šele sonce. Čeprav imenujejo nekateri prirodipisci gamsa tudi divja koza, se ne prišteva med družino koz, temveč je neke vrste evropska antilopa.

Vrh Snežnika, goličave okoli njega, skalnate škraplje, posebno pa zelena halja iz ruševja so v času, ko ni snega, priljubljena bivališča za majhne živali. Okoli planinske koče se rada potikata navadni polh in podlesk. Slednji je siv kakor polh, a je manjši od njega in ima kratek ploščati rep. Polhi so po lovskem zakonu iz leta 1976 lovna divjad in se smejo loviti le od 25. septembra do 15. novembra, seveda z dovoljenjem lovske organizacije.

Izpod ruševja se večkrat prikažeta dve roparici: velika podlasica ali hermelin in kuna zlatica. Zbegan o glašanje ptic, ki gnezdijo v zavetju ruševja, pomeni, da se plazi okoli njih ena teh krvoločnic, ali pa da jih je napadel gad. Kar neverjetno se sliši, da lahko ta kraški strupenec v hipu z ugrizom ubije in nato z dolgotrajnim goltanjem požre ptico ali miš, ki je debelejša od njegovega požiralnika. Močno telo mu je sive ali pa črne barve in ima vzdolž hrbta temno, cikcakasto črto. Rep ima kratek in rahlo rdečkast. Zadržuje se v skalnih razpokah, v rovinah — tako imenovanih gadinah — in pod ruševjem. Poleti se rad zvlje v klobčič in se sonči tam, kjer je najhujša pripeka. Medtem ko se večina kač razmnožuje z odlaganjem jajčec, pa skoti gadica ob koncu leta od deset do dvajset živih mladičev.

Gad ima krvni strup toksalbumin, ki razkraja eritrocite in povzroča med drugim tudi strjevanje krvi. Dognano je, da je 2,8—10% gadjih ugrizov smrtnih. Če nas gad ugrizne, moramo poskrbeti, da se njegov strup ne bo širil iz rane naprej. To dosežemo, če rano povečamo, da odteka zastrupljena kri. Roko ali nogo si nad rano v smeri proti srcu trdno povežemo, a v sili izsesavamo zastrupljeno mesto. Pohitimo do najbližjega zdravnika, da nam da protistrupno injekcijo.

Pogostoma kroži nad snežniškimi vrhovi kragulj, včasih tudi belorepec ali postojna, a kanja se vidi skoraj vsak dan. Ob takih zračnih strašilih na mah utihne ptičje petje in pernati stražarji mrzlično preletavajo nad rušjem in opozarjajo svoje mladiče, bratce in sestričke, na nevarnost, ki jim preti iz zraka.

Sovražne ujede so odletele, minil je ptičji preplah in nad glavo očaka se je začel vrteti roj gorskih lastovk ali bregovnic. Med rajanjem se oglašajo z nalahnim čivkanjem kakor njihove sorodnice v dolini, le da nimajo belih prs in da jim je barva medlo rjava. Čez snežniški greben delata tedenske izvidniške polete dva krogarja, samec in samica. Zvesta sta si in vedno letata skupaj ter se med poletom poigravata, da nam razkažeta, kakšen kovinski sijaj ima njuno kot oglje črna obleka. Spotoma, brez večje zamude, si v nizkem loku ogledata vrh Snežnika in nadaljujeta letenje nad gozdovjem s turbnim oglašanjem »krooo-krooo«. Ko sta napravila nekaj pentljastih zavojev, se v ostri krivini spustita skoraj navpično navzdol v globoko kotanjo Pekla. Sto in več let stara, črnokrila grobarja pač dobro vesta, kje skrivata gora in gozd zadnja počivališča za svoje prebivalce.

Denimo, da se obeta jasen dan in da si želimo doživeti sončni vzhod. Zgodaj zjutraj, ko še dolina v temini spi, smo si pri skali na vzhodni strani tik pod vrhom Snežnika izbrali skrito mesto. Ko tam nestrpno čakamo, da se rdeče obarva nebesni svod, nas presenetijo neobičajni ptičji glasovi, ki se drobijo in prelijejo v otožen napev. Ali ima tudi krilati pevec srčne bolečine, ki ga »spati ne puste«? Petje posebne vrste je dalo tudi pevcu posebno izbrano ime gorski mlinar ali brolica. Zgodaj začne »mleti« in prebudi ves ptičji drobiž, ki kar raste iz kamnite goličave okoli nas. Med njimi spoznamo komatarja z belo liso na prsih in gorsko sinico. Za njima skakljata pisan menišek in siva penica. Vsi ti planinski žgolevci gledajo, prav tako kot mi, proti vzhodu. Nekaj takega je moral videti pesnik, ki je zapisal:

Zarja spava za gorami,
drobni ptički jo bude:
»Daj, predrami se, predrami,
in obsveti nam polje...!«

Zarja se je res predramila; razlila je rdečino po širnem nebesnem svodu, a obsvetila je najprej bele snežnike, ki so zažareli v zlatem siju vzhajajočega sonca. In njemu v pozdrav so drobni gorski pevci in pevke zažvrgoleli pesem, tisto čudovito pesem, ki od davno davnih časov vre iz ptičjih grl, žubori in ogreva človekovo srce.

SNEŽNIK V KRONIKI PLANINSKEGA DRUŠTVA

Dragotin Dežman — kustos ljubljanskega muzeja — je leta 1860 v ljubljanskih novicah opisal svoj vzpon na Snežnik. V opisu navaja razne zanimivosti te gore in pravi, da so jo pred njim že v najlepši luči prikazovali Ivan Vajkard Valvazor, Baltazar Hacquet, Valentin Vodnik in drugi pisatelji, toda iz njihovih potopisov ni mogel za gotovo sklepati, če so se tudi sami povzpeli na njeno teme. Hoja iz Ljubljane do vznožja Snežnika je bila v tistih časih zahtevnejša kakor vzpon na vrh, čeprav je tudi ta bil naporen zaradi gosto zaraščenih rebrin, po katerih še ni bilo nobene steze.

Južna železnica je odmaknjeni Snežnik približala gornikom posebno še z letom 1873, ko je stekla proga iz Pivke tudi proti Reki. Odslej je postala Ilirska Bistrica najbolj pripravno izhodišče za Snežnik.

Železnica je približala Nemcem Jadransko morje, toda železna cesta jim ni bila dovolj, hoteli so imeti most do njega, tako imenovani »Adriabrücke«. To je pomenilo, da se mora kar se da hitro ponemčiti široki pas slovenske zemlje od Šentilja do morja. Germanizacija se je začela po šolah, po uradih, po trgovinah, po podjetjih in društvih. Da bi tudi gore dobile nemški videz, je nemškoavstrijsko planinsko društvo (DÖAV) začelo z vso vnemo po Julijskih in Kamniških Alpah zidati svoje postojanke in ob poteh postavljati nemške kažipote.

Na Snežniku jim je bilo to delo olajšano, ker je bil slednji na videz že germaniziran. Ves gorski masiv z obširnimi gozdovjem okrog njega je bila last nemških fevdalcev, ki so bili na tem območju država v državi. Razumljivo je torej, da je prav na Snežniku in sicer na vzhodnem grebenu zrasla že leta 1874 prva nemška kočja, imenovana Schneberghütte, namenjena nemškim planincem in turistom.

Slovenskim gornikom je tako početje začelo presedati in pod geslom »Ohranimo slovenskim goram slovensko lice!« so 27. februarja 1893. leta ustanovili Slovensko planinsko društvo v Ljubljani, ki je nato razpredlo po vsej Sloveniji svoje podružnice. Ena izmed teh je nastala tudi v Ilirski Bistrici. Ustanovljena je bila 12. avgusta 1907 na zborovanju v takratnem hotelu Ilirija. Ustanovitelji so bili Miroslav Martinčič — upokojenec, dr. Fran Goršič in dr. Fran Kovča — oba sodnika, Vinko Šket in Josip Brinšek — oba trgovca in Ivan Urbančič — kmet. Pobudo za hojo na gore je dal priznani alpinist, jamar in fotoamater Bogumil Brinšek. Rodil se je v Trnovem pri Ilirski Bistrici 23. decembra 1884 in dobil tam tudi prvo osnovnošolsko izobrazbo. Podružnica si je zagotovila kot prvo nalogo dobiti od lastnika snežniških gozdov kneza Waldenburg-Schönburga dovoljenje za kočjo na prevalu pod vrhom Velikega Snežnika. Žal pa so bile vse podružnične prošnje zaman. Brezuspješna so bila tudi večletna osebna prizadevanja takratnega društvenega tajnika Antona Krajherja. Izzvale so ostro odredbo knezovega gozdnega urada. Z njo je bila prepovedana hoja na Snežnik brez dovolilnice oziroma brez spremstva gozdnega ali lovskega čuvaja, ki mu mora izletnik plačati dnevnic. Odredbo je gozdni urad utemeljil, češ da izletniki trgajo planike, da hodijo po lovskih stezah in s tem plašijo divjad, da markirajo z rdečo barvo, ki jo smejo v gozdu uporabljati samo gozdarji. Svoj postopek so knezovi sudetskonemški uradniki spretno zakrili z našopirjenim poukom o varstvu flore na snežniškem okrožju. Planinski Vestnik je moral ta pouk natisniti v letniku 1911 na strani 90.

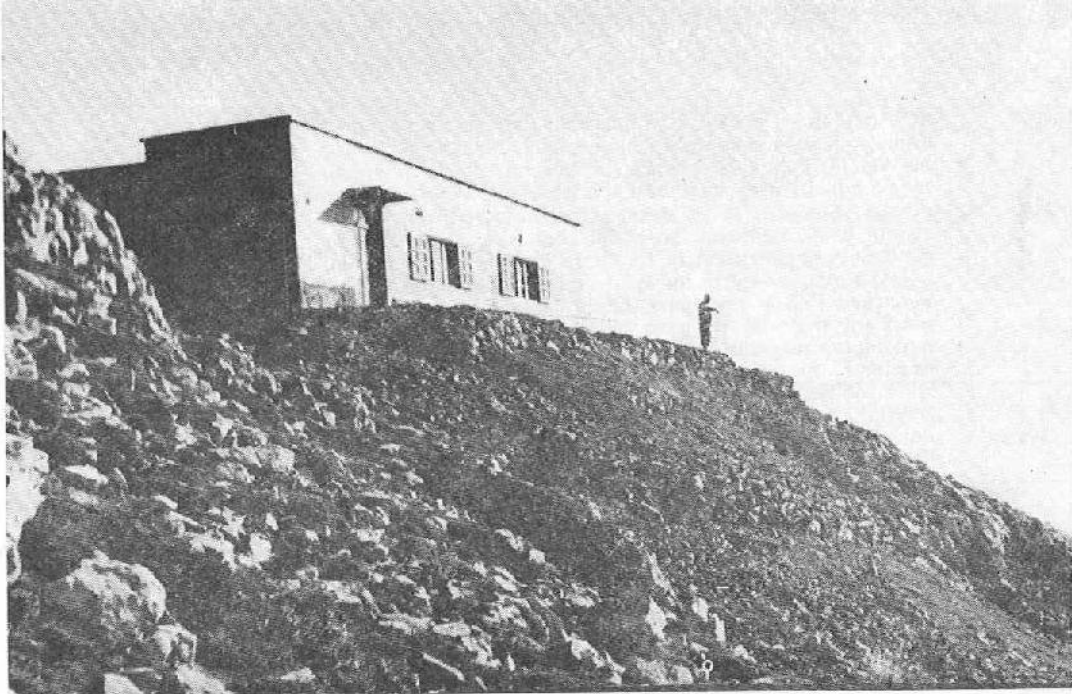
Glede na take razmere je morala podružnica iskati prostor za svojo postojanko niže doli na območju kmečkih gozdov, kamor ni segla fevdalna oblast. Izbrlo pa ni bilo druge kot kotlasta dolina sredi smrekovih gozdov z imenom Črni dol. Tu je kupila parcelo, na njej postavila brunarico in jo opremila z dvanajstimi posteljami. Na slavnostni otvoritvi 1. maja 1914 so jo poimenovali po narodnem buditelju, pisatelju in pesniku Miroslavu Vilharju, ki je svoj čas živel na Kalcu pri Zagorju.

Planincem, ki so se največ žrtvovali pri postavljanju kočje, pa ni bilo dano, da bi v njej uživali oddih. Že šestindvajsetega julija istega leta se je začela prva svetovna vojna in večina članov je bila poklicana k vojakom. Vojna se še ni dodobra razplamtela, ko je prišla zla novica, da je na bojišču padel Bogumil Brinšek. — Prikazal se je na obzorju slovenskega planinstva in ugasnil kakor svetel meteor — po besedah njegovega prijatelja in tovariša na planinskih poteh Pavla Kunaverja.

Vojna vihra prve svetovne vojne je našla pot tudi v odmaknjene snežniške gozdove in avstrijsko vojaštvo je brez vednosti podružnice zasedlo Vilharjevo kočjo v Črnem dolu in nastanilo v njej ruske ujetnike z namenom, da pripravljajo drva.

Ujetniki so ostali v kočli tudi čez zimo leta 1914/15, ki je bila izredno huda in je terjala med njimi žrtve. Ko je vojaštvo naslednjo jesen odšlo, je ostala za njimi razdejana kočja in dvoje ruskih grobov. Planinci so jo samo za silo očistili, večja popravila pa so odložili za čas po vojni.

Vojna se je leta 1918 končala. Člani podružnice so se zbrali, se prešteli in ugotovili veliko vrzel. Ker je bilo Slovensko primorje priključeno Italiji, so se nekateri vodilni člani podružnice preselili v Jugoslavijo. Med njimi je odšel tudi predsednik sodišča dr. Fran Kovča, ki je imel vidne uspehe pri organizaciji planinstva v Ilirski Bistrici. Na izrednem občnem zboru podružnice dne 23. junija 1921 so planinci sklenili, da se

Planinsko zavetišče na Vel. Snežniku I. 1961

mu za njegovo delo pismeno zahvalijo in da se kot trajen spoml nanj namesti v črnodolski koči primeren napis.

Bistričani so videli, kako so fašisti začeli preganjati tržaške Slovence in da so 13. julija 1920 zažgali v Trstu Slovenski narodni dom, a kljub temu se jih je prav v letu 1921 vpisalo v planinsko podružnico največ, to je 53 odraslih članov. Tiho upanje, da bo okupator prizanesljivo ravnal s planinstvom, ki je bilo organizirano v vseh kulturnih deželah in tudi v Italiji, je kaj kmalu splahnelo. Leta 1926 je razpustil podružnico in zaplenil njeno imetje, ki je obstajalo iz 29 arov zemljišča, koč in 913,40 Lir v blagajni. Vse to je izročil sekciji italijanskega alpinističnega kluba na Reki. Novi gospodarji so odstranili tablo z napisom Vilharjeva koča in namestili novo, na kateri so bila imena treh italijanskih alpinistov in sicer Benevolo, Kolačevič in Valušnik (Colatschewich in Waluschnig).

Leta 1928 je lastnik snežniških gozdov knez Schönburg-Waldenburg podaril gornji del Velikega Snežnika fašističnemu prvaku Gabrielu D'Annunziu, ki se je odslej imenoval principe del Monte Nevoso. Istega leta je bila tudi slavnostna otvoritev italijanskega doma na Sviščakah z imenom Rifugio D'Annunzio. Na otvoritev je prišlo mnogo fašistov iz Italije. Isti dan je iz neznanih vzrokov nastal požar na Malem Snežniku in uničil nekaj hektarov rušja.

V naslednjih letih je začel okupator na snežniškem območju zidati utrdbe, ki so bile vojaška tajnost. Hoja na Snežnik je od takrat postala posebna izjema za zaupne osebe. Slovenska planinska dejavnost je bila v Ilirski Bistrici zatrta, planinska zavest pa je tlela naprej kot žerjavica pod pepelom in čakala na trenutek, ko bo lahko vzplamtela, kar se je, žal šele po dolgih letih, tudi zgodilo.

Takoj po osvoboditvi leta 1945 so planinci in planinke oživel planinsko organizacijo, ki se po novih statutih PZS ni več imenovala podružica SPD temveč Planinsko društvo Ilirska Bistrica.

S premaganim okupatorjem so pobegnili tudi lastniki gozdov in Snežnika, gozd in gora sta se oddahnila in hoja po tem koščku slovenske zemlje je postala svobodna. Glede na to si je planinsko društvo izbralo za izhodišče na Snežnik bliže njegovega vnožja ležeče Sviščake, medtem ko je Vilharjevo kočo v Črnem dolu prevzela taborniška organizacija Snežniških ruševcev iz Ilirske Bistrice. Na Sviščakah so planinci z udarniškim delom preuredili in temeljito popravili razpadajočo stavbo, namestili v njej pograde s toplimi odejami, postavili v kuhinji nov štedilnik in nabavili potrebno posodje itd. Vse to so delali z namenom, da bi ustregli izletnikom, ki so v tistem času še pešočili kot pravi planinci. V navdušenju so to zasilno zavetišče imenovali Cankarjevo kočo.

Da bi se kot planinska organizacija oddolžili padlim za svobodo, so na jasi blizu kočje sezidali kamnito piramido in namestili na njej marmornato ploščo z napisom: »Borcem

NOV padlim na snežniškem področju postavilo v spomin PD Ilirska Bistrica 1. V. 1950.* Komaj zaživelo postojanko so neznanl storilci že v drugi zimi opustošili; odnesli so vse odeje, kuhinjsko posodo in železno ploščo s štedilnika. Člani društva so zaradi tega obupali; niso imeli niti sredstev niti volje, da bi zavetišče na novo uredili. Planinska dejavnost je za nekaj let zamrla in društvo bi bilo zaspalo, če se ne bi bili zganili člani. Zahtevali so občni zbor dne 30. aprila 1958. Na tem zborovanju je bilo društvo reorganizirano in izvoljeno je bilo novo vodstvo. Ugotovilo se je, da je bivšo vojaško opazovalnico na vrhu Snežnika izročila vojna pošta št. 3908 že leta 1951 v upravo PZS s pripombo, da jo lahko preuredi za planinske namene ali pa porabi gradbeni material za novo zidavo. Ker se ni nihče lotil popravila, je opazovalnica popolnoma razpadla, tako da je od nje ostalo le nekaj ruševin. Sklenilo se je, da se iz ostankov opazovalnice sezida planinsko zavetišče. Predstavniki JLA so na občnem zboru obljubili pomoč z delovno silo. Šele potem, ko bi se sezidalo zavetišče na vrhu Snežnika, naj bi društvo popravilo in povečalo prav tako razpadajočo kočo na Sviščakih. Potrebna denarna sredstva naj si društvo izposluje pri domači občini pri okraju Koper, pri PZS in drugod.

Ko se je pozneje na sejah upravnega odbora izdelovalo podrobne načrte, se je pokazalo, da bo zidanje obeh koč zahtevalo najmanj šest let Intenzivnega dela. Vremenske razmere na taki višini kot jo ima Snežnik, dopuščajo zidavo le ob poletnih mesecih, ko ni snega in ko voda ne zmrzuje. Če merimo po cesti in gorski poti mimo Jame, je vrh Snežnika oddaljen od Ilirske Bistrice 29 km. Dokler ni bilo gorske ceste, se je moglo s kamionom pripeljati material in delavce do višine 1300 m, to je do Jame. Nosač je torej moral do vrha Snežnika premagati 500 m vzpona.

Delo, ki so ga opravili planinci, mladina, taborniki in pripadniki JLA je bilo prostovoljno — udarniško. Plačalo se je zidarjem in drugim obrtnikom in podjetjem po učinku. Šele potem, ko je na ruševinah opazovalnice zrasla zasilna streha, so članice društva pripravljale za vse delavce tudi tople obroke.

Po treh letih je bilo zavetišče nared in na Snežnik so začele prihajati množice izletnikov in sicer vedno več motoriziranih. Slednji so vozila pluščali na ozki gozdni cesti, ki je speljana po zahodni rebrini Malega Snežnika proti Peklu. Ker je bilo izogibanje nemogoče, je nastal nered, ki ga je moglo društvo odpraviti edino s tem, da je od te ceste zgradilo odcep navzgor na višje ležečo ravnico, kjer je dovolj prostora za parkiranje vozil. Zahtevno delo so pomagali opraviti spet pripadniki JLA in cestni delavci GG Postojna.

Po petih letih je prišlo na vrsto dozidavanje in urejevanje bivše Cankarjeve koč.

Planinski dom na Sviščakih

689	2. VII 63	Kvasičevič	M. Bistričica	da	M. B. B.
690	-	Zgur Viktor	-	ne	
691	-	Pačiček Jadrnan	-	da	-
692	3. VII 63	Šušter Jozef	Preograd	da	Ljubičevič
693	7.	Šušter Jozef	"	"	"
694	4	Šušter Jozef	Preograd	ne	
695	3. VII 63	Šušter Jozef			
696	3. VII 63	Šušter Jozef			
697	3. VII 63	Šušter Jozef	Preograd		
698	3. VII 63	ČENKOVIČ ROBERT	SKRAD	DA	KLANA
699	-	Mašlar Viktor	Trstča	ne	Klana.
700	3. 8. 63	Jano Alojz	Bobove	da	J. Bistričica

Iz vpisne knjige na Sviščakih: gl. št. 692, 693, 694

V primerjavi z zidanjem na vrhu je bilo to delo lahko, a vendar je zaradi kratkih sezon in omejenih dotacij za te namene trajalo polna tri leta. Kakor prej so tudi tukaj prišli planincem na pomoč pripadniki JLA, taborniška organizacija in tovarna Lesonit, a pozneje pokroviteljica Kmetijska zadruga »4. Julij«.

Za vsako postojanko je imelo društvo na voljo le okoli 60 000 din. V tej vsoti je pri obračunu zavetlišča na Snežniku všteti 15 000 iz sklada za pomoč visokogorskim postojankam in 12 396 din kot kreditno posojilo Planinske zveze Slovenije, ki ga mora društvo odplačevati z letnimi anuitetami. Planinski dom na Sviščakih je postavljen z dotacijami Skupščine občine Ilirska Bistrica. Sorazmerno s porabljenimi sredstvi sta tudi obe postojanki skromni po velikosti in zmogljivosti.

Za člane, ki so se pripravljali za prostovoljno delo, je društvo organiziralo brezplačne prevoze in toplo hrano. Odrasli in mladina so opravili precej koristnega dela, a poleg tega so se ob lepem vremenu naužili čistega gorskega zraka, višinskega sonca in lepega razgleda. Verjetno so vsem ostali ti delovni pohodi v prijetnem spominu.

Graditvenemu obdobju, ki je trajalo sedem let, je sledila doba notranjega društvenega dela. Kot prvo je zaživelo vzgojno delo z mladino. Osnovan je bil mladinski odsek. Po vseh šolah na območju občine so se začele ustanavljati planinske šole, na katerih so mentorji, vodniki in starejši planinci z besedo in sliko prikazovali zanimive stvari o planinah in dajali navodila, kako naj hodí pionir planinec na gore, da bo vreden tega imena in da bo drugim za zgled. Seznanjali so jih s pravili o lepem vedenju na splošno in z odredbami o varstvu gorskega cvetja in okolja. Vpeljane so posebne pionirske izkaznice za potrdila o prehojenih vrhovih in že so bila tu tekmovanja za značko pionir-planinec in pojavili so se zeleni planinski klobučki, okrašeni z značkami. Prav tu v Ilirski Bistrici so bili vključeni v planinsko vzgojno dejavnost tudi planinci cilicbani. Njihove prve gore so čez noč postali mali griči in sončni bregi blizu otroškega vrta.

Kot nekaj novega so prišli na vrsto planinski ponedeljkovi večeri. Priznani gorniki so z živo besedo in barvnimi projekcijami začeli prikazovati čare gorskega sveta.

Da se je upravni odbor pomladil in da so krepko prišli za vajeti pogumni planinci in planinke, se vidi tudi v smelem organiziranju zimskih vzponov na zasnežen Snežnik in to ne glede na vremenske neprilike in debelino snežne odeje. Vedno večje število mladih in starih, od blizu in od daleč, se udeležuje te zimske akcije, ki postaja množična. V program društvenega dela so prišli tudi izleti v Julijske in Kamniške Alpe kakor tudi alpinizem, ki že kaže svoje prve uspehe v alpinistični sekciji.

S sodelovanjem pripadnikov JLA, taborniške organizacije, Zveze rezervnih oficirjev, Zveze borcev in drugih so se začela uveljavljati orientacijska tekmovanja za pokal Snežnika. Vzklilo je prijateljsko sodelovanje s hrvaškimi planinskimi društvi in dobilo svoj simbolični pečat v otvoritvi poti prijateljstva Snežnik—Snježnik. Tudi združeni pohodi k spomenikom iz NOV in tekme za memorial Lipa pomni so zavzeli dostojno mesto v društveni dejavnosti. Kakor se je ta širila in večala, tako je naraščalo tudi število članstva in sicer od 136 v letu 1965 do 1026 v letu 1976.

Leta 1972 je društvo proslavilo 65-letnico svoje ustanovitve z razvitjem društvene zastave. Takrat se je spominjalo prvih planincev v Ilirski Bistrici in izpolnilo sklep občnega zbora takratne podružnice SPD z dne 23. junija 1921 s tem, da je v črnodolsko kočjo dalo marmornato ploščo z napisom: »Dr. Franu Kovčič soustanovitelju podružnice SPD v Ilirski Bistrici v zahvalo In spomin!« PD Ilirska Bistrica 1972. Enako se je oddolžilo pobudniku planinstva Bogumilu Brinšku s tem, da je na njegovi rojstni hiši namestil marmornato ploščo z napisom: »V tej hiši je bil 23. 12. 1884 rojen Bogumil Brinšek, alpinist, jamar in fotoamater.«

Iz prostovoljnega neplačanega truda planinskih delavcev raste drevo planinskega veselja z mnogimi vejami planinske dejavnosti. Za vsako teh vej je skrit človek — planinski delavec, mentor, vodnik, vzgojitelj ali organizator.

In ko drevo vzcveti, zažarijo lica pionirju, ko mu pripenjajo mentorji planinski znak in nadenejo zeleni klobuček.

In od veselja vzkipi mladina, ko ji vzgojitelj naznani novico: »Jutri pojdemo na planine ...«

Srečen je planinski delavec, organizator, ko vidi, da njegovo žrtvovanje ni bilo zastonj, da so se na drevesu planinskega veselja pokazali prvi piodovi.

Narisa! Drago Karolin

K₂ — 8760 m?

Anders Bolinder, ugledni strokovnjak za Himalajo, je v biltenu »Les Alpes« 1976/9 razpravljal o senzacionalni korekturi višine K₂, zelo renomiranega vrha v Karakorumu. Korekturo je objavil »Mountain Life« 1972, češ da K₂ meri 28 471 čevljev ali 8760 m. Survey of Pakistan je to potrdil, vendar z dvomom. Ekspedicija ZDA na K₂ 1975 je prišla do višine 7000 m in je imela namen, da ugotovi, kako je s to korekturo. Ostala je pri stari višini 8611 m.

L. 1976 je prof. Norman Dyhrenfurth izjavil: »Če je K₂ res 150 m višji od dosedanje meritve, potem imajo tudi drugi osemtisočaki prenizke vrednosti.«

Kljub temu se je »Mountain« 1976/5 spet skliceval na Bolinderja kot vir, medtem ko to pot ni imenoval še G. O. Dyhrenfurtha, kot je to storil leta 1972. Ameriški Alpine Club se je obrnil na Survey of Pakistan v Islamabadu in dobil odgovor: K₂ — 28 741 čevljev. S tem je K₂ oficijelno skočil od 8611 m na 8760 m, torej naj bi bil le 88 m nižji od Everesta (8848 m ali 29 028 čevljev po meritvah Survey of India, ki so jih potrdili tudi Kitajci leta 1975).

Senzacionalna korektura višine K₂ ni posebno razburila specialistov za Karakorum. Ameriška ekspedicija 1975 je za sedlo Savoia (ime so dali Italijani) izmerila 6600 namesto 6250 m in še marsikakšne diference v višinah na grebenu.

Tudi avstrijska ekspedicija v Karakorumu je leta 1957 ugotovila pri prvem vzponu na

TRI KRATKE PA NE KROTKE

(Nadaljevanje)

NADA KOSTANJEVIC

3. Povsem planinski »Dan planincev«

Ne, mi ga res nismo praznovali ne na Kalu ne na Lepeni ne na Snežniku. Pa vendar je bil najbolj planinski od vseh planinskih dnevvov prav ta naš. Praznovali — namreč praznovali smo ga na Planinski gori in v Planinski jami. Bolj planinski ni mogel biti. Kar je moškega spola v naši klapi — majhnega in velikega — ni moglo z nami. Pripravljali so namreč proslavo trgatve — po vseh linijah — lovski, čebelarski, gasilski, socialistični in kaj vem še po kateri.

Tako sva šli z Valči, pustili svoja sinova doma, pobrali nekaj lastnih in sosedskih deklic. Najprej z avtobusom do Planine. Z nami je šel, da bi bili vsaj ljudje, Berto, pek in fotoreporter. Planina je pa kot izumrla — seveda, ko pa je danes vse na Gori, saj je gor proščanje. Komaj dobimo mlado žensko, ki se je z Gore že vrnila. Ta nam pove, kod moramo iti. Skozi lepo, obnovljeno obcestno naselje gremo, ob spomeniku Miroslavu Vilharju, na to za vasjo po kolovozu. Lep, zložen je, z njega pa razgled na vas Planino, na globačo, v kateri je Ravbarjev stolp. Da, tudi Suzana ve! Prašna je bila včasih ta pot, prašna cesta z Vrhniko na Planino. To je tista pot, po kateri je za vozom obupano tekala Cankarjeva Francka iz knjige »Na klancu«. Tekala je v prevelikih, revnih oblačilih, stradana In utrujena... Tudi sedaj nas prehitevajo družine. Deklice, krepke, lepo oblečene, nekatere celo v hlačah, razposajeni in veseli dečki, resni možje, zgovorne ženske. Že na prvi planotici vidimo eno cerkev, a je podrtá. Sedaj gremo skozi mešan gozd, borovci so in listavci. Tudi na Cerknliško polje in proti Postojni se počasi odpira razgled. Višje in višje se pne pot. Tu je kako znamenje ob poti, tam kapelica. Zelo stara mora biti ta romarska pot. Sedaj smo že zunaj gozda. Še ena cerkvica, potem pa mogočna planinskogorska cerkev. Gneča je v njej in pred njo. Pa dobimo tam Jožeta lekarnarja, čigar žena je doma s Strmce, vasi blizu gore. Ta nam pripoveduje:

»Tam zadaj, saj vem, da boste potem šle gor, je vrh Planinske gore, lovska kočá na njej. Svoj čas je tam prenehal temačni gozd, ki se vleče tja v Rovte in na Hrušico. Grof z Ravbarjevega stolpa je rad lovil v teh gozdovih. Zašel je in se izgubil. Taval je celih pet dni, brez hrane pa tudi vode ni imel kaj prida, saj po tem krasu se vsaka voda kmalu zgubi v tleh. Nenadoma je zagledal pred seboj dolino In svojo graščino. Takrat se je zaobljubil, najprej pozidal kapelico, potem pa še veliko cerkev. Tam za cerkvijo je stara karavla, gori višje še ena — žalosten spomin na krivično mejo,« je končal Jože.

Ljudje so se vsul iz cerkve, mi smo pa vstopili in si ogledali to lepo staro umetnino. Opoldanska maša, kopicá rdečeličnih ministrantov. Pa se spomnim žalostne zgodbe,

Ski Brum v skupini Savoia zahodno od K₂, da je Ski Brum znatno višji od 7263 m, kot stoji v Negrottovi karti. Avstrilci so z aneroïdom namerili 7420 m. Anglež Spender je l. 1937 nameril 7360 m, torej 60 m manj, vendar še vedno 100 m več, kot ima italijanska karta iz l. 1911.

Prof. G. O. Dyhrenfurth je ob tem izjavil v svoji knjigi »Tretji tečaj«: »Razlika 60 m ni pomembna, zemljevidi Karakoruma imajo še mnogo hujših napak.« Italijani imajo v Karakorumu veliko tradicijo. Na novejših kartah iz leta 1957 in 1969 so obdržali koto iz l. 1911, čeprav so od l. 1953—1955 in l. 1959 ponovno merili, na K₂ so imeli postaje na 4700 in 5350 m in so srednjo vrednost izračunali na 28 253 čevljev ali 8611 m. Njihovim meritvam je težko oporekati, okoliščine so imeli izredno ugodne. Italijani so tudi prvi prišli na vrh l. 1954. Čez »novo« višino K₂, kakršno je izmeril Survey of Pakistan, se je torej ulegla upoštevanja vredna italijanska senca. Zoper pakistansko meritev govori tudi korektura pri Broad Peaku (Falchan Kangri). Negrottova karta 1911 je po podatkih velike ekspedicije v Baltoro, ki jo je vodil vojvoda Abruški, zabeležila 27 132 čevljev ali 8270 m. Leta 1926 je nameril prof. K. Mason le 26 400 čevljev ali 8047 m. Italijanska ekspedicija Spoleto iz l. 1929 je dobila skoraj isti rezultat: 8051 m. Broad Peak je bil »ponižan« za 220 m. To je »negativni indicij« za »novo« višino K₂, ki jo ponuja Pakistan, morda po stari formuli, da se »iz želje rado rodi dejstvo«. Če ga nobeden ne ovrže ali spodbija, utegne obstati.

ko je mladi Cankar tešč in slaboten z Vrhniko prišel sem ministrirat, in so ga pozabili povabiti na novomašno gostijo. Lačen je premeril pot proti domu. »Kako je težka krvliva, ki jo narediš otroku...« No, danes pa ljudstvo v tej cerkvi ni prav nič žalostno. Veseli so ljudje, saj se jim res ne godi slabo.

Ljudstva se je danes tukaj zvrstilo brez števila. K stojnicam ne gremo, saj nam pove Slavkica, da bomo brže kaj našli po tleh, ko jih podro. Podamo se po strmi stezi na vrh gore, kjer je lepa lovška kočica. Lovci so pač primaknili svoj lonček k proščenju, pečejo srnjaka, prodajajo čevapčiče in koka-kolo. Do kočice se s sedla med Planino in Postojno da priti z avtom. Avtomobilov je tu vse polno. S kočice je lep razgled na dve planoti — cerkniško in postojnsko, planinsko polje nam zakriva gorski hrbet. Tja proti zahodu pa so le gozdovi vrh gozdov.

Kočica je nova in snažna, v njej je brzkone moč prenočiti. Kako je kaj oskrbovana, ne vemo. Usedemo se kar na kamenje pred kočico in použijemo skromno malico. Srnjak, ki ga tu ponujajo je masten — na krožniku in pri ceni. Alkohola točijo bore malo, brezalkoholne pijače pa so cenone. Ljudje so pač še ostali pri koči, mi se pa odločimo za sestop. Kmalu smo pri cerkvi, ki je sedaj prav trdno zaprta. Le trgovci ravnokar odnašajo stojnice. Slavkica in Mirčka se zapodita med papirje, raztresene po tleh, in kaj kmalu odkrijeta vsakovrsten kič, ki se je izgubil — zapestnice, prstančke, križce, zvezde, verižice. Spuščamo se do podrtije nekdanje kapelice, ki so jo obnovili, nato še nižje, do one podrte cerkve. Kako da so tod pozidali toliko cerkva? Planina je v času tovarništva in vozarstva morala biti večja, kot je danes, razdeljena je bila verjetno na več zaselkov, katerih vsak je hotel imeti svojo cerkvico na Gori, obdržala pa se je le tista najvišja. Tudi denar je bil tul

Ko se spuščamo, dohitimo žensko, sodobno oblečeno, v hlačah in visokih petah, nerodno stopica po poti. Poprosi Valčko, če bi ji poravnala mrežico na lasih, ko sama sebe ne vidi. Ali veste tisto pravljico o brivcu, ki je zajca v teku obril? Tako je Valčka ženski uredila pričesko kar med sestopanjem z Gore. Da živi v Ameriki in da ji je sedemdeset let! Po sloki postavi, pobarvanem obrazu in lasih ji teh let ne bi nihče prisodil. Pot na Goro je bila za njo prenaporna, saj iz svoje hiše v mestu brez avta nikamor ne gre. Pa ta sveži zrak, vso jo je omamilo! Ne, ne bo se vrnila umret v stari kraj, preveč se je privadila tam, otroke je rodila tam, vnuki so Amerikanci... V centru Planine se poslovimo od dobre ženske, stopimo v gostilno, in ugotovimo, da ploščic sicer tu ne stavljajo, a da so nam romarji pospravili pred nosom vse, kar je užitnega. Kar na hitro nam skuhamo argo, prinesejo krožnik kruha. Potem gremo proti globači, kjer se skriva Ravbarjev stolp in Planinska jama. Tik pred vhodom v jamo je žagarski obrat in zelo zanemarjeno stanovanje. Nekakšne ženske nam dopovedujejo, da se v jamo sploh ne da priti. Saj so ob jami zrasle, pa niso še nikoli bile tam. Gremo zad za hišo in najdemo most čez mlinsko rako, kjer manjka vsaka tretja deska, za vsem tem pa veličastni vhod v jamo. A prav nič ne kaže, da se bi čez ta podrti most dalo priti. Po nekakšni ovinkasti poti pridemo do Ravbarjevega stolpa. Tu naletimo na zanimivega starega moža, ki se je pogovarjal z nekakšnimi tujci. Čuvaj stolpa in jame! Spodnje nadstroje stolpa je lepo urejeno, notri je razstava plastik kiparja-rezbarja navvca. Pa še prav lepa je. Čuvaj nam pove, da je pot v jamo zelo lepo urejena, le dostop je

O DUHOVNI NARAVI SOLO — PLEZANJA

V La Montagne 1976/3 je Nicolas Jaeger, v zadnjih letih zelo viden francoski plezalec, zapisal nekaj zelo značilnih misli o soliranju, to je o plezanju brez tovariša v navezi. Lucien Devles, dolgoletni kronist in francoski alpinistični reviji, zelo ugleden in razgledan strokovnjak, je o solo plezanju zapisal, da je »kvintesenca alpinističnega znanja — umetnosti«. Patrice de Bellefon ga je popravljal: Tehnično mojstrstvo je torej napredovalo med duhovne kvalitete, postalo stvar navdiha, kot da gre za stil? Za večino ostaja alpinizem stvar estetike. — Pravzaprav sta si oba zelo blizu, oba alpinizem štejeta za »umetnost«, če ne za umetnost.

Trije alpinisti — Nicolas Jaeger, Pierre Béghin in Xavier Fargeas o tem ugotavljajo, da gre za dejanja, ki so močno prežeta z »duhovnostjo«. Spričo dejstva, da se alpinistična dejavnost močno razširja in razvija, navedimo vsaj nekaj njihovih ugotovitev in nazorov:

Jaeger: Solo alpinizem štejejo laiki za nekakšno mučenje, konservativni alpinisti pa za nekakšno »krivo vero«, odpadništvo, lahkomišelnost, čeprav se je v zgodovini alpinizma vedno pojavljalo. Paul Preuss je plezal sam že pred 60 in več leti. Niso ga razumeli. Buhl, Bonatti in še nekateri so naleteli že na delno razumevanje, Maestri, Messner in še nekateri pa to že počenajo kot priznan, naraven način plezanja. Danes so solisti že preplezali večino najtežjih smeri. Jaz sam imam za soboj v 7 letih nad

povsem nemogoč. Deklice so jele vzdihovati, čuj pa ostro: »No, mamlice, dajte vsaki po dve klofuti, da ne bodo v vodo padle, pa gremo v jamo! Več kot mokre ne bodo, saj pot ni nevarna, le v rako lahko katera štrbunkne!« Pove še, da bomo vsi skupaj za ogled plačali le tri jurje, kar se nam zdi povsem primerna cena, posebno, ker je še k temu pridal kup lepih prospektov. Možakar stopi do kioska, vzame seboj karbidno luč pa baterijo in psička po vrhu. Ko pridemo do rake, vzame najmanjši deklici pod pazduho. Čeprav je poprej hodil s palico, se je večje premetaval po trhljih deskah. Raka pod nami je globoka le dober meter, mrzla pa kot led. Tu bruha Unec z močnim šumom iz veličastnega predora na dan. Nad predorom se razpenja grozna, visoka skala! Na začetku jame je še videti dan, voda je tu še široka. Starec je pripovedoval. Nekoč je ta jama bila grofovska last, on je bil oskrbnik. Tudi žaga je bila grofova. Jama so hodili gledat razni veljaki, še nekega švedskega kraljeviča so poslali sem, da je v — sedaj podrtem dvorcu zdravil neke srčne rane. Vsi ti so se hoteli junačiti in s čolnom voziti po divji podzemski vodi. Še in še jih je spremljal. Ko pa je prišel Mussolini, mu niso zaupali. Številni karabinjeri so bili takrat tu, on pa je moral biti doma.

Tema je vse gostejša, voda vse glasnejša. Majhna karbidna luč vse te lepote ne more prav osvetliti. Kapnikov ni tu, le veliki svodi in ogromne količine vode. V majhnih jezercih živijo človeške ribice. Ne, v Postojnski in Škocjanski jami ni njihovo pravo domovanje. Od tu so doma, tja so jih le prinesli. Mirčka in Slavčka vedo, da so jih dobili enkrat celo v Bagatovi Jami v Vipavi, v jami, od koder je pred napeljavo vodovoda ves vipavski »Hrib« zajemal vodo. Da, vse te vode so med sabo povezane, celo — z Divjim jezerom! Z barvanjem so dokazali. Pota in mostovi so dobro urejeni — mnogi so jih urejali, nazadnje še planinski jamarji. Le za most so zmanjkale deske, a ker pride kmalu neka važna ekskurzija iz inozemstva, jo bodo kmalu popravili. Voda te deske zelo hitro uniči. Tu okrog jame je mnogo jamskih golobov, v jami sami pa netopirjev. Ne, elektrike ne bodo speljali sem, jama bi pokvarili. Tu je plezalna pot, po kateri hodijo naprej raziskavat. Pred časom se je tu ubil mlad jamar. Živalc je tu nič koliko. Hodijo jih raziskavat. Brez psa pa ni dobro hoditi tod. Če se luč ubije, še najbolj večji vodnik ne zna priti ven, če se makne s poti. Po poti, ob ograji, to gre. Če nekajkrat mu je ta psiček rešil življenje in ga pripeljal ven, ko mu je pošla luč. Veličastna in grozna je ta jama. Le sem ter tja kak kapnik, sicer le ogromni skalni bloki in voda, pošastno šumeča...

Celo uro smo bili notri in končno komaj čakali, da bi videli spet blede luč dneva. Zopet pot čez trhle deske, pa smo že pri izhodu. Zahvalimo se vodniku. Vsak dan je večkrat v jami, ker tam skrbi za neke nazstvene meritve.

Gremo do avtobusne postaje. A le do Razdrtega nas potegne. Tam pa štopamo. In ravno na predsednikovega očeta naletimo. Pravzaprav sem ga hotela vprašati, ali lahko vso našo družbo sprejme noter. Valči ni vprašala nič. Mene je porinila k šoferju, otroke potlačila po kotih, in veselo zagostolela: »Če bo avto obremenjen, vas vsaj burja ne bo odnesla!«

Pa recite, če naš »Dan planincev« ni bil planinski!

20 takih vzponov. Tak je razvoj: v zadnjih letih se pleza večinoma v dveh, v zadnjem času pa se vedno bolj spoprijemajo z najtežjimi stenami posamezniki. Le zakaj ne bi smeli? Solist se odreče tovarišu v navezi: ta bi utegnil reševati zagato, ki bi jo zagrešil prvi v navezi. To je vse. Solist se odreče pravici do napake, ki bi ga pokopala. Jaz sem plezal sam le meni neznane smeri, da bi plezalski avanturi ne jemal bistvene poteze: prodora v neznani svet. Osnova in utemeljitev soliranja je v fizičnem in duhovnem boju zoper »napako«, v poti do skrajne popolnosti. Če plezaš sam, moraš imeti občutek za skrajni napor, vendar to ne zahteva duševne strukture, nekakšnih masohističnih poželenj, o čemer pišejo nekateri. Eno samo pravilo je odločilno: »Ne pretiravaj! Ne sili se preveč, pusti, da hrepenenje po dejanju izbrisi vsako sled negotovosti, omahljivosti! Ne biti fanatičen, dogmatičen! Vse poti drže v Rim. Torej če plezaš solo, ne odrekaj se plezanju v navezi. Soliranje je šele na začetku svojega razvoja.

Kako plezaš sam?

Ne rečem, da ni nevarno. Ni za vsakogar. Vendar ni »ruska ruleta«. Za solo plezanje veljajo vsa že znana in upoštevana klasična načela: Pripravi se fizično, biti moraš v popolni formi, imeti moraš rezerve za skrajne, nenavadne preizkušnje. Pripravi se tehnično na vse, kar lahko na turi srečaš. Pripravi se umsko in moralno, počasi, postopoma. Čim več treninga! Od lažjih smeri k težjim!

PO DEŽJU, PRED DEŽJEM PA V DEŽJU

BINE MLAČ

Alpe (1976)

Kot ponavadi je bil poldrug teden v juliju rezerviran za sosede mogočnega Zermattskega leva. Vreme je sicer odvisno od tistih, ki v nebeškem tozdu niso na dopustu v Grčiji. Zdi se mi, da so zaradi nizkih osebnih dohodkov bolj kisli in zato tudi precej grmljivo. V takšnem turbnem in oblačnem vzdušju sem čakal na Aleša, mojega letošnjega soplezalca. Vse skupaj me ni motilo, da ne bi to nedeljo naredil visoko kalorično kosilo na solidnem dolinskem nivoju. Moj prijatelj že po naravi ni preveč zgovoren. Zato me samo mimogrede pozdravi, v isti sapi pa vpraša, kaj bo za kosilo in kakšen je najin program. »Bržola v gamsovem soku na tirolski način, gobja omaka in sadna kupa s snegom in borovnicami; ob črni kavici in veselem deklškem zboru boš lahko poslušal še recitacije iz hermetične poezije. Zaenkrat samo to!« ga s prirojeno skromnostjo potolažim.

Če bi bil poslal vremenski telegram, bi se bil verjetno glasil: DRUGAČE SE IMAVA DOBRO stop DEŽ stop SODRA stop GOSTA MEGLA stop LEPI POZDRAVI VSEM stop! Ker vremena ni, devize pa kopnijo še hitreje kot letošnji alpski sneg, se odločiva za stari, dobri zermattski Breithorn. Odločim se za takojšnje odplačilo nekega majhnega dolga v severnem ostenju. Kljub noči »pomalicava« sedemkrat po sto metrov ledu brez posebnih prebavnih motenj. Čudovito jutro dočakava na vrhu Breithorna. Navlečeva vetrne hlače, snameva dereze, se usedeva in že voziva »bob« proti položnejšemu snežnemu svetu. Drugi delčki te nepomembne sestopne zgodbe bi mestoma zanimali celo Romana Polanskega.

Danes vsi Janezi že sigurno vedo, kje je in kaj je »Kilometro lanciato«; seveda le vsi tisti, ki smučajo s smučarskimi klubi, kot so »Snežinke«, »Novinar« ali pa »Forum«, in še oni, ki kakor primrzneni presedijo ure in ure pred mogočnimi televizorji. No, na začetku tega smučarskega cirkusa, ki seka drug cirkus na Plato Rosa, je nekaj bal slame in nekaj večjih na pol v snegu ležečih lesenih drogov. Na enem od teh se z Alešem sončiva in pridno odpirava konzerve. Praznih ne mečeva stran, kot se to ponavadi dela pri nas na poti čez Prag pri Studencu. Nekaj metrov dlje ležijo trije zagoreli Italijani, vsak z velikimi črnimi naočniki in rjovečim kasetnim magnetofonom. Danes so na ograjeni progji na dnevnem redu pod točko razno fantje iz dežele vzhajajočega sonca. V raznobarnih skafandrih tekmujejo za tisočinke sekunde. In potem naenkrat, verjeli ali ne, prismoča ob progji nekaj deklet prav do naju. »Ejga,« v toplessu so! Manem si oči in nisem čisto prepričan, ali ma je morda jutranje sonce skozi meglo le preveč potpalo po tilniku. Obličje superhladnokrvnosti pri soplezalcu v trenutku izgine, malo preveč razvlečen mestni žvižg, nekaj neokusnih moških pripomb.

Zelo važna je oprema: biti mora zadostna, da te reši iz zadrege (oprema za bivak, prehrana, kuhalnik), a ne pretežka, kajti soltranje je skrajno naporno. 10 do 12 kg na hrbtu je največ, pa tudi najmanj! Samovarovanje je zelo pomembno. Jaz ga zelo redko uporabljam, le pri umetnem, atletskem plezanju (gl. Maestrijevo knjigo »Moderni alpinizem«).

Opremo prilagajam predvsem »prostemu« plezanju. Če odložim nahrbtnik v najtežjih raztežajih, delam to zato, da lažje plezam, ne zaradi samovarovanja. »Reševanje« nahrbtnika pride večkrat na vrsto. 60-metrski vrh s premerom 7 mm omogoča, »kompromis«, to je samovarovanje, potegovanje in reševanje nahrbtnika, morebitni umik.

Nekateri mi očtajo, da sem plezalni stroj, da plezam z uro v roki. Ni res: rad počivam in razmišljam, »dober čas« pri plezanju pa hočem dosežati — zaradi varnosti. Visokogorje ni ustvarjeno za to, da bi se človek tam dolgo mudil.

Pierre Beghin: Njegovi vzorniki so Bonatti (sam v Matterhornu, v Drujih), Messner, Ghirardini (v Linceul). Bonatti je nekje zapisal: »Imel sem občutek, da sem premagal nepremagljivo oviro med seboj in mojo dušo.« V tem smislu Beghin z drugimi besedami izpoveduje isto kot Jaeger. Glavna je duhovna in fizična priprava na taka dejanja; oprema, rekviziti, tempo, vse to je drugotnega pomena, čeprav je tudi važno. V Pic Sans Nom, v direktni smeri v 1000 m visoki severni steni je bil sam 5 dni, doživel

Ker redno berem ženske revije, raztolmačim prijatelju, kakšna je razlika med bikinijem in monokinijem. Človek se sicer na napakah uči, toda najine se kar naprej vrstijo. Prva in največja je ta, da so fotoaparati spravljani, dekleta pa meni nič tebi nič odvijugajo naprej. »Glej, Aleš. Če bodo banke solidno pritisnile, se bodo na Kaninu vsi žičničarji več deset let goli smučali. Tako si bova kar lepo doma ogledala takšno predstavo.« strokovno prerokujem. Ne preostane nama drugo, kot da tudi midva »odvijugava«, sicer malo manj elegantno, pa zato bolj pazljivo po kašastem snegu.

Vse vem, vse znam, le to ne, da so vodniki iz Zermatta opustili pot pod zahodnim ostenjem Malega Matterhorna in Breithornovega platoja. Tako sem nečimern, pa še alpinist čem biti, da se ne mislim mešati med snobovske smučarje; kam pa pridemo, saj smo nekaj posebnega! In tako odrineva med razpoke, ki so uprizorile pravo razprodajo. Koraku v mehkem snegu, sledi tisti klasični »DRŽI!«, trenutek kasneje pa sem že v ledenem podzemlju. Dodatno, globoko v ledeni notranjosti ugotovim, da sem navaden osel. Vse imam v nahrbtniku: vrvice in plezalni pas. Vrtim se kot vrtavka in vse to pogrešam. Edina pametna stvar, da sva se vsaj navezala! Razpoka je tipično narobe obrnjeni Y. Daleč nad menoj je okence, malce globlje pod menoj pa buči vodovje. Nič kaj romantičen položaj. Drugi zemljani na sončku smučajo letajo z zmaji, nastavljajo se deviznemu soncu, mene pa zebe, moker sem, rama me boli in, prekleto, nahrbtnik je natrgan. Drugače gledano pa ta čas ni bila vremenska situacija zunaj na splošno nič kaj vzpodbudna. Temne, kot noč črne kullise oblakov so se jadrno valile čez Theodulski prelaz. Priznam: nekaj časa kričim, potem utihnem. Tudi Aleš me večkrat glasno pokliče, dokler bodoči gradbenik le ne pogrunta, da to niso tanke stene njegovih bodočih stolpnic. Izčrpana in tresoča obleživa v snežni kaši. Naprej vse poteka kot na minskem polju pri Kursku. Ko se tako priplaziva po neskončnem času do hišice, naju dočaka vodja smučarske vlečnice. Bled je, držl se za glavo. Vpraša naju, če sva znorela. Nekaj časa ponižno kimam, potem pa ga v svojem »dialetto veneto« potolažim in mu raztolmačim najlno početje. Odslej pa vse po predpisih, si rečeva. Pogumno hodiva pod žičnicami, oblečena sva kot na maškaradi, dokler se pod Rjavo glavo ne utrga velik, kamniti plaz. Z visokim štartom postavliva nov kantonalni rekord v gnilem snegu. Znojni, kisli obrazi pozelenijo, ko naju kmalu vzame še pošastna nevihta. Na izbiri imava dve črnogledi možnosti; če naju ne bo strela, naju bo pa kakšen zapozneli, drveči švicarski smučar. Hude misli dobro spereva pred Trockener Stegom. Jezerca in globoki ledeniški potočki nama tik pred kopnim zapro pot. V teh olimpijskih dnevih je najin polfinale takšen: zamudiva zadnjo gondolo, torej pešačiva naprej v noč. Finale pa se glasi: oblaki niso šotor. Ne kot srebrna bogova, bolj kot kupčka nesreče, pre-mražena in premočena dočakava jutro v astronavtskih folijah.

Potem pa ves teden dežek, sodra in sneg, dokler sredi poletja končno ne nastopi zima. Nič ne de, saj se izobražujeva. Aleš bere literaturo najslabše vrste, jaz pa se učim na pamet plezalni vodnik. Žalostna sva, ker ni nobenih tujcev, recimo Angležev, Švedov, pa tudi kakšen Avstrijec bi prav prišel, imela bi uro zgodovine in statistike na najvišjem nivoju. Mašim vrzeli iz geografije in to me veseli. Debata med nami in tujci se ponavadi konča neugodno. »Svetovljan« iz svobodnega sveta pove, da smo dobro plačani agenti, sicer ne bi nikdar videli Švice. Blagor nam!

svojo najlepšo in najtežjo avanturo, takšno, da si je ni mogel predstavljati, ko se je nanjo pripravljval. Duševno stanje, ki ga je v steni doživljal, je bilo popolnoma drugačno, kaj takega še ni doživel, nobene zveze ni imelo ne s preteklostjo ne s prihodnostjo. Še bi rad kaj takega doživel.

Xavier Fargeas: Razmišlja o svojem solo vzponu v Ailefroide (čez les Plaques, zelo težka smer; Fargeas je moral odnehati).

»To je igra brez luči in opoja, tehnika, ki jo uravnava skrb za obstanek,« zelo preprosta in uglasena, vendar najtežja. Treba je prisluhniti glasu nagona, se obdržati zato, da se znebiš strahu, da se zaveš osamljenosti, jo osvetliš, ji vdihneš pomen, izbrišeš negotovost, ki te veže na svet.

Fargeas se je učil plezati v Fontainebleauju pri Parizu še kot otrok. Zelo veliko je smučal, največ v Vanoise. Resno je začel plezati leta 1968, star 22 let, zanimali so ga predvsem solo vzponi. V osmih letih je imel za seboj nad 50 zelo težkih smeri, največ v Mt. Blancu, 30 od teh je prvenstvenih, 6 pa prvih ponovitev. Vse to je plezal sam, nikoli ni prisilno bivakiral, nikoli se ni umaknil pred slabim vremenom, nikoli se ni zaplezal, torej nobenega »mita«. »Ali naj mi bo za to žal?« se vprašuje ta srečni, čudni solist.

»Po mokrem obdobju nama nebeški bogovi zagotavljajo nekaj lepega vremena,« ironično ugotavlja Aleš, ko pomoli glavo iz šotora. Znamenja to pot ne drže. Po debelem tednu umske rekreacije pa sva le odrinila zopet na fizično delo. Samoumčno je, da se izplača pri tem uporabljati tudi glavo. Nima časa, da bi se posladkala v plezalnem smislu; začneva z nevarnim delom po načrtanem programu kar v Volliatovem ozebniku. Program je program, izpolniti ga pa je čisto nekaj drugega. Nerad izzivam usodo, toda v kuloarčkih se je pokončalo že veliko dobrih alpinistov. Plezava mimo vseh predpisov, ko pa le zadihana od tempa in strahu malce počivava, najraje debatirava o gobarstvu. Prijatelj meni, da bi vsaka smer morala imeti nekakšno gobarske oznake, kot na primer: užitna, pogojno užitna, smrtno nevarna itd. Ko sva na vrhu Trifthorna, Aleš modro sklene: »Raje pojem namesto karželjna rdečo mušnico, kot pa še enkrat v ta kuloar!« V gobarskem žargonu bi bilo prečenje pod severno steno Obergabelhorna označeno: Smrtno nevarno s priokusom žvepla zaradi kamnitih lavin«. Torej nazaj; še štiri uradne možnosti so, da se človek dokoplje do zgornje terase Obergabelhornovega ledenika. Ko sva zopet med ledeniški razpokami, tokrat pod steno, dopolnim prijatelja: »Raje še enkrat tale ozebnik, kot da pojem rdečo mušnico.«

Dva dni kasneje plezava v Wellenkuppe. Granitna podrtija, skoraj štiritisočak, naju dočaka po devetih urah dela v snegu, ledu in granitu s svojim fantastičnim vrhom in ledeno mrzlim vetrom. Toda »kaplja« hladnega zraka nad Evropo potegne neusmiljeno črto čez najine načrte. Nekaj časa promražena poslušava grebenske orgle, ki ravnokar grme prirejeno Beethovnovo »Mrtvaško koračnico« iz tretje simfonije, imenovano »Eroica«. Kmalu zatem sva v velikem, solidnem ekonom loncu, v katerem ne manjka niti ena nebeška začimba ...

P. S. Wališke Alpe med 10. in 22. Julijem 1976. Plezala ledne ture v Z. Breithornu, Trifthornu in Wellenkuppe, Aleš Skrt in Bine Mlač, oba AO Železničar Ljubljana.

S SMUČMI V ŠPIKOVEM GRABNU

DOLFE JELENC

»Špikov graben je čisto zabit. Že desetletja ni bilo toliko snega v njem,« je odmevalo v meni. »Le v spodnjem delu je skok, in sploh ni težak. Morda bi ga zmogel s smučmi?« Kaj če bi poskusili!

»Dobro bi bilo, če bi šel še kdo zraven,« je dejal soplezalec, »še ena naveza. Če kaj pride vmes.«

Zvečer sedimo v restavraciji, ko naju pokliče Niko. Zaupa nama, da mislita z Dragotom presmučati Špikov graben.

Kakšno naključje!

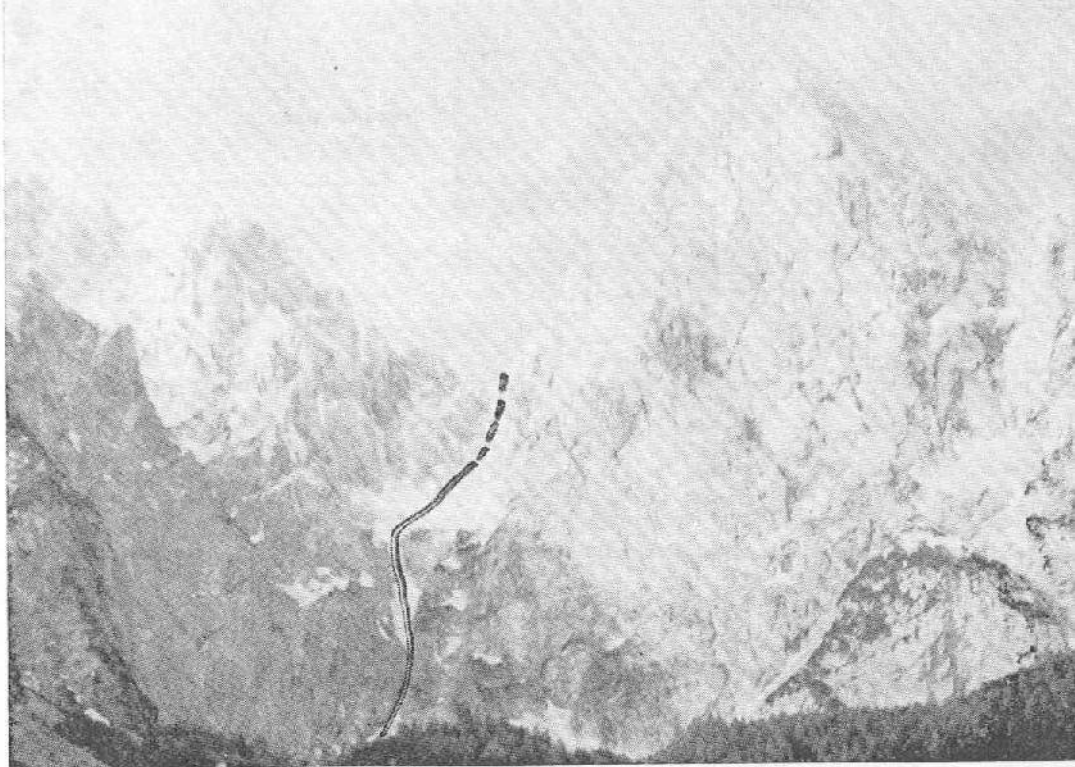
Torek je, 8. marec. S težkimi nahrbtniki se odpravimo iz Martuljka. Sonce zahaja, nebo je škrlatno, znamenje, da bo tudi jutri lepo vreme. Počasi stopamo po ozki stezici proti knjici pod Špikom. Nebo je jasno, zvezde utripajo. Veter se poigrava z vrhovi dreves. Vrhovi okoli nas so le še mogočne siluete, temne, črne, velike. Nihče na zine. Deloma zato, ker nam sapa ne dopusti. Vsak misli le na jutrišnji dan. Kaj če smo se lotili le prevelike naloge. Samo trije vedo, kam smo šli, pa vsi so majali z glavo.

Pod Srcem smo. Kočo najdemo tiho in hladno.

Ura je pet. Vsi smo že na nogah. Kočo pospravimo, si ovezemo dereze, oprtamo nahrbtnike. Dani se. Naši pogledi so uprti v Špikov graben. Vse nas ima, da bi smučji pustili kar spodaj. Nič kaj vabljiva strmina je pred nami. Toda snega je na pretek. Tako zasneženega grabna še nisem videl. Dereze lepo prijemajo v sren, kar prijetna je zanesljiva stopinja. Sonce obsije vrh Špika. Ves je pozlačen, smehlja se nam. Tudi Frdamane poltce so vse v zlatem sijaju. Sonce nam vrne dobro voljo. V nas se budi neugnana sila, vleče nas, vleče. Kako težko je bilo zjutraj vstati, pustiti tople odeje, oprtati te težke nahrbtnike. Mar bi šli nekam na sonce. Ves dan bi uživali na kakem vrhu, popoldne pa bi se lepo po turistično vrnili domov.

Zdaj pa smo tu s temi težkimi nahrbtniki, na njih so pripete smučji. Poleg tega imamo s seboj še dve vrvi in vso opremo za zimsko steno. Nismo navezani, saj so razmere več kot ugodne. Že se vidimo, kako se spuščamo nazaj.

Opa, že so tu prve težave. To je tisti skok. No, saj končno ni tako grozen. Le kako bomo prišli s smučmi tu čez! Na prvi pogled je bil videti nepremagljiv. Skok je visok

Vrisana smer spusta po špikovem grabnu

Pred spustom čez Skok

Foto Dolfe Jelenc

Vzpon čez Skok
Foto Dolfo Jelenc

kakih osem metrov in ponekod oblit z ledom. Če nazaj ne bo šlo drugače, bomo zdrseli po vrveh. Navzgor ni posebnih težav. Le sapa nas po malem daje. Že smo v širšem delu grabna. Tu nas obiščejo tudi manjši plazovi iz stene Špika. Nehote pa se nam pogledi upirajo v Cizljevo smer. Kopna je. Kakšna pa naj bi bila. Tako je strma, da skoraj nič ne ostane v njej.

V srednjem delu se nam obeta prav lep spust. Sren drži in strmina ni prevelika.

Še petdeset metrov do škrbine. Na vrhu smo. Uf, kakšno sonce! Ura je šele deset, časa imamo na pretek. Ozračje je mirno, na soncu je prav prijetno toplo. Pod previsno skalo si uredimo ležišča. Iz nahrbtnikov privlečemo na dan najboljše, kar imamo. Z užitkom prigrizujemo, obenem pa občudujemo vrhove okoli nas. Na naši levi mogočno kipi v modro nebo Ponca, pred nami v senci ponosno kot kamniti zid predirajo v nebo Škrlatica, Rakova špica, Rogljica. Kakšen pogled! Človek se počuti majhen, ko vidi to veličastnost gora. Le kaj je človek proti tem velikanom! In vendar! Vse te stene, grape, grebeni so se vdali človeku. Zakaj se človek podaja v stene, zakaj se izpostavlja nevarnosti? Veliko je teh zakaj. In kaj je tista notranja sila, ki te žene, ki ti že v sredo da premišljevati, kam boš šel v soboto in nedeljo, čeprav si se že nešteto krat v težkih situacijah odločil, da ne boš več plezal.

Sonce vedno močnejše pripeka. Vsi vemo, da nas najtežje danes še čaka. Začnemo se pripravljati. Vsi se za poskušnjo najprej spustimo po plazu proti krnici. Odlična smuka. Sneg idealen. Le da imamo na tej strani dovolj prostora za vijuganje in igranje na smučeh, v grabnu to gotovo ne bo. Nihče je ne prizna, vsiljivke, vendar imamo tremo vsi. Drug drugega spodbujamo, ko si optamo nahrbtnike in nadenemo smučī. Eno od palic zamenjamo s ceplnom, za vsak primer. Prvi se spusti Niko. Tu na vrhu je strmina velika, graben precej ozek. Zato nekaj časa bočno drsi, hop, preskoči in se zapelje v drugo stran. Vijuganje bi bilo tu samomor, preskakovati pa se da. Za njim se spustimo drugi. Drsimo, preskakujemo, drsimo. Sneg je zmrznjen, na nekih krajih nekoliko napihan. Le noge trpijo. Robniki režejo v sneg in škrtajo. Napet sem kakor

struna. Peljem prečno, hop, preskočim na drugo stran. Cepin imam pripravljen, kaj, če padem! Mislim samo na smučanje; sem avtomat, kolena se upogibajo, palica se zasadi, pa spet na drugo stran.

Zgornji del grabna je za nami. Sedaj je pred nami nekoliko lažji del. Širok je graben v tem predelu. Aparati škrtajo. Smeh kar sam od sebe privre iz nas. Fantastično. Kakšen občutek. Kakšna smuka, kakšna preskušnja. »Saj smo hujši kot Saudan,« se šalil Drago.

Niko se zopet zakadi, a le za nekaj metrov. »Bum,« se zapraši. Kložast sneg ni nič kaj prijeten. Vsi se mu smejimo, ko zmerja sneg in vse po vrsti. Tu strmina ni velika, zato se tudi po nekaj metrih že ustavi. V tem delu se da tudi zavijati. Graben je širok in strmina ni prevelika.

Spustimo se. Spet smo kot stroji. Smučine ostajajo za nami. Najtežji spodnji del pa nas še čaka. Spet postane strmina hujša. Tu ni več igranja. Če tu zdrsneš, adijo. No ustavi ti se še lahko do skoka, vendar sneg je zmrznjen in prav lahko bi se poškodoval. Strmina se vedno bolj upira. Tu se tudi preskakovati ne da več. Bočno drsimo z ene na drugo stran. Noge tu najbolj trpijo. Krči nas grabijo, vendar nadaljujemo. Še sto metrov in nad skokom bomo. Že ko smo se vzpenjali, smo vedeli, da bomo morali preko skoka napeljati vrv. Da bi preveč tvegali, o tem nismo hoteli niti slišati, čeprav so nam v dolini rekli: če bomo uporabili vrv, graben ne bo presmučan.

Že ob vzponu smo za vsak primer zabili nad skokom klin. Sedaj nam je ta klin prišel zelo prav. Spustili smo vrv čez skok. Čeprav nismo bili takoj vsi za to, smo se spustili ob njej. Pod skokom smo se ustavili. Tedaj zaslišimo nad seboj nekakšen piš. Plaz. In res. Hitro smo zasadili cepine in se stisnili h skali. Prima. Na glavo smo dobili lep, hladen suh plaz. Ni bil velik, vendar nas je zasul do kolen. V trenutku smo bili podobni snoženim možem. Smejali smo se drug drugemu in se praskali iz kaše, ki nam jo je plaz nasul za vrat.

Spustimo se še zadnjih stopetdeset metrov. Iz naših grl se kot na znamenje zasliši pozdrav grabnu. Oziramo se, od koder smo prišli, prisluščali. Veseli smo, zadovoljni. Podajamo si roke in drug drugemu čestitamo. Za nas je graben presmučan. Še večje zadovoljstvo pa nam daje to, da do sedaj grabna pred nami še nihče ni presmučal.

Sedaj smo zunaj nevarnosti. Zapodimo se po krnici. Robniki spet pojejo, vendar drugače kot v grabnu. Lovimo se na smučeh. Vijugamo, čeprav so nam noge že težke kot centi.

Že smo na avtobusni postaji. Vračamo se domov. Še nam pogled sili navzgor proti grabnu. Nikoli ga ne bomo pozabili.

Špikov graben preplezali in presmučali 9. III. 1977: Marko Domevšček, Niko Hrovat, Drago Škoda in Dolfje Jelenc, vsi AO Jesenice.

BIVAK PRI »ODERUŠKI«

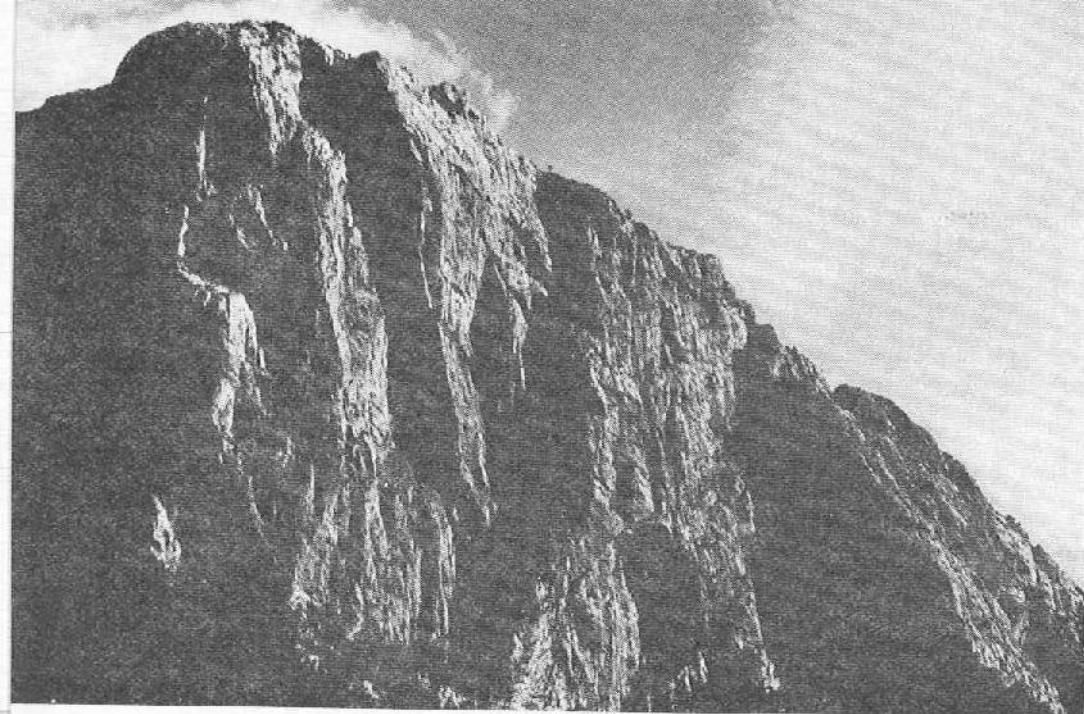
JOŽE ZUPAN-FAJFUN

Večkrat sem bral, kako alpinisti bivakirajo v stenah. Ker sem se tudi sam zapisal alpinizmu, sem že dolgo gojil željo, da bi bivak še sam doživel. In sem ga. V pripraviški dobi.

S Frančkom sva se dogovorila, da greva plezat v Paklenico. »To bo nekaj,« sva govorila, »tu sneg in zima, tam pa sonce, gole stene in pod nama morje.« S težkima nahrbtnikoma sva zvečer 18. decembra 1976 pripotovala v Starí grad. »Vreme bo jutri boljše,« sva modrovala in veselo korakala skozi kanjon vedno višje. Pod previsno skalo sva si uredila ležišče in naredila načrt za prihodnji dan.

Ko je svetloba dneva komaj zaznavno pozdravljala vrhove, sva že prekoračila potok in prišla do vstopa. Stala sva ob vzhodu Velike Glavice in si jo ogledovala. Nisem ji mogel videti vrha. Prešinila me je misel: »Naju bo sprejela ali zavrnila?« Franček je pokazal v del stene, kjer še ni bilo smeri. Njegove oči so bile polne toplega žara in svetlobe. Ob tem je še meni zaigralo srce. Tu bova torej plezala, tu, v tem neznanem novem svetu. Ko sem se ovesil z vso najnujnejšo opremo, je Franček že plezal prvi raztežaj.

Otipavam za oprimki. Ne gre mi tako, kot sem videl prej Frančka. Ko dosežem prvo stojišče, je Franček že v previsih. Že prej sva ogledovala poč, ki poteka v diagonalni

Paklenica

pod previsno streho. Klin, lesena zagozda, vponka in spet naprej. »Potegni rdečega, popusti plavega!« Franček ima štiri ure garaškega dela. Mene bole noge. Le kam bi katero prestavil, da bi jo vsaj malo odpočil. Bolelo me je tudi v križu. V steni je vršal veter, snežinke so se vrtinčile. Naju pod previsno skalo pa še niso dosegle.

Franček se je končno prebil iz previsa v navpično steno. Še malo in izgubil sem ga izpred oči. Komaj sem čakal, da se rešim napornega stanja v lestvicah in stremenih. »Pridi, varujem,« sem zaslišal prijateljev glas. Hotel sem pohiteti, pa me je stena zadržala. Hotel sem izbiti klin all zagozdo. Odnoslo me je meter od stene. Višel sem kot salama na žeblju. Sam ne vem kdaj in kako sem se pregoljufal čez previs in dosegel težko pričakovano stojišče.

V tej počti nama je ostalo precej klinov. Nisem jih mogel izbiti. Previsna stena naju ni več varovala pred viharjem, ki je vrtinčil sneg in naju zbadal v obraz. Roke sva imela premrle. Ozirala sva se za tretjim raztežajem. Pred nama je bila samo navpična stena, polna ledu in na nekaterih mestih prekrita s snegom.

Prsti so pomodreli, ne čutim jih, ko visim na njih. Nogi mi od časa do časa zatrepetata, ko iščem oporo. Otopim za bolečine. Še v srcu postanem tako tlh. S skrajnimi močmi dosežem stojišče pri Frančku. Pogledava se.

Dan se je že prevesil v večer. Kaj zdaj? Ali nazaj? To je skoraj nemogoče. Bivak? Torej bivak! Kako sem si ga že predstavljal? Nekje v steni, razpet med nebom in dolino, s toplo obleko in kuhalnikom. Mrzel piš mi usuje za vrat snega in postavi nazaj v svet resničnosti. Strese me. Poličke, na kateri sva, je komaj za pol kvadratnega metra. In pod nama praznina.

Zvijeva vrv, se urediva, priveževa. Franček na pol stoji, njegove noge so pod mojim hrbtom. Jaz sedim na spodnji polički, noge mi visijo čez steno.

Lačna sva. Hrana je tam spodaj v nahrbtnikih. Žejna sva. Sreča, da je sneg takoj pri roki. Samo stegneš jo, vzameš kepo, počasi se topi v ustih.

Noč je že. Veter se še bolj razsrdi. Nato še dež, odjuga. S stene nad nama kaplja, kaplja. V eni uri imam poln laket vode. Ne vem, kdaj je voda pricurljala tudi v čevlje. Ko se popravljam, da bi bolje sedel, ugotovim, da sedim v lavorju polnem vode. Že se hočem pohvaliti prijatelju, kako mi je, ko se oglasi: »Do kože sem že mokcr.« »Koliko je že kaj ura?« Komaj nekaj ur bivakiranja je za nama. Kje je še jutro!

Iščem motive, da pozabim na lakoto in mraz. Prisluškujem. Ko veter za kratke sekunde poneha, se prellje do naju tišina. Tista, ki ima svojstven zven in najde najbolj skrite kotličke človeškega srca. Daleč na Velebitu se oglašajo volkovi. Ko se oči privadijo na temo, zagledam v daljavi lučko. To bo planšarija. Topla luč, ki tako dobro

de, pa če jo gledaš iz doline ali z vrha gore. S Frančkom se ozirava. Paklenica in njena okolica je veličastna. Včasih deluje kar temačno in grozljivo.

Oči tipljejo za svetlo lučko na planšariji. Tam v kolibi sedijo pastirji in se pogovarjajo. Pod suho streho jim je toplo. Najstarejši kadi lepo, dolgo pipo. Na mizi se kadi vroče ovčje mleko, tam je zlatorumeno zapečen koruzen kruh. V kotu plapola ogenj, za vrati mežika lep ovčar.

»Koliko je ura?« »Komaj enajst,« povem.

Lučka na planšariji je ugasnila. Pred mano zazlija trd, krut svet. Napenjam mišice in premagujem mraz. Slišim, kako trepeta in šklepeta Franček. Nič ne pomaga, sediva in se treseva v duetu. Kljub utrujenosti ne zaspiva niti minute. Čas pa nikamor. Kot bi se zanalašč ustavljal ob mokrih previsih, se hahljal vetru in rogal prepadam.

Napenjava oči, da bi že kje opazila poklon svetlobe dnevu. Pa je ni in ni.

Uročena od mraza zdajci ugotoviva, da se je pričelo rojstvo dneva. Še malo počakava, potem pa pričneva strastno urejati opremo, da čimprej izgineva iz tega položaja. Vse telo nama je otopelo, roke so tako okorne. Preokorne, da bi prijemale dobre oprimke. Počasi a vztrajno premagava otrplost in se spet predajava steni. Ogreta kar hitro napredujeva. Povrnila se nama je dobra volja. Spet klini. In spet sem jih moral pustiti v steni. »Goljufovka, za koliko naju boš še pretentala,« sem pomislil, ko spet nisem mogel izbiti. Naslonil sem potno čelo na mrzlo steno.

Po dveh raztežajih sva izplezala na vrh.

Bila sva na vrhu! Nisem občutil zmagoslavja. Ne. Le srce mi je polnila tista tiha radost, ki je ne moreš izraziti v nobeni obliki, radost, ki jo samo občutiš, jo nosiš s seboj v gore, med vrhove, med stene. In nazaj domov, že kot novo hrepenenje.

Odjuga in dež sta pomagala potoku, da je narasel. Kako bova prišla čez? Prehoda ni. Sezujem čevlje in čez vodo znosim prtljago. Med tem se sezuje še Franček in prebrodi potok. Na drugi strani si po ledenomrzli kopeli otareva noge.

Ozirava se na najino pot v steni Velike Glavice. Stene naju gledajo prijazno. »Le kako bi imenovala to najino prvenstveno,« se vprašujeva. »ODERUŠKA«, bi bilo primero ime zanjo, saj nama je pobrala toliko klinov.

Ko se poslavljava, ponovim na glas: »Oderuška!«, v mislih pa dodam še »ljuba«.

VROČI DNEVI

ANDREJ ŠTREMELJ

Nerodna reč, če se ti sredi stene in to sredi noči premakne edina ura. Polna luna je oblivala pokrajino s srebrno mesečino. Svetlo je bilo kot podnevi. Koliko neki je ura? Ozrem se v nebo. Luna je že precej nizko. Okrog treh bo, se mi zdi. Zato lahko še malo zadremljeva...

Čudovito jesensko jutro. Filipov fičko je počasi požiral kilometre proti Falzaregu. Veličastna južna stena Tofane je imela povsem poleten videz, čeprav so si vsi vrhovi že nadeli kape iz prvega jesenskega snega.

Moja trma je vztrajno silila v Torre Trieste, Tofana, žareča v jutranjem soncu, je zato počasi izginjala za sedlom. V daljavi so se bleščala južna pobočja Marmolate.

Civetta! Kar sapa nama je vzelo. To je torcj Civetta, skalni kolos, o katerem sem že toliko slišal in bral. Stena je v zgornji polovici kazala že prave zimske razmere. Kaj pa Torre Trieste? Skrb mi počasi a vztrajno zavrtja po možganih in mi sem in tja splote gnezda zaskrbljenosti. Z lastnim glasom jih skušam razdreti, pa mi noče in noče uspiti. Prve hiše majhne vasice Listolade so že za nama. Nad vrhovi dreves se na jesensko modrem ozadju pokaže Torre Trieste. Sonce že osvetljuje vzhodno steno tega veličastnega južnega stražarja Civette, ki sva ji namenila obisk. Poglej Filip, kopna je, sonca pa nima. Za te besede je bilo Filipu kasneje zelo žal, kajti tako zaželeno sonce je bilo kmalu deležno najinih najgrših besed.

Filip se takoj loti prtljage. Vso kramo je že zložil na sredo ceste. Med tem skušam navezati stike s »sosedoma«. Nič kaj zaupljiva nista. Skorajžim se, odkrljem karte. Za odgovor dobim le kisel nasmeh. Kot zadnji del opreme na kup ropotlje sredi ceste priletí še dvojna vrv, živa slika in prilika prave »solate«! Kot da bi z bencinom gasil ogenj! Kisel nasmeh na »kameradovem« obrazu v trenutku izgine. Iz obraza mu je razbrati le presenečenje: »Kaj bo, če ta dva balkanca vstopita jutri pred nama? Saj se bosta zavozlala. Hitro se me odkrižata in odhitita navzgor.

V naslednji uri imam polne roke dela s prevajanjem opisa. Kup slovarjev mi komaj kaj pomaga. Za nagrado me Filip pogosti s polno skledo juhe in s potico, z vsemi dobrotami, kar jih imava. Potica bo še lep čas najina edina hrana.

Ob dvanajstih, v najhujši pripeki se ženeva po gruščnati poti med ruševjem. Ob vsakem studentcu se ustavi, sem in tja plašiva gade in glodava kose že povsem izsušene potice. Pot mi kaplja od nosu. Zdi se mi, kot da mi je neznansko vroče. Če bi vedel, kaj me čaka v naslednjih dveh dneh, bi zagotovo hodil v vestonu s kapo na glavi in drgetal od mraza.

Na livadi ob zadnjem potoku se ustavi. Sonce pripeka kot Julija na Jadranu. Prav prijetno se počutiva, ko se mu nastavljava iz vseh strani. V steni sva kasneje pogosto obžalovala, da popoldan nisva preležala v ledeno mrzlem potoku in pila, pila.

Sonce je že precej nizko, ko se odpraviva po lepo uhojeni stezi (Civetta trans) proti steni. Slabe pol ure hoje naju privede v grapo vzhodno od Torre Trieste. Po grapi kmalu prideva pod steno. Pod ogromnim previsom si posteljeva na udobni in mehki travnati terasi.

Mesec, ki se je prikazal izza grebena, je tako svetel, da ne moreva zaspati. Dolgo v noč se pogovarjava.

Mesec še vedno obliva pokrajino s svojo srebrno svetlobo in redke zvezde mežikajo na nebu, ko sva že na nogah. Oveslva se s kovačijo, drugo pospraviva v nahrbtnik. Nenavezana se v soju čelnih svetilk vzpenjava po lažjem svetu do vrha podstavka. Od tu, iz te zoprne zagruščene police se stena požene v nebo. Česa takega nisem pričakoval. Kljub veliki domišljiji si ne predstavljam, kje poteka najina smer.

Po dveh ne preveč redkih raztežajih prideva na ozko poličko pod ogromne rumene odlome. Begam po polici sem in tja. Filipu sem že pošteno nazrl živce. Zamenjava se na varovališču. Filip preči daleč v desno, kjer se zdi meni že kar nemogoče. Kmalu najde nadaljevanje smeri. Raztežaj čez dva zajetna previsa mi da kar precej opraviti. Stojišče slg uredim na drobni viseči, krušljivi polički. Klina nobenega nikjer, le luknje in sledovi rje pričajo o nečem. Sedaj Filip ne najde nadaljevanja. Vseposod navpična krušljiva, rumena plošča. Zopet se zamenjava. Poskusim na levi. Po dveh metrih se mi ustavi. Tu je bil nekoč klin. Verjetno je bil nekomu tako všeč, da ga je odnesel s seboj. Prečim v desno in ker so namesto klinov še vedno le njihovi sledovi, skala pa je krušljiva, zabijem klin. Koliko napora! Še dva metra v desno, nato navzgor. Skala postaja masivnejša, vendar je vse manj razčlenjena. Kmalu ne morem nikomar več. Pred nosom se mi smeji vsa obtočena luknja. Preklete, le komu je bilo toliko do teh klinov! Že se oglašča šivalni stroj. Mrzlično iščem za pasom primeren klin, ki v zadnjem trenutku trdno obtiči v razpoki. Držim se za klin in lovim sapo. Tokrat pa ni dosti manjkalo. Nad seboj opazim klin. Eni drže v desno, drugi v levo. Tu se torej odcepí Cassinov raz. Prečim levo pod streho in čez njo na stojišče. Tu je nekdo verjetno zbiral le ušesa klinov, kajti le kosci odlomljenega železa mi včasih pokažejo pot. Precej časa sem potreboval za ta raztežaj. Sonce je že zdavnaj vzšlo. Šele sedaj opazim, da mi kaplja od brade. Filip v potu svojega obraza privleče težak nahrbtnik za menoj. To nama bo še pil kri! V steno sta pravkar vstopila oba Nemca in še dva druga. Upam, da naju ne bodo ujeli.

Po treh strmih raztežajih prideva pod nov pas strah in previsov. Smer poteka čez krušljiv strehasti previs. Ključno mesto v steni. Vsaj tako piše v vodniku. Kar malo me skrbi, kako se bom pregoljufal tu čez. Prvi trije klini so zabiti tako daleč narazen, kot da bi jih zabijal kak dvometraš. Do te višine mi pa še kar precej manjka, zato sem se dobobra namučil, preden sem dosegel zadnjega. Potem nadaljujem prosto. Stena tišči močno navzven. Na stojišču si oddahnem. Raztežaj poteka od leve proti desni, ves čas onstran vertikale. Pleza se tu prosto, brez varovalnih klinov. To zahteva od Filipa nadčloveške napore, preden z nahrbtnikom prigara do mene.

Pa še to preklicano sonce. Tako je vroče, da imam občutek, kot da mi že vre v glavi. Grlo imam suho, da se mi že kar praši iz ust. Lasje in brada pa so mokri od potu.

Naslednji raztežaj naju pripelje na prvo od dveh velikih polic, ki jih nekateri štejejo za lepотно napako te stene. Po obeh policah je možen povsem lahek prestop v Cassinov raz in naprej izstop iz stene.

Izčrpana zaradi hude vročine se zlekneva v edino senčico, ki nama jo ponuja borov grmiček V zraku je čutiti soparo in vonj kot ob najhujši avgustovski pripeki na poti čez Konja na Korošico. Prvič danes zaužijeva nekaj tekočine.

Ozreva se po »zaslodovalcih«. Daleč spodaj je slišati glasna povelja. To naju vzbudi, da nadaljujeva. Po polici prečiva kak raztežaj v levo z rob, da prideva pod ogromno zajedo, vidno iz doline. Ura je okrog enih popoldne in vročina je prav neznosna. Še trije skrajno težki raztežaji naju ločijo od druge police.

Poln energije od ugodja na polici, od vode in sence se zaženem v navpično in gladko zajedo. Pleza se prosto v oporni tehniki. Sem in tja tiči kak klin za varovanje. Tu je šlo zbiralcem klinov že tako za nohte, da niso več izbijali. Ko postane zajeda previsna, je tudi klinov več. Sami U klini in skoraj čisto novi. Previdno se tihotapim čez. Vsak klin me prestraši s tem, da zleze kak centimeter iz razpoke. Imam občutek, kot da bi

se špranja razmaknila. Pod previsom v zajedi je prečnica desno na raz. Vso svojo iznajdljivost vprežem, da se priplazim čeznjo. Pet metrov težke prečnice brez klina, to bo zopet nekaj za drugega z nahrbtnikom. Na razu ni stojišča. Vse visi navzdol. Kljub temu bom moral varovati tu, ker bi bilo drugače preveč trenja. Prvo, kar v zadnjih raztežajih delava na stojiščih, je, da obesiš čelado v klin. V sencih mi razbija od vročine, pot pa mi, šele sedaj sem opazil, kar curlja po telesu. Vroče je kot v pečl. Glavo naslonim na skalo, pa še ta je vsa razbeljena. Filipu, ki je skupaj z nahrbtnikom precej težji od mene, klini kar lezejo iz razpoke. Vlečem kot teliček sesec, da sploh lahko pride do prečnice. Tu pa ne more in ne more čez. Ko pusti vrh vpeto na začetku, kmalu prisopiha na stojišče. Ta je pa od hudlča. Saj je Čihulova sem in tja res težka, ampak ta je pa povsod, tudi malo ne popusti, modruje Filip.

Opazujem ga: nahrbtnik je obesil na klin, se naslonil nanj, z glavo pa na steno. Sonce in nahrtnik pa slaba hrana — potička — so mu izpili moči. Nič čudnega, rajši plezam najtežje raztežaje naprej kot pa najlažje drugi, s tem peklenščkom — nahrtnikom namreč — na hrbtu.

Splezam nazaj čez prečnico po vrh in vponke. Če plezam, vsaj ne mislim na vročino, na žejo. Kratek raztežaj me nato pripelje na polico pod strme in gladke plošče. Tu pa ne bo šlo naprej, pomislim. Zlezem po prečnici na raz, tam pa je za nadaljevanje še slabše. Visoko nad seboj v razu vidim drobno uho klina. Le kako naj pridem do tja. Tedaj me Filip pokliče nazaj na polico, od koder je ravnokar prišel. Naprej v plošči je bil klin in nato razčlemba, ki drže na raz.

Že nekaj časa si pred vsakim raztežajem ovlaživa usta. Ne gre drugače. Grlo je kot makadamska cesta, izsušeno, raskavo. Ustnice so suhe in razpokane, obleka pa se kar lepi na telo. Lasje pod čelado se v vsakem raztežaju dodobra prekuhajo. Potem ko se na stojišču malo osušijo, se zlepijo in postanejo trdi, kot da bi bili lakirani z najboljšim lakom. Z optimizmom se lotim naslednjega raztežaja. Navpičen in gladek raz noče imeti konca. Pa vendar se je vrh ravno iztekla, ko sem prišel na majhno stojišče. Filip je ravno pod menoj. Počasi si oprta nahrtnik, ki ga bo zopet jahal preko navpičnih plati na moje stojišče. Občudujem ga, kje jemlje toliko moči in energije.

Gibi nama postanejo počasni, sonce jim je vzelo vso hitrost, eleganco, napravilo je iz človeka avtomat, ki ga usmerja podzavest. Do te menda vročina ni prišla.

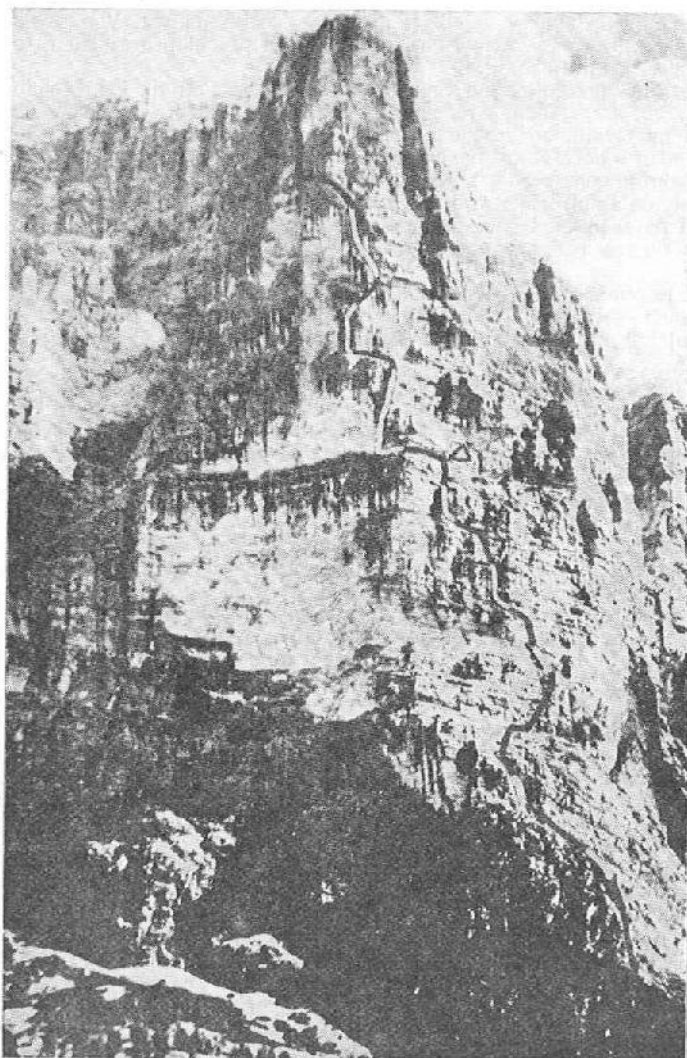
Malo pod stojiščem Filip odkrije majhen žlambor, v katerem je senca. Senca? Kaj je že to? Ah da, tam ni ubijajočih sončnih žarkov. Malo posedi. Nato pride na stojišče. Raztežaj po lažjem svetu naju pripelje na drugo polico. Pod previsi je urejen prostor za bivačiranje. V konzervah od koka kole se je nabralo nekaj vode. Hlastno jo popijeva, čeprav ima grenak priokus.

Tu na polici bova prenočila. Do noči je sicer še kakšne tri ure, vendar ne veva, če je kje više še kak prostor za bivač. Vse pade od naju. Žareča krogla na nebu ne ugasne. Z nezmanjšano močjo naju tolče s svojimi vročimi žarki. Pogled v dolino je samo za močne živce. Potok se lesketa v soncu. Iz tolmuna v tolmun se pretaka v majhnih ali večjih brzicah. Čez velik prag se poganja v elegantnem slapu v dolino, tako da šumenje prihaja prav do naju. V daljavi se kaže vsa bela Marmolata. Kako rad bi glavo položil v nekaj hladnega, mrzlega, ledenega. Tu pa ničesar takega. Le rumena razbeljena skala, šopi ožgane trave, nekaj razbeljenih konzerv, vse skupaj zavito v vroč zrak.

Proti večeru postaja hladneje, vendar je še vedno vroča. Iz kamenja narejena stena daje vsaj nekaj sence, v katero se lahko zlekneva. Potem pa ... sonce počasi izginja in prijeten hlad se razširi vse povsod. Svetlo je še kot podnevi, saj je obzorje še vedno škrlatno rdeče barve. Pa vendar ni več dan, saj ni vročine, hladno je, hladno ...

Andrej! Misliš, da bi že vstala? Ja, po mojem že. Počasi se skobacava iz vetrne vreče in pripraviva vse za plezanje. Toda dneva noče in noče biti. Mesec se še vedno motovili po nebu in vztrajno kljubuje soncu, ki se trmasto skriva izza obzorja. Przegodaj sva. Filip se zbaše nazaj v vetrno vrečo, meni pa se ne da. Čepim na polici in rahlo drgetam v jutranjem hladu. Pod menoj je kot na dlani pokrajina oblita s srebrno mesečino. Sem in tja še malo zadremljem.

Mesec je priplaval že tik nad obzorje. Zvezde na nasprotni strani neba so začele bledeti. Hitro pospraviva kramo v nahrtnik in se naveževa. Po udobni polici se sprehodiva do pod ogromne rumeno siva zajede. Po njenem desnem boku priplezam na rampo, ki drži pod gladko sivo ploščo. Hm! Čudno. V opisu je raztežaj ocenjen kot najtežji, pa vendar se mi ni zdel nič kaj posebnega. Neumnež. Kaj neki se le jeziš, saj vendar vidiš, da sonce v ta del stene še ni posijalo. Prav prijetno hladno je. Zato le brž navzgor, preden se ta pošast spet ne prikaže. Po rampi prideva pod gladko ploščo. S stremeni odtelovadim navzgor. Glej ga šmenta! Streme se mi je zmuznilo iz vponke in zažvenketalo navzdol. K sreči se je ustavilo na polici. Iz daljše pomožne vrvice hitro napravim zasilno stopno zanko. Vso mero iznajdljivosti uporabim za prestop iz plošče v težavno prečnico, po kateri dosežem stojišče. Na sreči je v zajedi še senca. Čudovito plezanje v zajedi me spravi v dobro voljo. Na koncu zajede varujem Filipa. Sonce potuje z neverjetno naglico. Preden pride Filip do mene, se moje senčno

Torre Trieste.
Vrisana smer
Carlesso—Sandri.
Trikotnik, mesto bivaka

stojišče že spremeni v peč. Kar ne morem verjeti, da so lahko že prvi žarki tako vroči. Verjetno je bilo to posledica prave tropske jeseni v zadnjih dneh. Od vrha naju k sreči loči »le« še sto metrov kaminov in zajed. Ob vstopu vanje je več možnosti. Zaprašim se v navpično zajedo, ker v sredini opazim rdečo vrvico. Po dvajsetih metrih sopihanja pridem do nje. Naprej slabo kaže. Previsna stena je tako krušljiva, da me je kar strah. Na neudobnem stojišču se komaj zamenjava. Filip me spusti nazaj na polico, po kateri prečim v drugo zajedo, ki bo menda prava. Povsem v kotu, kjer je še malo sence, si uredim stojišče.

Zajeda, po kateri se zvijam kot kača, je ozka in gladka. S težavo dosežem klin visoko v zajedi. Sonce že pripeka s polno paro. Pozna se, da naju je že včeraj popolnoma izsušilo. Grlo je reskavo kot najbolj grob smirkov papir, sline ni, ustnice so razpokane do krvi, sluznica v nosu je izsušena, da kar peče. Ko se srajca na stojišču posuši, je trda, kot da bi bila naškrobljena.

O kakšni lažji plezariji ni ne duha ne sluha. Vsak meter si morava prigarati. Pa še to prekletu sonce. Prava puščavska vročina. Kot ubog izsušen beduin sredi puščave se priplazim na stojišče. Vpnem se na dva svedrovca, snamem čelado, se usedem in varujem Filipa. Skala okrog mene je rumena in krušljiva. Sonce jo je segrelo do skrajnosti. Zrak je tako vroč, da se mi zdi kar gost. Vse je mirno, le prijateljevo sopenje nekje spodaj mi govori o nadčloveških naporih. Na stojišču si pri Filipu iz-

prosimo naslednji raztežaj. Če bi moral še pet minut čepeti v tej peči, bi ponorel. Tega nagnusno vročega stojišča ne bom nikoli pozabil, pa če živim sto let.

Naslednji raztežaj me privede do zapore v zajedi kamina. Na stojišču se zbašem za odpočeno lusko, glavo pa pomašim globoko v senco. Kako blagodejno. Filip kmalu prisope do mene. Z veseljem se zavali na moje mesto. Počasi se prigoljufam še preko zadnjih dveh previsov in zagledam vrh. Tik pod vrhom zmanjka vrvi. Še klina se mi ne da zabiti. Usedem se v senco za ogromen skalnat rogelj in potegnem vrv.

Na vrhu sva. Utrojena. Krepko si seževa v roke. Vesela sva, čeprav tega ne pokaževa z vpitjem ali jodlanjem. Le notranje zadovoljstvo je neizmerno.

Filip mi odstopi ostanek tekočine. Dedec in pol tale Filip, vam povem. V dolini take sparjene brozge še pogledal ne bi. Sedaj uživam samo, če mi nekaj teče po grlu. Preden pospravim opremo in zvijem vrvi, se Filip prismeje z dvema konzervama hladne deževnice. Grenak priokus ima, pa nič ne de.

Dan se je že nagnil v drugo polovico. Danes naju čaka še sestop. Žal ni tako enostaven kot po Bambergovi poti v Vrata. Dolgo sva iskala kline za spust. Potem je sledilo dvanajst zračnih spustov ob vrvi. Zadnjih dvesto metrov lažjega sveta sva sestopila v temi. Po zagruščeni grapl in gostem ruševju sva z več lažjimi in hujšimi padci zašpabila »klobaso« na Civetta transu. Počasi kot dva zapuščena puščavnika tavava po poti proti vodi. Vodi? Nemogoče! Fata morgana? Ne ni! Resnična, prava pravcata studenčnica je. Glavo potisnem pod prvi slapič, ki žubori iz tolmana v tolmun. Vsake toliko časa zajamem sapo, pijem, pijem...

Filip pravi, da se še danes, kadar pije, spomni na Torre Trieste in napravi nekaj požirkov več. Za takrat, namreč.

Smer Carlesso-Sandri v J steni Torre Trieste (Civetta) plezala 9. 10. 1976 Filip Bence (AO Tržič) in Andrej Štromfelj (AO Kranj). Čas plezanja 14 ur, višina stene 650 m, ocena VI, A₃.

Vittorio Varale piše v knjigi »Die Extremen«: »če prvoplezalca (Carlesso in Sandri) ne bi trenirala tako kot takratni udeleženci olimpijskih iger, stene prav gotovo ne bi zmogla.«

LANSKI UTRINKI

URŠA KOLENC

Čudno reševanje

I. Prisluhnila sem šumenju smrek. Moj bog, kako so le revice zašle sem gori na planino Za slap pod Krnom? Povsod sama trava, pravo morje zelenih bilk, kamor so se ozrle oči. Nič čudnega, da je Andrej navdušeno ponavljal:

»Škoda, da nisem krava, tu bi pa užival.«

Nikjer pa ni bilo slišati mukanja, nikjer ni bilo njihovega belega »šampanjca«, ki mi vedno pričara dobro voljo. Le makaroni so poskočno vreli v premajhni posodi in se živahno prerivali med seboj. Vsi trije, Rija, Jožac in Andrej so jih zaljubljenost opazovali, jaz pa sem ves čas samo razvajeno vihala nos:

»Fej, ne maram te močnate čorbe, ki samo zapaca želodec. Vsi hribovci, ki jih poznam, kar umirajo za polžki, iz moje, tako imenovane ptičje hrane pa se samo norčujejo. Prav zares so nesramni; kajti čaj, palčke, piškoti in čokolada so čudovite zadeve. Protestiram, proglašam gladovno stavko vsaj do jutri zjutraj!«

II. Čudovit 1. maj, čudovit severozahodni greben Krna, čudovita panorama! Sneg se je bleščal na gorskem rezilu, Kanin in drzna Jerebica sta se svetila v sončni kopeli, povsod sta domovala nenavaden mir in kar kronična osamljenost. Še najglasnejše je bilo srce. Rado bi zaigralo, ušlo iz tesne telesne utrdbe. Pršenetil me je užitek enkratne ture, presenetili pa so me tudi fantje. Neverjetno, kako hvaležni so lahko, pa čeprav dvema ničvrednima babnicama, ki sta ponavadi samo za zgago ali pa morda včasih v okras.

Danes pa: »Štrige (Za štrige sta naju krstila prejšnjega dne. Med vožnjo v avtobusu smo ves čas opazovali imenitno damo s še bolj imenitno pričesko. Jožac je večkrat namignil Andreju, češ kako lepa gospa, lasje najinih spremljevalk pa ne poznajo nič drugega kot škarje. Zadovoljiti sta se morala s čisto navadnima štrigama), kaj bi radi? Čokolado, sir, jabolka? Nenadoma sva postali čudoviti puncl.«

III. Kaj vse se lahko zgodi v eni ubogi, samcati uri. Za nami je bila že peturna grebenska kača, glavni del izleta. Na podih smo se poslovili. Vodiča sta hotela dokazati neustrašenost in grandiozno moškost pa sta jo kar brez varovanja mahnila čez severno steno Krna. Midve pa sva se odločili za slabše zvenečo, a varnejšo verzijo — lepo naokoli.

Jožac mi je še zabičal: »Urša, pazita in ne divjajta, Rija je tako prehlajena!»

»Ne boj se za dekleti, vse bo tako kot treba. Vidva pazita, pa brez neumnosti.«

»Brez skrbi, dobimo se na vrhu.«

Počasi sva se približevali vršni plamidi mogočnega primorskega lepotca. Malo pa naju je vseeno skrbelo za najlno plezalca tam spodaj. Previdno sva se nagnili čez opast in zarjuli navzdol. Le tri metre pod nama sta se oglasila mila glasova:

»Punci, kje sta? Vrzita nama kakšno vrv. Ure in ure bi trajalo, da bi izpraskala ven. Dajta no, pohitita!«

»Ja, ljubčka, kako si pa vidva tole predstavljata? Od kod pa naj pričarava vrv? No, počakajta malo, bova videli, kaj se bo dalo narediti!«

Preiskali in pretipali sva nahrbtnika in privlekli na dan nekaj metrov »prusika«; s težavo sva spremenili tehniko, ki po navadi strokovno združi končke v daljši konec.

»Junca, vse je pripravljeno. Kdo bo prvi? Če pa bo stvar držala, tega pa ne moreva trditi. Samo še trenutek, še varovališče si morava urediti. Sedaj pa, prvi avanturist kar na „štrik!“

Andrej se je javil za predhodnico.

Potegnili sva kot zmešani! »Horuk, horuk!«

Brada je pokukala iz stene. Režal se je kot obseden.

Resno sem mu zagrozila: »Nehaj, tole ni prav nič smešno. Kaj pa če bi odletel? Slišiš, tole je salamensko resna zadeva!«

Iz globine pa se je zaslislala tudi Troštova mila prošnja: »Hej, ti, pazi, če se ti kaj zgodi, greva oba k golobčkom. Ne norčuj se, glej, da boš previden!«

»Saj bom resen, ampak ne morem pomagati. Tole je pa hec. Dve drobni štrigi, dve nemočni piški naju vlečeta kot plen iz morja.«

Čez nekaj trenutkov sta bila že oba avanturista na zanesljivih tleh. Popadali smo si v objem, kakor da se ne bi videli že sedem laških let.

IV. Neverjetno, kako hvaležni znajo biti tudi fantje. To nevsakdanjo plat moške nravi sva spoznali šele tistega prekrasnega 1. maja, ko sva kot revna ribiča ujeli nenavadne ribi tam nekje iz strmega in zasneženega pobočja drežniškega veljaka. (Upam, da tega dejanja le ne bova preveč obžalovali.)

Opomba: SZ greben Krna je nedvomno najlepši vzpon na to goro. Turo smo pričeli na planini Golobar, nato pa jo malo po opisu, malo pa po svoje mahnili na dolgi greben, ki se začne nad Bovcem in konča skoraj nad Tolminom. Izlet je lepo opisan v vodniku »Julijske Alpe«.

FRANCOSKI KARAKORUM 1975

Pakistan je leta 1975 na stežaj odprl vrata v Baltoro, pot med svoje najvišje vrhove. In takoj so se na znamenitem ledeniku znašli razni narodi — hoditi po Baltoru je največji dogodek v življenju alpinista, je nekdo zapisal — In odkrili, da visoke gorske doline v Pakistanu, revne, kakor so, ne morejo sprejeti vseh, ki tja tišče, in vsi se z istimi problemi ubadajo v tej revni okolici: z nosači, hrano, prevozom. Male ekspedicije že nekako pridejo do vsega tega, »težke« ekspedicije pa zadenejo pretrdo na pakistanski »liberalizem«. Najbolj je to čutila ameriška ekspedicija na K_2 — morala je obrniti že na taboru 1.

Francози so bili tu z najlažjo ekspedicijo — Joël Coqueugniot se je sam povzpел na Čogoliso — in z dovolj reprezentativno glede na cilje, ki so z Baltora dosegljivi. To težko ekspedicijo je vodil J. P. Frésafond, v naskočni navezi je bil sam Louis Audoubert, gotovo eden najmočnejših med številnimi francoskimi alpinisti. Težka ekspedicija je le z dramatičnim naporom dosegla vrh. Geslo ekspedicije: Mesto Lyon na prvem osemtisočaku. Šlo je za Gašerbrum II (8035 m).

1. maja 1975 se je ekspedicija sešla v Ravalpindiju. Vodja ekspedicije je na ministru za turizem dobil najboljši vtis — Francija je tu v čisljih, državna ekspedicija po zapadni steni Gašerbruma IV ne bo naletela na ovire. Problemi pa so se začeli pri transportu. Polete proti Gilgitu in Skarduju večkrat prepovedo, če se nad Nanga Parbatom zbera oblaki. Francoski ambasador H. Baile je osebno interveniral, da so stvar pospešili. V Skarduju jih je čakalo nemilo presenečenje: Nosači so za en dan zahtevali 30 rupij + 10 rupij za hrano — vse to do Askola, zadnje vasi pod gorami.

Udobje pa tako

Jugoslavija je že menda znana turistična dežela. Povsod ob naši sinji luži, pa tudi povsod tam, kjer je treba ali ne, štrlijo v nebo komfortni »Macesni« (oprostite »Larixi«), Golfi In še cel kup uvožene besedne šare. Časopisi se vsak dan hvalijo s strašno poceni penzoni, ponujajo počitek in izvrstne usluge. »Pohitite in obiščite naš Grand hotel Adriatic. Pri nas se boste odpočili in naužili sonca. Delovni človek in proizvajalec, ne zamudi enkratne prilike. Cena je samo 350,00 dln na dan.«

Nevaren tempo je zagrabil tudi gorski svet. Nič čudnega, da so se tudi mnoge prijetne, tople in vabeče planinske kočje spremenile v nekakšne gostilne, kjer te ožmo kot čunjo po pranju. Reke turistov osvajajo naš nekoristni svet, ubogi pravi, skromni planinec pa zgaran sedi v kotu sobe in žuli vsebino svoje popotne malhe.

Včasih pa se kdo celo zmoti in ne stopi v varno zavetje postojank, ampak prespi na materi zemlji. Groza, pri večini je oplel. Dobil je pečat trčenega Slovence, ki pač ni zbral vseh 100 točk v glavi. Danes lahko namensko varčujemo za stanovanje, namensko posojamo denar za ceste, ampak da bi namenoma prespali noč na prostem? Ne tega si pač ne moremo privoščiti, takoj smo pripravljeni za relacijo Ljubljana—Polje.

II. Grozen smrad, strašanski ropot in velikanska nahrbtnika — vse to se je vztrajno, čeprav ne preveč hitro valilo proti prelazu. Andrejev moped je osvajal naš najbolj obiskovan gorski prehod — Vršič. Premišljeno sva hotela pregodrnjati in presmrčati temo na gori. Kopel v poživljajoči Mlnariči, mehka planinska trava, prijazne zvezde, ogenj na hribu — oj, ljudje, to so bila pričakovanja!

To pa so tudi ostala. Komaj sva se privlekla na vrh Goličice, že je završalo. Zaropotale so črne gnote oblakov nad nama, strašansko je zarohnelo in zabobnelo. Pretila je neprijetna polctna simfonija z vsemi svojimi učinki. Odrekla sva se romantiki. Umikala sva se s fronte poražena brez boja in panično prestrašena. Preklemanska Trenta, preklemanske trave, le kako sem vse to takrat sovražila.

Skalca pa šop zelenja, krušljivi apnenec pa spet veliko gamsje prehrane! Kdo bo hitrejši: dež ali pa midva? Končno sva le dosegla škrbino med Goličico in Germajtom in se obupano začela ozirati po kakšni simpatični luknji ali previsu. Andrej je stekel naprej in navdušeno kričal:

»Imam jo, čudovita streha, hotel 1 A.«

Tok-toki dežja, bum-bum! grmenja so vedno glasneje oznanjali preročilo na grebenu, midva pa sva uživala v najinem apartmaju: jedilnica, spalnici in malo nižje še osvežilna prha v pravem ozonu. Narava pa je poskrbela še za drugo plat prenočišča. Nikjer ni bilo prostora za dva suhoritneža, kot samska sva se morala zadovoljiti z ločenima spalnica.

Stisnila sva se vsak k svoji steni, nataknila čeladi za blazini in poiskala najprimernejši teren za kosti in meso.

Nič več nisem bila tako zadovoljna:

Od tu dalje so nosači (Balti) zahtevali, da za hrano poskrbi ekspedicija, to pa je pomenilo na dva nosača oskrbeti še enega. Obrok prehrane za nosača znaša 1,2 kg, breme 25 kg. Ker je pred njimi teden dni poprej tu hodila ameriška ekspedicija na K₂, je bilo z nakupi težko. Morali so telefonirati v Villaret — za mleko v prahu.

V Skarduju, nekoč prestolnici Baltistana in garnizonskem mestu, jim je pomagala policija pri najemanju nosačev, jecpov, traktorjev in tudi pri nakupovanju. Policija je zelo natančno preverila zavarovalne pogodbe za nosače. Glede pokrajine okoli Skarduja pravi Frésafond: »Berite knjigo ‚Karakorum‘, ki jo je napisal Italijan Maraini (pred leti smo v PV o njej poročali). Za nas je bila biblija.«

14 dni po prihodu v Pakistan se je vsa ekspedicija z vsem pratežem zbrala v Skarduju, na kar so še isti dan z 10 jecpi in 4 traktorji prišli v Dasso. Nato je sledilo 15 dni pristopnega marša z mnogimi težavami, ki so pri 180 nosačih možne, mimo Askola in Payuja na ledenik Baltoro, ki ga obdajajo Tour de Trango, Tour de Mustagh, K₂, Broad Peak, štirje Gašerbrum, Hidden Peak in dve Čogolisi, vse skupaj pa na meji z Afganistanom, SZ, Kitajsko in Indijo. 12. aprila so odšli iz Lyona, 31. maja so končno prišli na bazo 5150 m v vznožju »Messnerjevega« Hiddenpeaka (Gašerbrum I). Gašerbrum II je stal pred njimi, vreme je bilo še kar solidno, večina mož je kazala simptome bronhitisa, angine, nahoda, pri enem je kazalo celo na pljučni edem. Energični zdravnik ga je takoj »dal pod kisik«.

Junija so začeli z nošnjo na bazo, 16. junija so goro opremili z vrvmi do 7400 m, šeststo metrov pod vrhom. 17. junija sta Yannick in Batard pritrdila vrvi do 7650 m in postavila bivak v zavetju skale.

»Au, kamen! Nesramna voda, ravno sedaj mi namakaš noge, pa saj niso fikus.«
Poiskala sem si drug položaj, zaboleta so me druga rebra in požegnala še suhi del okončin.

»Andrej, ali že spiš? Kako je pa v tvoji kamri? Te zebe? Če hočeš ti posodim moje rezervne hlačne nogavice?«

»Hvala, ne maram jih, saj nisem baba!«

»Andrej, mene pa že vse boli. Preveč mehko pa tole ni. Jutri bom vsa trda. Lahko noč.«

»Ne vem, če bo prav lahka noč, o dobrem spanju pa tudi nisem tako prepričan.«

»Andrej, ali že spiš? Veš, srečna sva lahko, da sva sploh na suhem. Če te bo zeblo, kar pridl po oblačilo, meni se gode, ko sem v slonu (slonovi nogi). Lahko noči!«

»Lahko noči!«

»Andrej, ali že spiš? Ampak tisto kopanje v tolmunih Mlinarice je bilo pa prima. Voda sploh ni bila tako nemogoče mrzla. Uf, tale čelada je pa kar trda blazina. No, pa lahko noči!«

»Lahko noči!«

»Andrej, ali že spiš? Upam, da naju jutri ne bo presenetila pretežka plezarija. Avčin je Kanceljne kar preveč hvalil, preveč pričakujeva, da ne bova razočarana? Lahko noč, ampak sedaj resnično zadnjič.«

»Resnično zadnjič, lahko noč.«

Okoli dveh zjutraj pa: »Urša, ali spiš? Daj no, posodi mi tiste neumne nogavice, zebe me, čprav nisem baba. Hvala, pa lahko noč.«

»Lahko noči!«

S Kanceljni je pa takole: na začetku so me razočarali, nato so se mi prikupili in nazadnje so me navdušili. Čim bliže sem bila domu, tem bolj so mi ugajali. Prima greben; tam se počutiš neverjetno gamsje — svoboden, razgiban in samosvoj kot divja koza, tam nekje v skoraj pozabljenem svetu med Goličico in Planjo.

Pogovori na gamsji ravni

Prisopla sva na raz. Jezno sem potegnila zadrgrnjeno vrv, ki je ravno takrat poiskala ostri rogeljček in se temeljito zataknila.

»Dvesto slonov in tristo mačkov, salamenski štrik, se boš premaknil ali ne? Andrej, daj popusti, stvar se sploh nikamor ne gane!«

»Saj sem, ti kar vleci!«

Ozrla sem se, zmotil me je šum krušečega se kamna. Le kdo ga je sprožil? Onemela sem. Le nekaj metrov višje sta se pasla gamsa, mati in mladiček, prav po angleško sta prenašala moje kričanje in žulila svoje kosilo.

Zadrla sem se navzdol:

»Andrej, pridi hitro gor, boš nekaj videl. Potrudi se in bodi čim tišji, da naju ne bosta slišala!«

Jutri bomo na vrhu! so se veselili vsi. 18. junija ob 9. je odmevalo v vseh aparatih. Yannick in Batard sta dosegla vrh. Četrty francoski osemstisočak!

Ob 10. sta Yannick in Batard sestopala mimo bivaka, v katerem so čakali — v polni formi — Audoubert, Villaret in Bourbousson za štart na vrh. Bilo je lepo vreme. Zanesli so se, da bo tudi naslednji dan. Toda ponoči se je razdijala nevihta. 19. junija ob 7. se je vreme izboljšalo, vendar samo za nekaj časa. Ostali so v bivaku ves dan in vso noč. 20. junija zjutraj je bil Villaret fizično in psihično tako prizadet, da ni mogel nikamor. Audoubert je zato sam zapustil bivač in v snežnem metežu dosegel tabor 2, do kraja izčrpan. Popoldne ga je Yannick spravil v tabor 1. Nevihta je še vedno divjala, na reševanje ni bilo misliti. Le na taboru 2 so pustili šotor, opremljen z vsem.

O tragediji je napisal poseben članek Louis Audoubert. Za bivačiranje so se odločili, ker Bernard Villaret ni bil v najboljši formi. Tudi sestopajoči Yannick je svetoval, naj raje prenoče v bivaku. To seveda ni dobro, kajti organizem v višini 7775 m samo izgublja. — Vstala sta ob treh, Villaret pa je odnehal že po 50 m višine. Nevihta je divjala vedno močnejše, zato mu Audoubert ni branil sestopiti. Villaret ni sestopil v tabor 2, kakor je obljubil. Audoubert ga je našel v bivaku, potem ko je srečno prispel na vrh in takoj sestopil.

Nato sta ves dan čakala na lepo vreme. Organizem je hitro popuščal, tudi zavest ni bila več prava. Situacija pa je bila obupna. Pričakala sta spet strašno noč. Ob treh zjutraj sta se težko spravila pokonci, Villaret ni imel več moči, da bi si navezal dereze, Audoubert je imel občutek, da mu bo razgnalo prsi, da mu pljuča ne delajo

Pograbila sem fotografski aparat. Preklemanska škatla, ravno takrat mi je odpovedala. No, saj ni bila yashica prav nič kriva, če se kozli, kot sem jaz, izživljajo nad sončnimi zahodi in uničijo ves film.

Mladiček me je zagledal. Nemirno se je prestopil in se približal mami.

»Mami, mene je pa strah. Kdo pa je ta čuden stvor na dveh nogah. Raje pojdiva odtod!«

»Nehaj no, koštrunček neumni! Lo kdo naju bo motil tu v pozabljeni steni mogočnega Prosojnika. Ti kar jej, malo presuh se mi še zdiš! Do zlme se moraš zrediti še najmanj pet kil.«

»Ampak mami, poglej. Ta čudna žival nič ne skače, nenavadno se oglašča. Jaz se bojim.«

»Že prav, pomirl se ljubček, saj se bova umaknila. Samo še tale slasten zalogajček trave pa odrineva.«

Andrej je pokukal iz grape:

»Kje sta, ju bom lahko slikal? Uf, kakšen malček, debel kot medvedek.«

Kozliček se je spet zdrznil.

»Mami, poglej, še ena žival je prišla. Prosim, odpelji me proč!«

»Ali te ni sram, ne bodi paničen, to se ne spodobi otroku tako plemenite matere, kot sem jaz. Vidva tam doll, pa že nehajta buljiti kot bika v nova vrata, to mi gre namreč strašansko na živce. Pozdravljena!«

Stara je kocketno pomigala s trupom in se še zadnjič vzvišeno ozrla na naju:

»Srečno, ne smem se več obirati, kajti otroci se ne smejo preveč vznemirjati, to vpliva na poznejša leta. Suhac moj, zdaj pa le stopi!«

Mali je nerodno sledil izkušeni vodnici, še nekaj korakov in že sta izginita v globeli.

Alpinistična šolska naloga

In v deželo se je priplazila jesen. Stopila je v tisto prečudovito pokrajino, kjer so na majhnem kupu zbrani vsi zakladi vsemogočne prirode. Srečni otroci, zanje je jesen dobra tetka (brez izdatkov za ozimnico in garderobo), s polnimi jerbasi sladkega sadja, s neutrudljivi palčki, ki barvajo hoste, s pesmijo vinogradov in polj. Spremenila se je v en sam veliki, gromozanski paket lepote in veselja.

Umirajoča narava naju je še zadnjikrat poklicala v steno.

Avtobus, gneča, slabost, večer, Tamar. Mogočne gore so si s črnimi pajčolani zakrinale speče obraze, po nebu je hitela Luna in metala svoj skrivnostni sij materi Zemlji. In drugo jutro; plezarlja, z vsemi svojimi prijetnimi in tudi manj prijetnimi pododovanimi lastnostmi: dolg in utrudljiv dostop, rožljanje opreme okoli teles, zabijanje klinov, potegovanje vrvi in pravo malo morje kletvic in odrezavih povelj. Nazadnje pa pokukaš čez steno in zadovoljno ugotoviš: Konec, krasna skala, prima gimnastika, strašna lakota in žeja.

več, vedel je, da bo umrl, če ne sestopi. Vse na njem je zmrznilo. Rjul je nad Villaretom, naj ga uboga, on pa ni bil več razsoden.

»Čutil sem,« pravi Audoubert, »da mi pojemajo zadnji viri življenja in energije. Nisem imel nobene rezerve več. Vendar sem si umišljaj, da bo le prišel za menoj.«

Potem je kakor opojen odklamal navzdol, bledlo se mu je, pomanjkanje kisika ga je zdelovalo do kraja, mraza je bilo — 60° C, obraz mu je ledenel. Ko je odtrgal led z nad oči, so šle z njim tudi obrvi. Prva vrv mu ni bila v pomoč, visela je samo še na enem klinu, kmalu mu je ušla iz rok. Tudi z naslednjimi je imel velik križ, all vsaj pravo pot so mu kazale. Pri 7000 m je čutil, da ga gora ne bo vzela. V glavi mu je nehala zveneti nekakšna fantastična muzika. Pri taboru 2 je odvezal vhod, da bi olajšal vstop Villaretu. Verjel je, da bo prišel. V taboru 1, kamor je prišel v 5 urah, ga je strlo. Ne. Villaret se ni vrnil, ostal je na gorl in z njim tudi nekaj Audoubertovega življenja.

T. O.

NOV SMUČARSKI PARADIŽ NA ARLBERGU

Gre za velikansko področje z imenom Rendl nad Skt. Antonom. Odprli so ga konec leta 1975 z dvema žičnicama in tremi lifti. S tem je le napol opremljen, izgradnja se nadaljuje. Že prva polovica je omogočila 5 km spusta z višinsko razliko 1100 m.

Tamkajšnji direktor smučarske šole, sloviti bivši smučarski as, Karl Schranz je izjavil: »To superpisto lahko vozi vsak smučar, če le malo obvlada pluzne zavoje.«

Kako krut je papir, kako brezizrazen in nesramen. Tam doli se mučiš, premaguješ težave in samega sebe, čustva bijejo kruti dvojoj z razumom. Dvojka, trojka, štirica ali pa še kaj hujšega, človek se tu bori z naravo z dvojnimi obrazom (jazom in svetom). Kakšna imenitna tema za šolsko nalogo! Nazadnje pa nastane obrazec za proste splise, doživetja v steni. Packarija, le zakaj je tako? Tam notri v tistem dolgočasju je namreč zaklad doživetij dostopen samo dvema srcema v istem času in kraju.

Pa še šolska naloga (primerna za vse vrste plezanja in letne čase, možne so seveda rahle spremembe glede na okoliščine).

Navezala sva se. Okoli teles je ropotala vsa kovačija. Stala sem na varovališču in podajala vrv tovarišu. Kar dobro mu je šlo od rok, hitro je plezal. Končno! Klin je zapel, zaslišala sem povelje, da naj mu sledim. Le s težavo sem se ogrela. Po nekaj raztežajih lahkih trav se je spet začela prava telovadba.

Soplezalec se je že mučil z manjšim previsom. Zažvižgal si je, nato pa utihnil. Vedela sem, zdaj gre pa zares. Ni me skrbelo, saj sem mu zaupala. Zaslišala sem tisti zaželeni zvok zdrave skale, sedaj sem bila jaz na vrsti, da mu sledim. Obstala sem pod manjšo streho. Kako pa sedaj? Ogledala sem si položaj, nič kaj prijetno ne bi bilo odskakljati nekaj sto metrov niže. Stop, varljiv oprimek in pregoljufala sem se čez. Na udobni polički sva izmenjala kaj malo besed, oči so bile bolj zgovorne: »Drži se.«

Zakadila sem se naprej, v kamin. Nad menoj se je šopiril klin. Nisem ga mogla doseči, prekratko sem zrasla. Noge so se mi začele tresti, v rokah sem občutila sladko nemoč. »Andrej, ne morem!«

Odgovor pa je bil krut in neizprosni: »Mraši!«

Gib roke, nov napor in dosegla sem rešilni pristan. Težavno mesto v steni je bilo za mano.

Stisk roke na vrhu nama je povedal vse. Pozna sva bila, preganjala naju je noč. Odrzela sva v dolino.

No, tisti suhoparni, dolgočasni formular (slovnično spis) je končan. Oprostite mi, ampak resnično je čudovito sredstvo za zehanje in prijeten dremež. In kje je lepota, kje so čustva?

Zdaj se začne drugi del, poezija poznega popoldneva, romantična ugašajočega dneva, vilinsko umiranje jesenskega meseca. Pokrajina se je utapljala v rahli meglici zgodnjega mraka, obrlasi gora, ne en sam, ampak cel ocean obrisov, so še enkrat poudarili svoje kamnito zobovje, zažareli v prepletajočem rumenilu in rdečilu in zadremali v mrtvaški sivini enolične uspavanke razigranega vetra.

Fotografirala sva kot neumna, občudovala kot otroka ta večni, a nikoli isti prihod gospodarice noči. Stekla sva z vrha, stekla sva spet na greben in vpljala naravo.

Sestopala sva. Nenadoma se je nebo bolno zasvetilo, za špikom se je pretegnila in prebudila Luna. In spet so se zasvetile gore, v čudni nenaravni svetlobi, spet so vstale in se vzdignile nad dolinami. Tekla sva po plazu, tekli so kamenčki pod nogami, teklo je tudi življenje, tam spodaj za razsvetljenimi okni planinskega doma na prelazu.

Avstrija še kar naprej opremlja svoje Alpe z vedno novimi napravami za vertikalni promet. Na področju Zauchenseeja na Salzburškem, ki je že imelo dve dvosedežnici in dve vlečnici s 1350 m na višino 2130 m, so postavili še dve taki napravi in s tem pridobili novo smuško področje. — Neunkirchen pod Grossglocknerjem je postavil še eno vlečnico na svojem »skicirkusu«, nove vlečnice in sedežnice je dobil Dorfgastein, dalje Grossarl, Kleinarl in Hinterglemm. Velika vlečnica je povezala vertikalni prometni sistem hochalmskih vzpenjač in reiterkoglskih vlečnic. Kapacitete so povečali tudi Leogang in Saalbach, Loferer Alm in to z vrsto velikih sedežnic in vlečnic. Tudi področje Wald — Königsleiten je pridobilo velike nove naprave, skratka razprodaja alpskega sveta za turistično eksploatacijo gre dobro od rok, ne glede na vse pridige, o katerem beremo tudi v periodikah, ki izhajajo pri naših severnih sosedi.

T. O.

SMUČARSKI PREDOR

Na Brennerju! Južno od meje na Brennerju bodo zgradili poseben predor za smučarje, da bo spust do državne ceste olajšan. Predor bo dolg 750 m in bo zgrajen pod avtocesto tam, kjer preži nevarnost plazov.

Take naprave so danes »nujne«, ker so vse zajete v neprestani razvoj turistične industrije, ki so ji v alpskih deželah zimski športi, predvsem smučanje odprli zimsko sezono in jo s tem naredili mnogo bolj rentabilno in akumulativno. V Alpah je danes

TRIKRAT V SFINGI

DUŠAN MARKIČ

Danes sem doma in danes vem, kaj je Sfinga. Danes sem bogatejši, hkrati pa ravno tako reven in nebogljen kot včeraj. Včeraj še nisem vedel, kaj je Sfinga. In v meni je zagorel plamenček, rodila se je sila, ki me je gnala tja, v kraljestvo vertikale, tja, kjer ni laži in goljufije. Tam sem srečen. Zakaj plezam? Če damo pikapolonico na prst, leze navzgor. In ko obrnemo prst, se tudi pikapolonica obrne in zopet pleza navzgor. Zakaj hoče navzgor? Morda zato, da z vrha lažje poleti? Kdo ve? Kam naj poletim jaz? Ležim na Plamenicah na mehkem mahu, noge pa mi bingljajo čez rob »Mice«.* Predajam se toplim sončnim žarkom, zrem v nebo in premišljujem. Za mano je tretjina nauka o Sfinji. Preplezala sva raz mojstranskih veveric, verjetno najlepšo, ne pa najtežjo smer v Sfinji. Zobač lupi zadnjo limono, ki se je valjala nekje na dnu nahrbtnika. Oprema leži razmetana vsevpred po tleh. Piha rahel veter, prinaša glasove z vrha. Ljudje kričijo in vriskajo, ker so prišli na vrh, jaz pa si želim malo mlru.

Kolikokrat sem se letos odpravil v Sfingo? Ne vem natanko, to tudi ni važno. Zobač zajodla, glas pa odplava nekam proti Stenarju in se podvojen vrne. V Prusik-Szalayevi smeri se ustavi večja družba in molče opazuje »akrobata« v steni. Čopk in Čpina sta približno na polovici Kunaverjeve smeri. Čpina je padel in se poškoval, pa kljub težavam počasi napredujeta. Prav nič jima nisem nevoščljiv, želim si le, da bi čimprej izplezala. Ločili smo se nad Kunaverjevimi kaminom, kjer sta onadva odšla levo v smer Kunaver-Drašler, midva pa desno v raz mojstranskih veveric.

Sonce je že obsijalo vrh Sfinge, ko zaplezam v prvi težji raztežaj. Skala mi ponuja majhne, toda trdne oprimke, razčlemba me same pripeljejo na nekakšno poličko. Tudi Zobač je kmalu pri meni, zaupa mi vodstvo v vsej smeri. To me preseneča. Ovesim se z vsemogočo kovačijo. Tu se prične prečka v desno, ki je je kar za cel raztežaj. Prečim po nekakšnem vodoravnem krušljivem žlebu. Nisem se še povsem ogrel in moje kretnje so toge, nezanesljive. Klini za varovanje so pogosti in na videz še kar dobro držijo. Lezem vse bolj na raz ogromnega stebra, ki ga podpira mogočen podstavek. Vse skupaj se konča nekje daleč spodaj v Jugovi grapi. Priplezam do značilne krušljive luske, ki je omenjena tudi v opisu. Ko se skobacam nanjo, se vse skupaj začne majati. Čudim se, kako ta krušljiva gmota kamenja sploh lahko stoji na tej ozki polički in povrh vsega drži še mene. Uredim varovališče, pokličem Zobača. Kje bom nadaljeval? Nikjer ne vidim prave možnosti. Nad mano se pne previsna, odbijajoča skala, na desni so gladke plošče. Ko pride Zobač, tudi on zleze na lusko. Ne počutim se nič kaj prijetno. Tu sva našla dva prisuka, sled prejšnjih navez. Vzajem jih s seboj. Kam sedaj? Ko se izvesim, zagledam kake tri metre v desno svedrovec, nad njim pa vrsto

* Ime stene na levi strani Sfinge.

kakih 5000 vzpenjač, žičnic in liftov, ki dnevno popeljejo na štart milijone zimskih dopustnikov in nedeljskih izletnikov, mnoge med njimi nad 3000 m visoko.

Poseben problem pa so takoimenovani »sanjski smučarski spusti« (sanjske piste), ki jih v Alpah ni ravno veliko, le kakih 50. Avstrijski smučarski profesor in »papež smučskih pist« je izdelal normative za sanjske proge. Za spust po njej mora biti pri roki naprava vertikalnega prometa (lift) za 400 oseb na uro. Pri takšnem številu smučarjev mora biti vsaj 40 m široka snežnina za spust, vsakih 100 smučarjev nad 400 pa zahteva še za 8 do 10 m širšo pisto. Vse ovire morajo biti odstranjene, vodne poti speljane drugam. Ozki prehodi ne smejo biti predolgi, ker se sicer brzina nevarno poveča. Idealne mere: vsaj 4 metre širine s padcem 8 do 9%. Sicer pa naj bo »sanjska« idealna proga nagnjena 25 do 45%. Fritz Wolfgang se sicer s tem vestno ukvarja, vendar se obotavlja, da bi odmerjal višino in dolžino idealnih prog. Avstrija je z njimi revnejša kot Švica in Francija.

Kriteriji naj bi bili — po Toniju Hlebelerju, »Alpinismus« 1976/2 — naslednji: Nadmorska višina, kjer se idealna proga izteka, naj bi bila vsaj 1000 m. Celotna proga naj ima vsaj 1000 m višinske razlike brez protistrmin in ravnin. Po teh kriterijih so doslej, potem ko so pregledali 200 smučarskih središč, ugotovili, da ima Nemčija 2, Avstrija 10, Švica 22 in Francija 9 takih idealnih prog. Omenimo dve: Champatsch nad Bad Scuol v Spodnjem Engadinu. Višinska razlika 1500 m, dolžina 11 km. V Italiji severovzhodna stran Marmolade. Višinska razlika do Clapele 1500 m. Žičnice na Marmoladi odpirajo vrata v smučarski raj nad jezerom Fedaja.

klinov. Edina pot do njih drži čez gladke, skoraj navpične plošče. Poskusim prečiti, oprimki pa so tako skopi, da se komaj držim v skali. Pozabim skrb, na svet okoli sebe — na vse. Pred mano je le gladka plošča in svedrovec, do katerega moram priti. Položim se v skoraj vodoraven položaj. Vsa teža telesa je na levi roki. Prekratek sem. Počasi potegnem izza pasu »fifi«.** Z njim dosežem svedrovec, vpenem streme in že sem čez. Uf! Še danes mi ni jasno, kako sta prva plezalca zabilta ta svedrovec, saj vsi vemo, da sta za to potrebni dve roki. S stremenj napredujem. Plezanje je povsem avtomatično: vponka, vrv, streme; pa zopet vponka, vrv, streme. Tako gre vse dotlej, dokler mi ne zmanjka vponk. Kakih osem metrov zlezem brez varovalnih klinov in pridem na prostorček, kjer lahko za silo stojim. Varujem. S seboj imava premalo vponk, podaljševalnih zank pa sploh nimava. Vrv vlečem kot žival.

Naslednji raztežaj začnem tehnično, kmalu pa me plezanje lepe pete težavnostno stopnje pripelje pod izstopno zajedo. Usedeva se v grušč in počivava. Kdo bi si mislil, da je lahko sredi navpične stene položen gruščnat prostorček! Rahel veter prinese vonj po gozdu, okoliški vrhovi žare v soncu. Teško odtrgam pogled na vse te lepote. Zaplezam v izstopno zajedo. Skala je trdna, z majhnimi oprimki. Pod vrhom me pozdravita dve prepereli zagozdi. Vpenem jih kar tako, ker sta bili pač zabitii. Še nekaj priljemov in zavalim se čez rob stene, objame me žar sončne luči. Po Bambergovi poti se žene skupina ljudi. Prepoznam fante iz odseka. Prinesli so hrano in pijačo, celo tranzistor so imeli s seboj. Baševa se z najrazličnejšimi dobrotami in sploh — nič nama ne manjka več. Lepo je imeti tovariše.

Tokrat greva s šraufom. Počasi stopava skozi bukovje proti stari zapuščeni karavli. Prvič grem po tej poti. Neskončno se mi vleče. Sonce je že šinilo izza grebena. Ves čas me preganja občutek, da zamujava. Nad Luknjo se pot zagriže v strmino, nahrbtnika sta kar spoštljivo teže. To naju zavre. Pod Plemenicami splešiva trop gamsov. Lahkotno odskakljajo proti Trenti.

Ko se pot spusti rahlo navzdol, jo ugledava, Sfingo. Pred nama stoji mračna in odbijajoča. Tam čez naj se prebija. Tam naj poiščeva svoje zadoščenje?

Molče zlagava opremo iz dveh nahrbtnikov v enega. Skrbno prebira opremo, predvsem kline. S seboj jih zameva le kakih petnajst.

Sestopiti morava v grapo, v kateri se prične prečnica. Ker prvič plezava skupaj in se ne poznavata, pri sestopu varujeva. To naju spet precej zamudi. Ko prideva do prečnice, je ura že deset. O lepem dnevu, ki so ga zjutraj obetale zvezde, ni ne duha ne sluha. Vrh Stenarja je že ovit v meglo, vlaga pritiska od vseh strani. Sprva ni težka, pa tudi klinov za varovanje je nekaj. Zaustavi me kočljiv prestop, premagam ga v razkrehu. Zabiljem varovalni klin in zlezem nekaj metrov navzdol. To mesto je vse prej kot II—III, kakor pravi opis. Tudi šrauf ima probleme v naslednjem raztežaju. Končno stojiva na začetku bele zajede. Šrauf jo zmaga v slogu starega mojstra. Varuje v stremenih tik pod giljotino. To je za dober meter velika streha, ki zapira navpično zajedo.

Zajeda ponuja odlične oprimke in kmalu se s šraufom stiskava na istem stojišču. Kar nekaj časa traja, da se potegnem iz zmešnjave vrvi in stremen. Streho, ki zapira zajedo, je treba obplezati na levi strani, kjer je precej v levo zabit klin. Z desno nogo stojim v stremenu, z rokami pa se držim s podprljemom pod streho. Tako se popolnoma izvsem, levo nogo pa uprem na gladko ploščo. Z roko že dosežem klin, ko pa hočem vpeti streme, mi leva noga zdrсне. Nagonsko se ujamem za streme, v katerem še stojim. Brez besed vso stvar ponovim in to z uspehom. Nato napredujem po galeriji klinov. Zlezem na razbito lusko pod streho. Udobno se namestim in pokličem šraufa. Medtem je sivi pajčolan prekril nebo, čez Luknjo se je začel stegovati beli megleni jezik. S strahom opazujem, kako veter cefra megle in jih potiska nazaj proti Trenti. Na glas prosim vreme, naj vzdrži še nekaj ur. Tišino od časa do časa drobe šraufovi samogovori, ki so vse prej kot vzgojni. Naslednji raztežaj, ki drži čez streho, pripada njemu. Medtem se že ziblje v stremenih in rjove, da ljudi na Bambergovi poti kar hitro zmanjka. Zopet sva sama. Sedaj je vrsta na meni. Z nahrbtnikom na ramah se počasi pomikam od klina do klina. Čakanje na takih mestih človeka samo izčrpa, zato se ne ustavljam. Mehanično napredujem. Na varovališču imava zopet probleme, kdo bo šel naprej. Nad nama je trebuh, ki se na obeh straneh končuje z nekakšnimi zajedama. Visoko na levi je stara zagozda, odločim se raje za desno, malo bolj izrazito zajedo. Izpostavljenost je popolna. Oprimki so zelo majhni in komaj se vlečem navzgor. Za vogalom tiči v pesku podobni skali rjav, do polovice zabit klin. Brez pomislekov se zgrabim zanj. Čutim, da je bil že skrajni čas. Vpenem streme in zadeva postane lažja. Naslednjih 30 m je povsem prostih. Lezem po topi zajedi, ki se pod vrhom malce prevesi. Pod preveso je zabitih pet slabih klinov. Šrauf oznanja konec vrvi. Potegnem se še čez ta odstavek in uredim varovališče na štirih slabih klinih. Stojim na enem samem stopu. Kmalu mi začne delati »šivalni stroj«. Prestopam se z leve na desno, v naročju pa se mi počasi nabira vrv. Ti zadnji dve stojišči sta najslabši v tej smeri.

** Kavelj, s katerim si pomagamo v primeru, ko smo prekratki, da bi dosegli klin.

Triglavska severna stena. Dobro je vidna Sfinga v desni četrtini stene

Foto Joco Balant

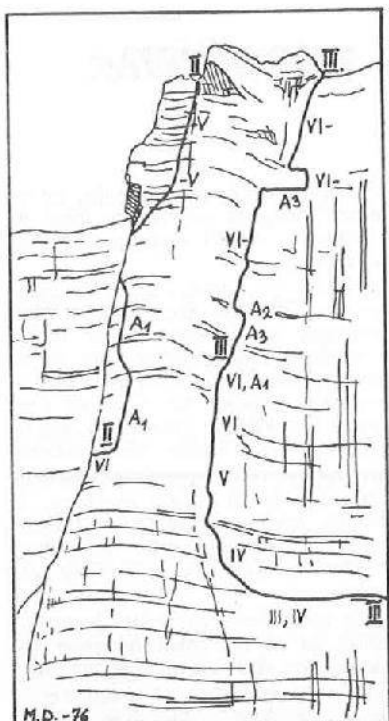
Plezanje me je tako zaposlilo, da sem pozabil na čas. V dolini se je že mračilo, tu gori pa se je shladilo. Čez rob vleče veter in prinaša velike meglene zavese. Ko pride Šrauf za menoj, v Vratih že kleplje »Kosmačev« agregat. Šrauf mi prepusti nahrbtnik in izgine za robom. Prečnica, za katero navaja opis oceno A₃, je precej lažja. V polmraku se oba znajdeva na udobni polički pod izstopno zajedo. Kmalu vidim samo še temno senco, ki se pomika navzgor. V brezdelju se povsem zmrazim in komaj čakam na tisti odrešilni — pridi. Do pod zajede je treba prečiti čez gladke plošče. Medtem se je že popolnoma stemnilo, nič ne vidim več. Spustim se in zaniham. Treski! Malo trd pristanek, toda sedaj drži pot samo še navzgor. Kot slepec tipam za oprimki in klini. Kam stopim, ne vidim, na srečo mi niti enkrat ne zdrсне. Še pet metrov, še dva — in v obraz mi butne mrzel veter. Na vrhu sva. Zdajci se nama nič več ne mudi. Po temeljiti preiskavi nahrbtnikov ugotoviva, da sva oba brez baterij. Po Bambergovih poti se spotikava kot dva pijanca, globoko spodaj pa slutiva dno brezna. Začuda, niti enkrat ne zaldeva in tako se ob enih po polnoči znajdeva v Vratih. Poiščem prvo prazno posteljo in zame je vsega skupaj konec.

Konec septembra je zapadel po hribih sneg, vreme je bilo zelo slabo, opustil sem že vsako misel na plezanje v Julijcih. V začetku oktobra pa se je nenadoma popravilo. Bilo je tako lepo, da me je kar razganjalo, nobena stvar me ni mogla obdržati doma, kaj šele v šoli. Z Borutom se zmeniva kar po telefonu. On vzame dopust v službi, jaz pa izrabim »športni dan« v šoli, in že oddrava v Vrata. Med potjo ugotoviva, da sploh ni toliko snega, kot so govorili. To nama še bolj podpre že tako visoko moralo.

V Vratih sva bila sama. Okrog doma in v njem je bilo vse razkopano, a kuhinja naju je dobro podprla. Spal sem slabo. Nebo je bilo posuto z zvezdami, mesec se je razlil po vsej triglavski steni, ko sva planila iz doma. Skoraj tekla sva po nešteto krat prehojeni poti do pod stene. Ustavila sva se šele pri vstopu v Prusik-Szalayevu smer. Vstopiva nenavezana, le čelni svetilki si natakneva. Spotikava se med ogromnimi skladi kamenja in kmalu doseževa grapo, v katero se je treba spustiti. V tem strmem skalnatem kaosu sploh ni nobene trdne opore, zato sestopava kar po zadnji plati. Ko prideva v dno, se naveževa. Plezava, kot bi naju kdo podil, v slabih treh urah stopiva že v amfiteater. Prečkava obsežna melišča in kmalu sva na podstavku ali temelju Sfinge. Iz nahrbtnika vzameva samo nekaj vponk, kajti druga »krama« naju bi samo ovirala. Po štirih raztežajih že plezava nad Kunaverjevimi kaminom, kjer se najina smer umakne v levo. Narediva majhno varianto in zlezava kar naravnost. Tako pridobiva na času, prideva pa na isto varovališče, kot če bi plezala levo naokrog. To mi je šinilo v glavo že takrat, ko sem plezal raz mojstranških veveric. Tukaj mora biti pri roki vsa sodobna plezalska oprema, plezalec je ovehšen kot novoletna jelka, da uporabim Šraufovo primero.

Pričnem kar v vpadnici dveh klinov, ki sta zabita od strani za nekakšno lusko. Ko nerodno zlezem do klina in ga hočem vpeti, ga potegnem iz razpoke. Možnosti, da bi tu zlezel prosto, so bolj majhne, do zabijanja pa mi v tem položaju tudi ni. Raje zlezem nazaj in pričnem znova nekaj metrov v desno. Najprej navzgor, nato prečim v levo in tako obidem kočljivo mesto. Zlezem še čez previsen krušljiv odstavek in pridem na udobno stojišče. Pri Borutu je še dokaj velik svitek vrvi, zato lezem naprej. Tukaj tiče prvi svedrovci, vsi po »dvoje«. Star svedrovec je zakrivljen, tri prste zraven njega pa je zavrtan nov. Sledi težji prestop in pred nama je prečka v levo. Ker za seboj nisem mogel izpeti stremen, si moram pomagati s prusikom. V kočljivem položaju stopim v zanko in si tako olajšam težki prestop.

Skala me neusmiljeno odriva od sebe, oprimki so zelo majhni, po vrhu vsega pa sedaj, ko je najtežje, zmanjka še vrvi. Borut se mora izpeti, da jaz lahko dosežem stojišče. Vpnem se v pet slabih, od spodaj navzgor zabitih klinov, ki so med seboj povezani s preperelo vrvico. Kakšnega boljšega klina sploh nimam kam zabiti. S strahom se usedem v streme. Stojim na majhni polički. Kmalu mi je žal, da nisem varoval nižje na udobnem prostoru. Čas, ko pleza Borut za menoj, se mi vleče kakor noč brez spanja. Streme se mi je zažrlo v nogo, ne čutim je več. Ko pride Borut do mene, imava težave, ko se menjava v vodstvu. Kot dve muhi na steklu sva, žre me strah, kdaj se bo vse skupaj izruvalo. Na srečo se nič takega ne zgodi, toda Borut mora vseeno kar se da hitro naprej, kajti na tem varovališču nočem biti niti trenutka več. Zleze za vogal in kmalu se oglasi, da je na polici, kjer sta izkopana sedeža. Tukaj sta prva plezalca drugič bivakirala. Čeprav imam v naročju še več kot polovico vrvi, se z veseljem izpnem in zapustim to izpostavljeno mesto. Klini tudi v tem polovičnem raztežaju niso nič kaj prida, zato pa je polica toliko bolj udobna. Lezem v levo proti zajedi, ki jo zapirajo tri zaporedne strehe. V prečnici sta brez potrebe zavrtana dva nova svedrovca, ki ju z veseljem uporabim kot varovalna klina. V zajedi tiči precej klinov, vendar je vmes precej težkih odstavkov, ki jih je treba preplezati prosto. Čez prvi dve strehi je šlo brez večji težav, pri tretji pa se je zataknilo. Klin, ki ga dosežem s »ffijem«, se je povsil. Prav bi mi prišel profiliran klin, a kaj ko ga kot nalašč nimam. Poskušam zabiti navaden klin, pa ne najdem prave razpoke. Z golimi

Smeri v Sfingi (gl. opombo spodaj)

rokami in nogami v tej mokri, z mahom porasli skali ne bi kaj dosti opravil. Kakšne pol ure sem prečepel pod streho, končno pa se odločim: Vse ali nič. Ponovno vtaknem »fifi« v klin, vpnem streme in previdno stopim vanj. Klin se še malo povesi, nato pa obtiči. Napet grem kot še nikoli. Previdno se vzpenjam po stremenu navzgor. Naslednji klin mi je vse bližji, z mrzlično krettno vpnem streme. Prestopim, po telesu se razlije topel val sprostivce. Šele sedaj začutim, da mi srce razbija kot kladivo. Po odlični skali nadaljujem proti vrhu nekakšnega stebrička. Pod vrhom se vpnem v velik Cassinov obročkar, ki bi vzdržal slona, kaj šele mene. Ko se kobacam na majhno poličko, zopet zmanjka vrvi. Borut se odveže, pa je vrvi še vseeno premalo. Lezeva kar hkrati in tako dosežem star svedrovec. V peščeno kamenino zabijem nekaj klinov, bolj za moralno oporo. Obdaja naju popolna tišina, verjetno sva sama tu gor. Mir znoti le kavka, ki naju med svojimi akrobacijami radovedno ogleduje. Dobro pol ure mine in zopet sva skupaj. Borut skoraj steče čez kratek odstavek pod izstopni kamin. Zdajci postanem strašansko utrujen. Za nobeno rabo nisem več in tako Borut zapleza v zadnji raztežaj. Vrv mi enakomerno drsi skozi dlani, jaz pa nemo strmim tja dol proti Mojstrani. Razločim celo avtomobile, ki drvijo po asfaltni cesti med zelenimi pašniki. Hitijo mimo lepot in najbrž obsojajo nas, češ, čudaki, ki se igramo z življenjem in smrtjo. Ne vedo, kaj vse doživljamo. Pravzaprav spoznavamo in iščemo samega sebe. Klic nekje z vrha mi v trenutku prežene te misli. Izbijem kline in zaplezam po kaminu navzgor, grabim po trdnih triglavskih oprlmkih in že si seževa v roke. Stojim že tretjič na vrhu Sfinge, na vrhu tega navpičnega zidu. Hotel sem ga spoznati, hotel sem ga preplezati. Zdaj na vrhu ne čutim nobenega zadovoljstva, ne vznese se sreče. Le nekje v duši mi prigovarja zavest, da moram biti vesel. Z vsakim korakom veselje v meni narašča, ne morem se upreti navalu zadoščenja in sreče. Z melišča pod steno se še enkrat ozrem v steno, skrivnostno in mogočno. Plamenček v meni še vedno gori. Še se bom vrnil.

Opombo:

1. Raz mojstranških veveric: VI, A₁ plezala 28. 7. 1975 Dušan Srečnik-Zobač in Markič Dušan oba AO Tržič. 4. ponovitev.
2. Obraz Sfinge: VI A₂, A₃, plezala 15. 8. 1976 Stane Belak-Šrauf, AO Ljubljana-matica, in Dušan Markič, AO Tržič. 5. ponovitev.
3. Smer Kunaver-Drašler VI, A₃, plezala 7. 10. 1976 Borut Bergant in Dušan Markič, oba AO Tržič. 6. ponovitev.

Vse slike so iz smeri Kunaver-Drašler.

DRUGI DEL »NARAVE NA KOROŠKEM«

F. VOGELNIK

Medtem ko obravnava prva knjiga monografije »Die Natur Kärntens« geologijo, mineralogijo in floro (prim. PV 1976, 182—183), so predmet drugega zvezka — izšel je 1976 pri celovski založbi Heyn — poglavja, ki so zanimiva v prvi vrsti za biologa, nič manj pa tudi za planinca, ki hoče spoznati živo naravo.

Prvo poglavje (Hans Samp), ki obsega skoraj polovico knjige, je strnjen zoogeografski pregled od nižjih živali do sesalcev. Uvodoma pisec poudarja, da doslej še ni bilo nobenega zaokroženega pregleda živalskega sveta Koroške, in obžaluje, da so favno sicer raziskovali številni poklicni zoologi in amaterji, vendar neenakomerno, tako da je v celotni podobi še precej vrzeli, ki jih bo treba čimprej dopolniti. »Živalski svet ni produkt naključja, odvisen je od vplivov živega in neživega okolja.« kakor so se prepletali od davnih časov, zlasti od zadnje poledenitve sem. Vzporedno s postopno otoplitvijo so se posamezne živalske vrste z alpsko floro vred umikale v vedno višje predele.

Večina živalskih vrst živi v dolinah in sredogorju (srednjeevropska gozdna ali baltska favna), zastopnice ptonske favne žive v predelih, kjer je človek izkrcil gozdove, iz južnih krajev pa izvirajo zastopnice ilirsko-mediteranske favne. Območja, v katerih žive posamezne živalske vrste, oz. območja posameznih favn, niso dokončno ustaljena, odvisna so od sprememb v podnebnju in okolju. — K temu poglavju je J. Zmöltnig prispel številne dragocene barvne in črno-bele posnetke.

Nadaljnja poglavja obravnavajo vode. Prvo (H. Samp), je posvečeno dolinskim jezerom. Če imenujejo Koroško deželno jezero, pravi avtor, tedaj se to ne more nanašati na njihovo površino, ki je sorazmerno nepomembna (60 km²), ampak le na njihovo število: 1270 jih je! Skoraj ni predela v Alpah, kjer bi bilo na tako majhnem območju toliko različnih tipov jezer in obrežij, tako pestre, slikovite okolice. Vse to privablja turiste. 10 največjih jezer — vsa so dolinska — meri skupno 50 km², 172 (od tega 60 gorskih) meri 1—100 ha, 1091 (od tega 571 gorskih) pa meri manj kot 1 ha. Najbolj očitna značilnost vseh koroških jezer je njihova odmaknjenost od glavnih tekočih vod. Zaradi majhnega pretoka se voda v njih le počasi obnavlja, od tega pa sta odvisni jezerska flora in favna. Zaradi počasnega pretakanja se dolinska jezera poleti občutno segrejejo.

Vsa koroška jezera so zelo mlada, nastanek dolgujejo umikajočim se ledenikom. Iz najnovejših raziskovanj (vrtnja) izhaja ugotovitev, da so le beden ostanek nekdanjih zelo velikih vodnih površin. Najpomembnejši raziskovalec koroških jezer je I. Findegg. Njegovo najpomembnejše odkritje je meromiksija: pri globokih jezerih je gibanje vode omejeno le na površje; vodna gmota od določene globine (30—50 m) do dna je vse leto negibna. Poleg majhnega pretoka prispeva k temu tudi zatišna lega (šibki zračni tokovi). Vsi ti dejavniki so daljnosežnega pomena za jezersko floro in favno. Onesnaževanje jezer bi bilo zaradi množičnega turizma znatno hujše, ko jih ne bi bili pravočasno rešili z dragimi sanacijskimi ukrepi.

V kratkem poglavju o gorskih jezerih ugotavlja Fritz Turnowsky, da so sicer po skupni površini neznatna, vendar so nepogrešljiv okras visokogorskega sveta. Po nastanku so večidel ledeniškega, pri nekaterih pa so vplivali tudi tektonski procesi. Zasipavanje je veliko bolj očitno kot pri dolinskih. Po 7 do 8 mesecev na leto so zaledenela. Za biologa so zelo zanimiva, dasi žive v njih pretežno le drobni organizmi.

Sledi poglavje o potokih in rekah (H. Samp). Koroško odmaka skoraj izključno Drava, ki ima na zgornji meji 70 m³ pretoka, pri Labotu pa že 300 m³. V zadnjih letih so na Koroškem zaježili mnogo vodnih tokov visoko v gorah (majhen pretok, velik padec, razmere podobne naravnim jezerom, obogatitev pokrajine) in v dolinah (velik pretok, majhen padec). Medtem ko se voda v velikih jezerih le počasi obnavlja (npr. v Osojskem teoretično v 660 dneh), se to zgodi v akumulacijah dravskih elektrarn v nekaj dneh. Od hitrosti vodnega toka je odvisno tudi zasipavanje, ki v Dravi nikakor ni neznatno (nekaj milijonov ton na leto). Stopnja onesnaženosti ugotavljajo dandanes kar na podlagi vodnih organizmov. Posebno skrb velja posvetiti talni vodi, ki je tudi ogrožena.

Ob koncu je poglavje o vremenu in podnebnju (Walter Gressel). Njunega gospodarskega pomena se premalo zavedamo, od njiju so odvisni kmetijstvo, gozdarstvo, energetiko, turizem. Glede na lego na južni strani Alp je Koroška manj izpostavljena vremenskim vplivom z Atlantika, veliko bolj sredozemskim. Visoka gorska pregraja Alp je prava vremenska ločnica, ki jo premagajo le izredno velike razlike v zračnem pritisku. Mediteranski cikloni so odločilni tudi za razvoj neviht. Na Koroškem loči pisec štiri podobna območja: visokogorsko, sredogorsko, gorske doline in gričevje, velike doline

in kotline. V visokogorskem niha temperatura med -30 in $+15^{\circ}\text{C}$, na leto je 130—160 dni s padavinami nad 1 mm, letni popreček 2000—2500 mm. Močna oblačnost je 130 do 230 dni na leto, pozimi je poprečno 10—15 dni na mesec pretežno sončno.

Pisec zadnjega poglavja o snežni odeji je Albert Gayl. Kar velja za Koroško, velja večinoma tudi za druge alpske dežele. Pisec si prizadeva poudariti razlike. Koroška je nasploh revna s padavinami. Glede na snežne razmere je moč razlikovati 3—4 območja: 1. Ture na severozahodu (atlantski vpliv), 2. južna Koroška (mediteranski vpliv, mnogo snežnih padavin), 3. druga območja, ki so pod vplivom celinskega podnebja in so revnejša s snežnimi padavinami. Razdelitev je treba jemati s pridržkom, ker količina padavin zelo niha na prav kratkih razdaljah. »Narava ne pozna trdnih zakonov in je ni moč stlačiti v kalup.« V nadaljevanju razlaga pisec pomen snežne odeje, njene lastnosti, ob koncu pa govori o plazovih (nastanek, vrste, varstvo). Vsebinsko je knjiga zelo bogata, zlasti dragocena za zoologa.

TRIGLAV IN BOHINJ

Sestavil P. Richter po spisih iz zapuščine pokojnega Sigmunda Zoisa barona Edelsteina

Od točke 3 do točke 5 (razen zadnjega odstavka) je objavil *Illyrisches Blatt*, 25. 6. 1821, str. 82 in 83. *Gl. Fr. Cekiin PV 1977 str. 143, 144* in opomba uredništva PV 1977 str. 17

(Nadaljevanje in konec)

d) Jame sta dve veliki stranski krnici Zahraščo in ležita nekoliko nižje proti zahodu. Prvo, Zgornje Jame, loči od Zahrašče le ena kameninska plast, ki tvori vmesno steno, je dokaj mogočna in se spušča naravnost s krnice Zahraščo proti Zgornjim Jamam. Druga, Spodnje Jame, je prav tako ločena od prve z zahodno stranjo kamninske plasti. Kamninske plasti, ki oklepajo ti krnici, so močnejše in višje kot v vseh drugih revirjih, tudi premer obeh krnic je mogočen in meri 80° do 90° . Po nekem poročilu iz leta 1787 imajo Spodnje Jame nekaj opuščenih jaškov in komaj zaznavne jalovine, o katerih pa celo med rudarji ni nikakega izročila. Zgornje Jame pa imajo mnogo jaškov, ki so bili izkopani v zadnjem času. Na najnižji točki krnice med vzhodom in severom so pridobili največ rude in prav tu kopljejo jašek, ki je sedaj najgloblji v Bohinju. Globok je 65° , ima 6 škripcev in 19 mož posadke. Jašek je le 6° globoko navpičen, drugi deli so bolj ali manj vodoravni in imajo tako imenovane brazde, po katerih vlečejo vedra s 50 do 60 funti rude. Žilnik (Gangart) je svetlosivobela kredna glina z apnenčevim gruščem; temu je primešana ruda delno v zrnih delno nakopičena v gnezdih od velikosti svinčenih krogel do grud, težkih en ali več funtov; le redko v kosih težkih en ali več centov. V globini leži ruda med razpokami visečih in ležečih kamnin v najrazličnejših smereh in je zelo čista in obilna. Za izpiranje so speljali s Konjščice in Zahrašče po žlebeh Izvir, ki presahne le v najbolj vročem poletnem času. Ob prevzemu jam 1788 je bil jašek globok 70° , vmes rudniški prostor 8° dolg in 3° širok. Prav za prav sta to dva prostora. V prvem so kopali že v davnih časih, drugega pa so odkrili šele v novejšem času, čeprav so že v prejšnjem času prišli zelo blizu prečne razpoke. Verjetno se jim ruda ni zdela vredna kopanja, pa so šli dalje. V novejšem času, ko so ta rudnik zopet obnovili, so našli že 3° pod starim prostorom zelo bogata gnezda rude in odkrili dobro stransko razpoko.

e) Podrazor, Jerebikovec, Javornik leže od Rudnega polja proti severu za gozdnim področjem mizaste gore vzdolž vzhodja velegorij Musce, Razorja in Kleka. V teh področjih med leti 1740 in 1759 niso kopali. Fužinskim uradnikom sta se zdeli razdalja in voznina preveliki in niso dovolili rudarjem, da bi tu delali po založniškem sistemu, zato tudi o tem ni nič znanega. V prejšnjih časih so tu najbrž veliko kopali, ker so vidni ostanki podrlih jaškov, preraščene jalovine in izpirališč. Pod zemljo so tudi tu pogoste globeli in krnice med prevrnjenimi kameninskimi skladi.

f) Zajavornik, ki se razteza že bolj proti Bledu, ima tudi veliko starih in novih kopov fužinarjev iz Kroke in Zeleznikov.

g) Rudnat Lom in Mesnovec leže vzdolž in v gozdnatem področju mizaste gore za Rudnim poljem in nekoliko nižje kot zgoraj navedeni. Področje je polno majhnih krnic in starih kopov, o katerih pa ni nobenih poročil. Ob spremembi rudniškega reda 1788 so bili v Rudnatem Lomu le en kop, v Mesnovcu pa trije kopi rudarjev-založnikov; vsi pa

so se izkazali kot nedonosni in so jih opustili, ker so se hoteli osredotočiti v revirju Gorjuše in ga prav preučiti.

h) Les je veliko gozdno področje, ki se začenja na severni strani pod gorovjem Klek in se razprostira proti Rudni dolini dve uri hoda v širino in štiri ure hoda v dolžino in to v smeri od zahoda proti vzhodu. Ta gozd nima nobenih poti, temveč le nekaj pašnikov, imenovanih Kravja stegna. Star les je leta 1789 ležal na tleh popolnoma strohnel, porasel z mahom, le delno viden, kot da bi ga veter podrl pred 60 ali 70 leti. Nov že povsem doraščen smrekov in jelov gozd stoji po vsej površini; nova drevesa čisto rastejo iz podrtih. Kopišča so le na robu pri Rudnem polju in višje ob vznožju Kleka pri Rudnatem Lomu in na več krajih pod imenom Gorjanska dela. Nedvomno so stari kopi tudi v tem gozdnem področju, vendar pa o njih ni nič znanega. Na Mesnovcu so pri čiščenju gozda za nova kopišča našli rudnate razpoke.

Rudna dolina leži za tem gozdnim področjem na mizasti gori In je prav za prav široka globel, na katere vzhodni strani leži pašnik Goreljek. Ta Dolina je polna majhnih krnic in podolgovatih vdolbin s ploščatimi štrlečimi kamnitimi skladi, ki so razriti in razkopani z neznansko številnimi jaški in rudoslednimi jamami. Ob spremembi leta 1788 so bili tu štirje kopi in poldrugpalčni izvir so uporabljali za izpiranje rude. Delo pa so opustili. Sploh je po izročilu to področje že zelo izčrpano. Iz rovtov Podjele in Koprivnik izvirata dva potoka, ki se izliva v Savo; iz Podjelja priteka potok Jereka, ki teče skozi istoimensko vas in skozi ozko globel Babna gora proti Savi. Nad to globeljo, preduhom, je globoka votlina, ki ji daje ime. Spodaj sta mlin in žaga, katerih lastniki že od davna dobavljajo v Bistrico sodčke za žblje. Na Koprivniku izvira potok, ki pod imenom Kroparca pada preko vznožja predgorja v Savo in tvori blizu ceste slap.

12. Peti odsek od Gorjuš do Jagodna nad Blejskim jezerom. Ta zadnji del mizaste gore loči od prejšnjega, na katerega koncu leži veliki pašnik Goreljek, gorsko področje, ki se začne nad vasjo Jereka, se vleče povprek čez mizasto goro do Zgornjih Gorjuš in se z več sredogorji priključuje na gorovje Klek. Na tem delu sta dve vasi Spodnje in Zgornje Gorjuše in rudarski revir istega imena. Prebivalci teh vasi so po svojem izvoru kajzarji blejskih gruntarjev; ti so nekdanje svoje odvečne pašnike in rovtve dajali v zakup rudarjem, ki so se tam naseljevali. S svojo pridnostjo so rudarji naselje razširili na dve vasi, ki se deloma preživljata s poljedelstvom in živinorejo, deloma pa z rudarstvom in obrtjo. Ker je to najvišje ležeče naselje na Kranjskem, si lahko predstavljamo, kako omejena so njihova žitna polja in kako negotova njihova neznatna žetev. Zato še vedno mnogo Gorjušcev odhaja in si išče dela in kruha drugod. Izrezovanje pip iz jelševih korenine, s čimer se ukvarja mlado in staro, je že od nekdanje zelo donosna veja njihove obrti. Sekanje puškinih kremenov za vojsko iz kalcedonu podobnega roženca (Hornstein), ki ga je zelo veliko med apnencem na gori Kremenek, ni

Motiv iz Radovne
Foto dr. ing. Lastič

Vrh Triglava iz helikopterja

Foto Fr. Ekar

uspelo: ta kamen pretrd in preveč obrablja jeklene sprožilce. Obe vasi imata izvire izvrstne pitne vode, ne pa potokov: žito morajo radi ali neradi na hrbtu nositi v mline ob potokih Jereka in Bistrica, moko pa zopet gor. Na vzhodu in zahodu so Gorjuše odrezane z globokimi soteskami. Med tema dvema točkama se mizasta gora vzpne v strm vrh, katerega pobočja se spuščajo proti jugovzhodu in jugozahodu. Njegovo vznožje povsod strmo pada v ozko savsko dolino v Štengah. Če sledimo obe Koriti od spodaj navzgor, opazimo, da se združita v sredogorju, nakopičenem za zgornjimi Gorjušami po različnih globelih in jarkih, oziroma iz tega sredogorja izvirata. Gore Jellčnik, Goli vrh, Kremenek in druge delijo Zgornje Gorjuše od spodnjih in omejujejo rudarski revlr. Če motrmo prerez ozke Savske doline na strani Gorjuš, razločno vidimo, da obstoji vznožje mizaste gore iz prevrnjenih kameninskih skladov, ki kažejo zdaj svojo spodnjo stran, zdaj svoje teme in se razhajajo v različnih smereh. Najredkeje se vidijo odlomki vodoravnih usedlin. Dosti več je ležečih, še več pa navpičnih pod najrazličnejšimi naglbi. Kjer so spodnje strani vidne na površju, so na njih često vidne raze, ki so jih urezali odkruški, grušč, delno tudi drevesa in grmovje, tako da jih je težko spoznati. Na nekaterih mestih, na primer blizu mostu pri Mokrem logu, so suhe votline, na drugih pa ustja podzemnih tokov, iz katerih ob deževju vro vodni curki. Na Komni prav nad Mokrim logom so kamniti skladi več sežnjevu daleč odstopili od podlage; naglb se je v letih 1781 do 1787 povečal za 6 palcov; proti nevarnost, da se bodo skale sesule na kolovoz. Težko je reči, ali je Savska dolina nastala ob premikih, ki so razkosali sredogorje oziroma ga vrgli semkaj ali pa je bila kasneje pretrgana. V obeh primerih je jasno, da je na rečnem dnu ostal zajeten jamski steber, sicer bi se morala reka globlje zarezati ali pa razriti širšo dolino.

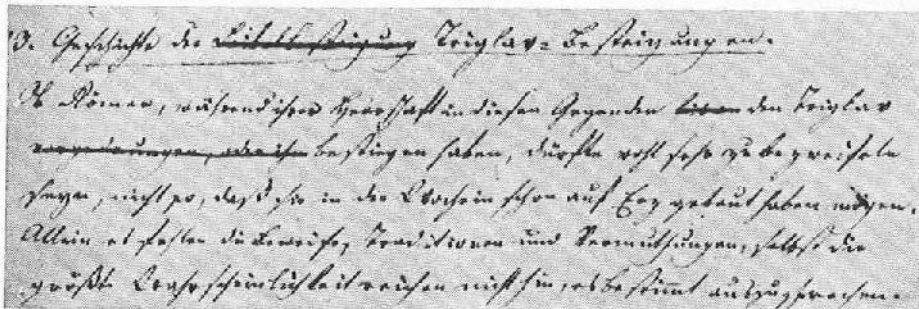
Površje rudniškega revirja v celoti valovito pada od sevrozahoda proti jugozahodu in je skoraj podobna veliki kopuči zaobljenih piramid. Množina prevrnjenih kosov flišnih plasti in krnic, ki nastajajo, ustreza primerjavi. Po raztegnjenosti v dolžino so si ti kameninski skladi dokaj različni; dolgi so od 5 do 25°, redko do 30°, nikjer preko 40°.

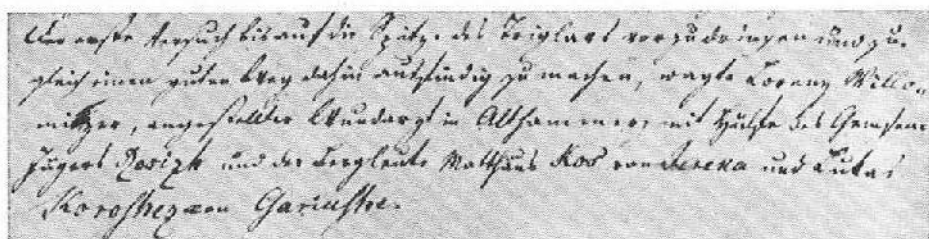
V višino se njihove stene dvigajo z dna kotla komaj kje do 30°. Mnoge so komaj vidne izpod grušča. Najbogatejše jame so izkopali v krnicah, ki so odprte proti jugu in zahodu, oziroma so njihova najnižja sedla obrnjena tja, to se pravi, da na njihove višje stene sije opoldansko in večerno sonce, na primer Brezen, na Pokrovcu in več drugih. Glede lege in drugih zunanjih značilnosti krnic opazimo naslednje: Na severni, severnovzhodni in vzhodni strani so plasti in stene iz trdnih kamenin; pobočja so po večini zelo strma; ob vznožju ni nikoli veliko grušča; niso rudnate. Na jugovzhodni, južni in posebno jugozahodni in zahodni strani so kameninske plasti in stene preperete, pobočja so manj strma s sloji nakopičenega grušča in okruškov, so rudnate in to vzdržema v globino. Torej je mogoče rudniški revir razdeliti v dve območji: zgornje obsega krnice Brezen, Kamnita dolina, Lom, Jamce, Marófarjevi lazi, Stara luža, Svinski laz, Jamrov rovt, Hlančnik s podkopom v Skrivnikovem rotu; spodnje pa Pogorelec, vse tako imenovane Hribji, Kokovita, Konta, Kačice itd.; to področje je mogoče podkopavati iz Snožetic. Ta revir zelo trpi zaradi pomanjkanja tekoče vode, prav tako pa tudi zaradi deževnice in snežnice, ki se zbirata v številnih majhnih vrtačah in ne odtekata dovolj hitro v globino zaradi pogostih glinastih prlmesi v kamenini. Nikjer ni zaradi tega toliko potopljenih jam kot tu. Po izročilu jih je najmanj 15 takih, ki so bile na ta način uničene. Med rudarji je še živo ime nemškega rudarja Mahrhofferja, ki so ga poklicali, da bi te vode sprostil, vendar pa so bili njegovi poskusi brezuspešni. Gorjuške jame je zaradi pritoka vode mogoče izkoriščati le pozimi in v suhem poletju. Ob vsakem dežju in kopnenju snega so nižji deli jaškov 4° do 5° globoko pod vodo, ki le počasi pronica ali sploh ostane, če zadene na preveč razmočeno glino. Ker pa so jame tega revirja vedno zelo vlažne in mrzle, imajo vedno dovolj svežega zraka in tu ni dušilivega ali vnetilivega čada. Izžigajo ne več, odkar se je pri tem udril jašek s štiri-ml rudarji. Površina revirja je vsa preluknjana z vdrtinami jaškov in rudosledov in z ustili opuščenih jaškov in to tako zelo, da ni nevarna le živini, ki se tam pase, temveč tudi lovcem in psom. V Bezenah je zbirališče za rudo, od časa do časa pa tudi izpirališče, za kar se uporablja odtok iz tega kotla. Z Gorjuš držijo različne steze proti Blejskemu jezeru, čez Gorje, Radovno in tako naprej pa proti Javorniku in Jesenicam. Leta 1788 so dokončali kolovoz od Nomnja čez Bezdene, za Opoko na Senđvo brdo in dalje 600° do notranjega rudniškega revirja in do rudniškega poslopja (s 142 goldinarji po pogodbi).

13. Zgodovina vzponov na Triglav

Zelo dvomljivo je, če so se Rimljani med svojo vladavino povzpeli na Triglav, manj pa, da so kopali rudo v Bohinju. Vendar pa manjkajo dokazi, izročila in domneve, da bi mogli to zanesljivo ali vsaj kolkor toliko z verjetnostjo trditi. Kot verjetnost moremo nesporno navesti, da Triglav niti od Ogleja, tega drugega Rima in glavne vojaške postojanke, niti od Noreje ni tako zelo oddaljen, da kranjsko železo ne bi moglo že od nekaj odhajati v Italijo in da so Italijani že zdavnaj pridno hodili po gorah te dežele, da bi odkrivali zaklade, to je rude. Zato je prav verjetno, da so se prvi slovanski naseljenci naučili rudarstva od Rimljanov. — V srednjem veku so bohinjski in sosednji rudarski revirji prešli v roke dveh cerkvenih gospodstev Freisingena in Brixena. Upravičeno smemo domnevati, da je ta cerkvena gospoda spričo svojih ogromnih gozdov ukazala iskati rudo. Toda poročila o tem so ostala neodkrita. Vendar pa omenja Meichelbeck Trad. F. 2 n. 138, da je cesar Rudolf Habsburški podelil 18. maja 1279 Brižinskim rudogorski regal. Ker je bil lov eno najljubših opravil ne le vitezov temveč tudi cerkvenih zemljiških gospodov, smemo domnevati, da so raziskali tudi Triglav, čeprav ne do vrha.

V novejšem času sta seznanila javnost o svojem vzponu na Triglav **Hacquet in Sieber**

Začetek odstavka 13

Foto Oskar, Kobarid

(slednji v februarskem zvezku Hesperusa 1803 str. 65). Deloma zato, da se ovrže zmotno mnenje, da pred Hacquetom ni še nihče prodril do vrha Triglava, in deloma zato, da se dopolnijo podatki o Triglavu, navedbe iz verodostojnih spisov pokojnega barona Sigmunda Zoisa, ne bodo nedobrodošle:

Leta 1746 je prišel polkovnik in kasnejši general inženirskega korpusa pl. Nagel na ukaz cesarice Marije Terezije v Bohinj, da bi posnel slap Polico in druge naravne redkosti, ki jih je opisal Valvasor v svoji kroniki. Prvi poskus, da bi prodril do vrha Triglava in hkrati našel ugodno pot do tja, je tvegala Lorenz Willomitzer, uradni ranocelnik v Stari Fužini ob pomoči lovca na gamse Rožiča in rudarjev Matevža Kosa iz Jereke ter Luka Korošca iz Gorjuš.

24. avgusta 1778 so se vzpeli do planinske kočice na Velem polju. 25. avgusta so preiskali tri dele gore in našli najudobnejšo pot navzgor, imenovano Zeleni plaz. Naslednjega dne, 26. avgusta, so takoj, ko se je zdanilo, šli iz Velega polja na levo proti zahodu, nato skoraj diagonalno v smeri jugozahod—severovzhod in po petih urah hoda prišli do omenjenega Zelenega plazu. Tu je baje ranocelnik Willomitzer videl Ljubljansko ravan in dolino Mojstrane. Piše, da je bilo strašno gledati v grozljivo globino. Stari sneg se mu je kazal popolnoma zelen, opazil je tudi izvir, ki je z velikim šumom vrel iz njega, grozno je bilo gledati velike skale, ki so tičale v njem kot v snegu. Od Zelenega plazu so prišli hribolazci vzdolž grebena po gorskem hrbtu Kredarice v vzpenjačo se zahodni smeri prav do zadnjega vrha Triglava v nekaj več kot eni uri. Pot je bila mestoma le dva čevlja široka in je bila polna razvaljenih skal. Pod zadnjim vrhom Triglava so se Willomitzerjevi spremljevalci začeli obotavljati. Do vrha so računali še $\frac{3}{4}$ ure. Vendar so se opogumili in splezali po severnem robu grebena do najvišje točke Triglava. Vreme jim je bilo naklonjeno, jasno, brez vetra in mraz znosen. Willomitzerju se je zdel prostor na vrhu velik, da bi moglo na njem stati kakih 50 ljudi; sledov, da bi bil kdo pred njim na vrhu, ni bilo. Družba se je zadržala na vrhu kake dve uri in vklesala v dve skali imena **Jožef 2.**, baron Sigmund **Zois**, Baltazar **Hacquet**, **Jožef Stefančič**, Lovrenc **Willomitzer**, Kristijan **Novak**, **Štefan Rožič**, **Matevž Kos** in **Luka Korošec**. Nato so zasadili kladivo in dleto drug poleg drugega v neko skalno razpoko in se še isti dan vrnili domov. Z vrha je baje ranocelnik Willomitzer videl vse koroške in kranjske gore, Tržaški zaliv, Kras in Dolenjsko, Štajersko gorovje, Celovec z jezerom, samostan Osoje, Ziljsko dolino do Tirolske, Beneško gorovje, Oglej, Bovško dolino, goro Višarje, Belo peč, Rateče in Dovje. Med sestopom so pot označevali, da bi jo naslednje leto lažje našli. Naslednje leto 1779 je baron Sigmund Zois naročil omenjenemu Willomitzerju, naj spremlja gospoda profesorja Hacqueta pri vzponu na Triglav in vzame s seboj oba spremljevalca, ki ju je imel s seboj prvikrat. Profesor Hacquet je prišel 1. avgusta 1779 v Bohinjsko Bistrico. 2. avgusta se je odpravila družba, Hacquet, Willomitzer in Matevž Kos ob 7. uri na pot v Staro Fužino, nakar so šli skozi Suho, čez Blato, planine Jezero in preko Dednega polja v severozahodni smeri do Ovčarije, nato zopet severovzhodno čez Tičarice do malih jezer. Pri jezerih in dospeli do planine »Na utah«, kjer so prenočili. 3. avgusta so nadaljevali pot čez Konc in Šmarjetne glave do Malega Triglava, nato pa čez Peske, Konjske planine na Plaz (verjetno Zeleni plaz), kjer so počivali. Bilo je krog dveh popoldne. Na planini »Pri utah« so vzeli s seboj mladega Kosa, kajti stari Kos je bil zaradi dolge hoje in bremena, ki ga je nosil, zelo utrujen. Nekaj malega so pojedli, toda profesor Hacquet ni mogel jesti, ker niso vzeli s seboj vode. Nato je deček ostal pri živem in družba je krenila naprej do previsne stene pod zadnjim vrhom gore, kjer je najnevarnejše mesto. Izčrpani in oslabilni profesor je izjavil, da je čisto omotičen in ne more naprej. Tako in tako je ta kraj za izmero višine Triglava primeren in razlika od tu pa do vrha nepomembna. Hacquet torej ni bil na najvišjem vrhu Triglava, temveč pod njim, ko je meril njegovo višino. Ta, tako je dejal Willomitzerju, se po njegovih in-

strumentih sklada s Florjančičevo. Naslonjen na skalo je Hacquet zabeležil na kos papirja stopinje termometra in barometra in čez kake pol ure so se odpravili nazaj na Velo polje. Šele 4. avgusta se je družba vrnila od tu nazaj v Bistrico.

Leta 1781 je prišel praktikant pri novčarski in rudniški komori grof Wrbina na Velo polje in do bližnjih vzpetin, ne da bi se odločil za vzpon na vrh Triglava, ker vreme ni bilo ugodno. Prav ta grof je šel do slapa, videl gamsa, ki se je pasel nekaj sežnjev nad vodo. Na povratku je preplul jezero v zelo slabem čolnu.

Leta 1784 (po drugih obiskih 1783) je šel Hacquet čez Staro Fužino, Ravno polje, Kopiščo, Sleme, Tosec na Velo polje in tako naprej naslednji dan čez Prode na Mali Triglav in ne dalje.

Isto pot je opravil 1786 (po zanesljivejših virih 23. julija 1788) od Velega polja po severnem robu do navpične stene pod vrhom, ki pa je ni mogel premagati. Vidimo, da je bilo temu slavnemu prirodoslovcu veliko na tem, da bi podal kolikor mogoče natančne podatke o Triglavu z botaničnega in mineraloškega vidika. Vendar pa ga ni bilo mogoče prepričati o obstoju okamenin v alpskem apencu.

Leta 1790 se je višji nadzornik Žerovnik vzel s starim Kosom in ribičem Nacejem (Nazei) prav na najvišji vrh Triglava. Našel je črke, ki jih je vklesal Willomitzer in za spomin zabil v poklino skale nekaj bakrenih krajcarjev. Iz Bistrice je baron Zojs z Dolondijevim ahromatom vse tri različno videl na vrhu in opazil, kako se je Žerovnik v previsni steni ulegel na trebuh in se zadenski plazil navzdol. Istega leta se je tudi O. N. nastanil v koči v Velem polju in to 16. avgusta in ostal tam 14 dni.

3. avgusta 1792 je bil baron Zojs v dolini Krme in doktor Host na Velem polju. 28. avgusta pa je lovec na gamsa v službi grofa Vincenca Thurna iz Radovljice Primož N. tvegala nekaj dotlej nenavadnega. Stavil je namreč, da se bo povzpela na Triglav v mraku, vzel s seboj povesmo slame in nekaj lubja in bo oboje na vrhu zažgal. Stavo je dobil. V Bistrici je vse rudniško osebe videlo med 8. in 9. uro zvečer ognjeni signal na vrhu gore in kako si je lovec svetil čez strmi rob navzdol; o tem so mu dali pismeno potrdilo. Ta pogumni hribovec se je kasneje ubil pri padcu na manj nevarnem mestu. Isto leto in to 11. septembra je šel višji nadzornik Žerovnik drugič na vrh Triglava in to v družbi obeh Kosov, starejšega in mlajšega, in dveh rudarjev iz Gorjuš. Škoda je, da poročila o žerovnikovih vzponih niso ohranjena, kajti sklenjeno je bilo, da bodo posneli vse bohinjske vrhove in z viziranjem določili njihovo lego.

Leta 1795 je šel na Triglav profesor Vodnik, takrat še župnik v Gorjušah, v družbi z gospodom **Francem grofom pl. Hohenwarthom**, doktorjem **Binhakom** in vodnikom Kosom. Vendar naj pripoveduje sam: »14. avgusta smo prišli iz Koprivnika v devetih urah na Velo polje. 15. avgusta smo preko Stržice med dolino Krme in Triglavom krenili na greben Kredarice, ki je povezan z njim. Na tej višini smo pregledali Tržaški zaliv, tirolsko in švicarsko gorovje. Na Kranjskem se vidijo s prostim očesom Galenberg pri Medvodah, Sava, Ljubljansko polje, Krim, Snežnik. Ob 11. uri smo se podali na tisti strani Triglava, ki je obrnjena k Bledu, okoli njegovega vratu na stran, ki je vidna z Bohinja, in krenili čez steno, znano le lovecem na gamsa, da bi prišli na sedlo, od koder je baron Karel Zojs motril hribolezce na zadnjem delu njihove poti. Do tu sem imel več poguma, kot sem pričakoval. Sedaj sem pa popolnoma opustil sklep, da bom splezal na zadnji vrh gore. Čeprav bi ga mogel s Kosom ob strani zanesljivo doseči, sem videl več nevarnosti kot razloga za tveganje. Pri počasnem vzponu je prav možno, da plezalca presenetijo oblaki. Pod previsnimi skladi Velikega temena smo šli tako globoko noter, da sta Mali Triglav na levi in druga najvišja vzpetina na desni ostala daleč zadaj. Tu sem od svežega usada, ki bi ga bilo prav gotovo mogoče z dobrim ahromatičnim daljnogledom videti iz Ljubljane, vzel s seboj vzorce apnenca. Jedli smo kruh in poskusili snežnico, krenili čez Ledino zopet na Velo polje in prenočili v botanični koči. Mladi Kos je opravil z nami pot in bo verjetno postal dober hribolezec. 16. avgusta sem v petih urah prišel nazaj do svoje cerkve. Kosa, oče in sin, sta šla v vnožju Vršaca na planino sedmerih jezer Pri jezerih.« Nadalje je profesor Vodnik s svojimi uglednimi gosti obiskal tudi slap Savico v Ukancu.

Katerega leta sta se brata Jakob in Janez Dežman, kot kaplana v Srednji vasi, vsak zase povzpela na vrh Triglava, ni zabeleženo. Vsekakor je bilo to prej, preden je bil na gori slavni potnik doktor **Sieber**. Vsekakor je našel na vrhu steklenico z listkom, ki sta jih onadva pustila tam. Eden od njiju je baje od te priložnosti zgubil klobuk. Prav tako ni znano, katerega leta so bili prav za prav na Triglavu bratje Moro s svojimi prijatelji iz Celovca. Verjetno je to bilo takrat, ko so Mori še imeli v Bohinju predilnico in svojo hišo. Doktor **Sieber** je bil na najvišjem vrhu Triglava 22. julija 1812.

Novo pot za vzpon na Triglav je izbral baron Karel Zojs (1818), pot, ugodno za potnike, ki prihajajo s podkorenske strani. Ta pot drži od glavne ceste čez Mojstrano dokaj naravnost v dolino Krme; od tu čez sedlo na greben gorskega hrbta Kredarica prav pod zadnji vrh Triglava, toda ne nanj. Pot od deželne ceste pri Mojstrani pa do sedla je možno opraviti v sedmih urah, od tu do vrha Triglava pa je potrebnih še pet ur,

kar pa je odvisno od moči hribolazca. To pot od severne strani do najvišjega vrha Triglava so leta 1818 ubrali tudi akademiki Jakob Jan, Jožef Poklukar in Jernej Tratnik ter Matija Polc z nekim Lovrencem Poldom (Polda). Ti so šli 3. septembra omenjenega leta iz Zgornjih Gorjuš čez Krnice in nato ves čas ob Radovni navzgor skozi zgornjo dolino Radovne do bivališča lovca Jurija Zime (Sima). Tu so prenočili in se vzpenjali naslednjega dne po ozki dolini Krme in Zgornje Krme (četrt ure od te je dober studenec) vse do drugega ali prav za prav do pod zadnjega vrha Triglava. Dalje se niso upali. Bilo je tri popoldne in so torej opravili pot brez posebne hitrosti in napora z vmesnimi postanki v devetih urah. Ker dan ni bil posebno jasen, so videli kranjsko, koroško in celo salzburško gorovje, ne pa Jadranskega morja. Prejšnje leto, 1819, je bil baje neki c. k. inženir zaradi triangulacije na Triglavu službeno in je tam postavil piramido. (Ta odstavek je v rokopisu prečrtan. Op. prev.) 1. avgusta 1820 je prišel kaplan iz Srednje vasi Simon Pfeifer na Mali Triglav, njegova spremljevalca Urban Hodnik in še eden iz Koprivnika pa sta bila prav na vrhu Velikega Triglava in sta naletela na seženj visok sneg. Gospod kaplan Pfeifer ceni po podatkih svojih spremljevalcev dolžino in širino vrha Velikega Triglava na 6 sežnjev.

(Prevod: Majda Smole)

Opomba prevajalca: V prevodu so z velikimi črkami pisane besede, ki jih je Richter pisal slovensko v boharičici; podčrtane so v prevodu besede, ki so podčrtane tudi v originalnem rokopisu.

Marsikaterega bralca bo zanimal Richterjev zapsl krajevnih imen. Navajamo nekaj zgledov:

Stodör, Vilhavniza, Gariufhe.

Lařhki rot, Ribzhov las, Šhlan, Bjtne, Rovni, Lepinze, Oberne.

Babji Šób, Shavnik (Viřavnik).

Verřhaz, Tořtiz (= Tolstec, danes Tosc), Mufica (= Musca, Muzca).

Berda, Sorze, Pezhane, Molhenazih.

Ukanca (Ukanzha), Koli (= Kal, boh. Křli), Kirn (= Krn).

Berezha dolina, sa Gradzam, Perřhlvz.

Ogradj (Ogradi), Lohät (danes Ukřt), Lógare (danes Vogar), Sevnarza, Kopiza, Loje (danes Voje), Zhj = ři (= ři, na řeh, s ři = na Suře, s Suři). Ribensčica = Ribnica; Kropa izvira na Vojah, se kmalu izliva v Mostnico, ta pa se pod Staro Fužino združi z Ribnico.

Per Jezercah, Belo Polje, Opozhenza (= Lopučnica).

Lufkovenza, Mesnřuz, sa Hrařhza.

Stenřhiza ali Strřhiza = Stenřca ali Streřca.

(Uredništvo)

IZREDNI PRISPEVEK ZA PLANINSKI VESTNIK (25. 4.—25. 5. 1977)

Po 20 din: Alojz Majcon — Stara Cerkev.

Po 30 din: Janez Jutrař — Ljubljana-řentvid, Blaga Janes — Maribor, Stanko Zwřlf — Postojna, Mimi Maloveřiř — Horjul, Alojz Cizelj — Kranjska gora, Franc Telcar — Prevalje in Štefan Lednik.

Po 50 din: Hieronim Dolnar — Ljubljana-řentvid.

Po 80 din: Franc Mervec — Ljubljana, Franc Salamun — Ljubljana, in Rudi řtraus — Rogaška Slatina.

Po 90 din: Anka Hvala — Nova Gorica.

Po 100 din: Bernard Klobučar — Ljubljana.

Po 130 din: Ciril Magajne — řempeter pri Novi Gorici.

Po 380 din: Franc Jernejc-Milčec — Pokljuka.

HONORAR PV SO Odstopili:

Franc Krajger — Koroška Bala, 1000 din.

S. Malej — 980 din.

Dr. Jurij Kunaver — Ljubljana, 280 din.

Franc Cekin — Tolmin, 240 din.

Stane Hudnik — Ljubljana, 70 din.

Skupni prispevek 3790 din.

Uprava in uredništvo se vsem darovalcem lepo zahvaljujeta.

Popravek: V PV 1977/6 smo objavili, da je ing. Janez řeme odstopil honorar za članek v PV 1977/2 84 din. V resnici je odstopil 840 din, znesek, ki ga sicer upořteva seřtevek. Zahvaljujemo se za opozorilo in se opravičujemo.

DRUŠTVENE NOVICE

NA 85 VRHOV V JUGOSLAVIJI ZA 85 LET TOVARIŠA TITA

Rašiški vrh nad vasjo Rašica je bil eden izmed 85 vrhov v Jugoslaviji, na katerih so se 22. maja 1977 zbrali planinci, da bi iz teh točk in spominskih obeležij na svojstven način proslavili jubilej prvega državljanja Jugoslavije — predsednika republike tovariša Tita.

Na Rašico k planinskemu domu so prihajali udeleženci proslave iz vseh smeri Ljubljanske mladinske poti, prihajali so planinci, mladina, pionirji — iz planinskih društev Rašica Sentvid, Viharnik, Šmarna gora, Obrtnik, Mengeš, Medvode, Železničar, Viator iz Zasavja in ne nazadnje tudi pripadniki oboroženih sil iz kasarne »Borisa Kidriča«.

Med številnimi državnimi, partijskimi in planinskimi zastavami ob planinskem domu v ambientu svežega pomladnega zelenja sta k slovesni dekoraciji prispevala tudi prapora planinskega društva Železničar in Viator.

Ob 11. uri je predsednik društva Lojze Čižman v uvodni besedi pozdravil predstavnik družbenopolitičnih organizacij in družbenopolitičnih skupnosti občine Ljubljana-Bežigrad in Šiška, predsednika izvršilnega odbora Planinske zveze Slovenije Toneta Bučerja in predsednika Kulturne skupnosti Bežigrad Staneta Komana. O liku tovariša Tita pa je spregovoril predsednik Meddruštvenega odbora Ljubljanskih planinskih društev Marjan Oblak.

V nadaljevanju proslave so v kulturnem programu sodelovali pevci in recitatorji planinske sekcije Osnovne šole »Danile Kumer« iz Stožic, ta sekcija je povezana s planinskim društvom Železničar in Rašica, planinske sekcije »Obrtnik« pri Osnovni šoli »Zvonka Runka« iz Šiške in člani kulturno-prosvetne sekcije vojašnice »Boris Kidrič« iz Sentvida.

Udeleženci proslave pa so poslali predsedniku Titu tudi pozdravno pismo z najboljšimi željami za njegov rojstni dan.

Po končanem programu se je ob koči med zelenimi bukvami ob spremljavi harmonike in splošnega petja razvilo »kolo«, ki so ga vodili učenci osnovnih šol.

Marjan Oblak

PD PTUJ

Ptujski planinci že vrsto let proslavljajo dan mladosti — rojstni dan predsednika Tita. Prav Tito je bila tista gonilna sila, ki je organiziral in povedel jugoslovanske narode v revolucijo in narodnoosvobodilni boj in nam tako omogočil svobodno praznova-

nje v sreči in bratski enotnosti naših narodov.

Planinci PD Kidričevo, Majšperk, Poljčane, Ptuj, Rogaška Slatina in »Sloga« Rogatec so se zbrali na Donački gori s pohodi iz vseh dostopnih smeri. Točno ob pol enajstih se je začel slavnostni pohod na prireditveni prostor na Jasli pod vrhom.

Sledil je bogat kulturni program in planinsko srečanje.

Na razpolago sta bili dve jubilejni spominski štampiljki in značke.

Lojze Canjko

83. REDNI LETNI OBČNI ZBOR PD LJUBLJANA-MATICA

Člani Planinskega društva Ljubljana-matica so se 7. aprila zbrali na 83. rednem letnem občnem zboru. Udeležili so se ga tudi predstavniki družbenopolitičnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij mesta Ljubljane in občine Ljubljana-Center, Planinske zveze Slovenije in Meddruštvenega odbora ljubljanskih planinskih društev, ter od povabljenih planinskih društev predstavniki PD Obrtnik, PD Vrhnik, PD Iskra, PD Mengeš, PD PTT in PD Kamnik. Občni zbor sta spremljala še novinarja Dela in Ljubljanskega dnevnika. Brzobjavne čistitke so poslala slovenska planinska društva iz Celovca, Gorice in Trsta, planinski društvi Zagreb-matica in Japetič-Samobor.

Zbranim je alpinistični odsek predvajal barvni film o vzponu na Trisul I, prvi društveni odpravi v najvišje gorstvo sveta.

Navedimo nekaj uspehov:

— Mladinski odsek združuje okrog 3600 mladih planincev. Posvetil je pozornost vzgoji in izobraževanju svojih članov od cilčbanov do dijakov srednjih šol.

— Akcije odseka za varstvo narave in gorsko stražo so v preteklem letu potekale pod geslom »Gora ni smetišče«.

— Alpinisti so opravili v letu 1976 številne vzpone v domačih in tujih gorah. Med vrhunskimi športnimi dosežki so se najbolj razveselili uspešne odprave, ki je po jugovzhodni steni osvojila Trisul I.

— »Srečanja s planinci ob sredah«, ki jih prireja predavateljska sekcija, imajo kar 150 abonentov.

— Pester program nedeljskih, avtobusnih in visokogorskih izletov je privabil v preteklem letu skoraj 4000 udeležencev.

— Dvajset markacistov je za varnejšo in zanesljivo pot obiskovalcev naših hribovskih in gorskih koticov opravilo 1880 prostovoljnih ur.

Upravni odbor je ob angažiranju članov gospodarskega in gradbenega odbora reševal tudi žgoča materialna vprašanja, povezana z investicijskimi in vzdrževalnimi deli na petih postojankah, ki jih upravlja to društvo. Rezultati večjih investicijskih vlaganj: zamenjava strešne kritine na Domu v Kamniški Bistrici, končano vodovodno zajetje za Kočo pri Triglavskih jezerih in adaptacija novih društvenih prostorov na Trdinovi B.

Predsednik društva Tone Poljšak je v svojem poročilu poudaril: »V delu odsekov, sekcij in odborov je bilo veliko amaterskega zanosa in prostovoljnega dela — vrednot, ki jih moramo še razvijati.« Ocenil je, da je društvo v preteklem letu plodno sodelovalo z družbenimi dejavniki v Ljubljani in na območju, kjer ima postojanke, ter se zahvalil za pomoč družbenopolitičnim organizacijam in družbenopolitičnim skupnostim.

V to naše največje planinsko društvo je včlanjenih 7621 planincev, od tega je skoraj polovica pionirjev in mladincev. Število odraslih članov se je po teh podatkih zmanjšalo za 12,6%. Ob tej ugotovitvi je upravni odbor sklenil analizirati vzroke za to. Intenzivnejši stik s člani je porok za to, da se dosežejo društveni cilji. Vzpostaviti je treba popolnejšo evidenco o članstvu. To je osnova ne le za potrebe analiz, temveč tudi za sistematično komuniciranje s člani. Obveščanju bo upravni odbor v prihodnje posvetil večjo pozornost.

Investicijska in gradbena dejavnost je planirana zelo ambiciozno. Težišče bo na obnovi Doma na Komni in tovarne žičnice, s skupnimi vlaganji Gospodarske zbornice in društva.

»Za 200-letnico prvega vzpona na Triglav ne bomo uspeli postaviti tesarske smrečice na prizidek na Kredarici, naredili pa bomo vse, da bi v tem letu pričeli z začetnimi deli za izgradnjo tovarne žičnice Krma—Kredarica,« je pojasnil predsednik tov. Tone Poljšak. V zaključkih je občni zbor poudaril, da je izgradnja prizidka in žičnice na Kredarico skupna akcija PD Ljubljana-matica in Planinske zveze Slovenije, ki jo bo moč realizirati le s širšo družbeno pomočjo in pomočjo vseh slovenskih planincev.

Izvoljen je bil nov upravni odbor, ki ga bo še vnaprej vodil Tone Poljšak.

Predsednik društva je podelil 14 zlatih znakov, ki so jih ob 50-letnici članstva v PD Ljubljana-matica prejeli:

Lojze Bavdaš, Jakob Birtič, Olga Černe, Stanko Hribar, Karl Jagodič, Franc Jakopič, Nuša Jeršič, Franja Johanovsky, Ljudmila Juvanc, Franc Kopic, Tonči Koretič, Miha Kresnik, Franc Pate in Ferdinand Premru.

Vsa dejavnost osrednjega ljubljanskega planinskega društva bo v letu 1977 pote-

kala v znamenju velikih jubilejev Zveze komunistov in tovariša Tita in v okviru naloga »Leta varstva okolja«.

Iva Žužek

70 LET SNEŽNIŠKE FOTOGRAFIJE

Častitljiva starost sedemdesetih let se je konec marca letos stekla doslej najstarejši znani fotografiji Snežnika, ki jo kot posebno dragoceno hrani PD Ilirska Bistrica.

Fotografija sega v čas, ko se je znani slovenski planinec, jamar, fotoamater in »drenovec« Bogumil Brinšek začel ukvarjati s fotografijo, da bi kasneje predvsem planinsko fotografijo dvignil na umetniško raven.

Fotografija sega v čas, ko se je znani sloca leta 1907, ko sta se planinska prijatelja Bogumil Brinšek in Rudolf Badjura v trdi zlmi povzpela na zasneženi Snežnik. Ohranili sta se dve fotografiji, saj sta prijatelja fotografirala drug drugega: Brinšek ob triangulacijskem stolpu na Velikem Snežniku in Badjura pod skalnim robom Malega Snežnika. Vedno natančni Brinšek ni pozabil zapisati na hrbtno stran fotografij tudi vse fotografske elemente, vremenske razmere in datuma 30. in 31. marec 1907.

Obe fotografiji sta se ohranili v družini Borisa Martinčiča, vnuka Miroslava Martinčiča, državnega uradnika v Ilirski Bistrici in prvega predsednika ilirsko-bistriške podružnice SPD, ki je bilo ustanovljeno istega leta kot posneti fotografiji.

Vsekakor dokaz več, da je bil mladi Brinšek tudi med pobudniki organiziranega planinstva pod Snežnikom.

Vojko Čeligoj

ZAKLJUČEK KRANJSKE MLADINSKE PLANINSKE ŠOLE

Kot je bilo že objavljeno, je v Kranju letos zopet zaživel MO. Ena najbolj uspešnih akcij je bila organizacija mladinske planinske šole. Mladi planinci so imeli štirnajst predavanj z različnih planinskih področij.

Ker pa sama teorija ni dovolj, so se na odseku odločili, da bodo izpiti nekje v naravi, v gorah, kjer bodo lahko tudi praktično pokazali svoje znanje. In res!

Konec tedna se je obetalo lepo vreme in zato je že zgodaj v soboto korakala skupina mladincev proti Kališču. Za nikogar ni bil to prvi izlet oziroma tura, kljub temu pa so pazljivo poslušali vodnika, ki jih je opozarjal na razne nevarnosti, značilnosti in drobne lepote.

Pri domu Kokrskega odreda je bil še sneg, prav tako na Storžiču. Toda vseeno so poskusili priti na ta vrh. Vsi so bili opremljeni s cepini ali smučarskimi pali-

cami, dereze pa je imel le eden. Ko so stopali proti Bašeljskemu sedlu, se je pričelo oblačiti, očitno je kazalo na spomladansko nevihto.

Takrat so upoštevali besede predavatelja Albina. Vrnili so se prej, preden je bilo prepozno. V koči so preganjali dolgčas z različnimi igrami, medtem ko je zunaj deževalo. Marsikdo pa je pogledal tudi v zvezek z zapiski s predavanj. Mladincem so posebno povzročale težave rože; vedeti za 28 zaščitenih, z vsemi podrobnostmi vred, res niso mačje solze. Naslednje jutro je bilo čudovito. O dežju ne duha ne sluha, samo sonce in modro nebo in čist Storžič. Vsi so se pričeli mrzlično pripravljati za izpite. Na terasi pred domom so postavili mize in stole, na mize razložili opremo in posedli po ograji.

Izpitno komisijo se sestavljali tovariši France Benedik, Albin Vidmar in Robert Gaberšček. Snov so imeli razdeljeno in izpraševanje se je začelo. Mogoče bi si kdo mislil, da je bilo vse skupaj samo en »velik hec«. To pa ni bilo res. Po končanih izpittih, ki so trajali do poznega popoldneva, je komisija izjavila, da so mladinci pokazali veliko kvalitetnega znanja in na veselje vseh so vsi tečajniki pozitivno opravili izpite.

Tako je v Kranju zdaj šestnajst mladincev in mladink, z diplomami in značko, ki zagotavljata splošno pripravljenost na različne razmere v gorah.

Naslednja planinska šola bo organizirana jeseni, vsebovala pa bo poleg standardnih predavanj še nekatera druga.

Daša Maretič

DELOVNA AKCIJA NA ČAVNU

Kljub megli in slabemu vremenu se je v nedeljo, 7. V. 1977, na Čavnu nad Vipavsko dolino zbralo 20 planincev, ki so pomagali pri začetku delovne akcije za ureditev koč in njene okolice. Večina udeležencev je iz vrst mladine in pionirjev. Čeprav ti ne razpolagajo s tolikimi fizičnimi močmi kot odrasli, so pokazali, da so sposobni narediti prav toliko. Očistili so dva podstrešna prostora; enega naj bi uredili kot pograd, drugega pa kot zimsko sobo. Poleg te koč je čaka še ureditev iztokove koč pod Golaki, ki ji je treba menjati streho.

DOŽIVETJE NA PECI

85. obletnico rojstva tovaršiča Tita smo mladinci na svoj način proslavili. Odločeno je bilo, da dne 22. 5. obiščemo 20 planinskih vrhov. Jaz sem se odločil za Peco. Na poti proti Domu na Peci me je dohitel mlad fant Janez Grauf, načelnik

MO PD Mežica. Peca je visoka 2126 metrov in Janez mi je obljubil spremstvo.

Dne 21. 5. popoldan smo okrog štirih popoldne z Janezom in mladinci nadaljevali pot k vrhu Pece. Tovariš Janez je vse dobro organiziral. Na vrhu Pece so zažgali kres. Iz doline so prinesli vse potrebno. Mladinci so na vrh Pece nosili stare avtomobilske gume, lopate, krampe, nafto in še druge pripomočke.

Ko smo prišli na vrh so se mladinke lotile zbiranja suhih vej. Nekaj po 20. uri, je Janez Kres prižgal in ogenj je visoko zaplapolal. Bil sem srečen in zadovoljen, ko sem opazoval te mlade tečajnike, bodoče vodnike, kako resno in skrbno izvršujejo svoje naloge.

Vse skupaj je bilo zelo dobro organizirano, za kar gre največja zasluga Janezu, načelniku mladinske skupine.

Drago Damjanović

RUŠKO KOČO OHRANIMO PLANINCEM

Planinsko društvo Ruše je dne 19. marca 1977 imelo svoj 70. občni zbor.

Obširno letno poročilo je zajemalo poglavja: proslava 75-letnice društva, gospodarska in investicijska problematika društva, delo mladinskega odseka, delo na organizaciji izletov, predavanj, smučarskih tečajev, planinske šole, organizacije planinskih odsekov na šolah.

Ruška koča je preseгла plan dohodkov. Urejanje okolja koč, kanalizacija, priključek na vodovodno omrežje, asfaltiranje ploščadi pred koč, izdelava investicijskega programa in ustrezne tehnološke dokumentacije za rekonstrukcijo Ruške koč, vsi ti stroški so krili iz ostanka dohodka. Zagotovljena so finančna sredstva za obnovo koč — bančni kredit 1 milijon dinarjev. Notranost koč bo preurejena po zahtevi sanitarne inšpekcije: sanitarije, kuhinja, gostinske sobe, spalnice, centralna kurjava v vseh prostorih koč in tekoča voda v spalnicah in kopalnicah.

Delo MO je bilo uspešno. Organiziral je 30 akcij, od tega 25 izletov, 3 orientacijska tekmovanja in 2 delovni akcije. Od 25 izletov je bilo 15 v sredogorje, 5 v visokogorski svet, 5 pa je bilo smučarskih. Na vseh akcijah je bilo 624 udeležencev, od teh 345 pionirjev in 279 mladincev. Prehodili so in spoznali našo ožjo domovino Slovenijo, predvsem Pohorje, Kozjak, Karavanke, Savinjske in Juljske Alpe, pa tudi širšo domovino Jugoslavijo. Na krajevni praznik obiskujejo poslednje bojišče Pohorskega bataljona pri Treh žeblih. Pri pripravah na obrambo naše domovine, na teritorialno obrambo in splošni ljudski odpor ter družbeno samoznačito je sestavni del društvenih prizadevanj, kar se predvsem kaže pri usposabljanju mladih za orientacijski šport.

Lep napredek doživlja smučarska dejavnost. Minulo zimo je smučalo organizirano na Pohorju in Golteh nad 100 mladih ruških planincev. Nagradne izlete za pionirje višjih razredov osnovnih šol so organizirali na Celjsko kočo, Roglo in Naravske ledine. Udeležba 100 šolarjev-planincev.

Starejše članstvo se je udeležilo memorialnega izleta ob ostenje Kogla in Jalovca, izleta na Peco, v Logarsko dolino, na Jalovec in Triglav.

Za predsednika društva je bil ponovno izvoljen Rafael Razpet.

Občni zbor so pozdravili predstavniki PZS, Meddruštvenega odbora PD Štajerske, PD Maribor-matica, PD Mariborski tisk, PD MTT Maribor, PD TAM, PD Impol, PD Vuzenica-Muta, častna člana društva prof. Šumljak in inženir Friderik Degen. Zbor je zaključil z željo vseh planincev, naj bo obnovljena Ruška koča ohranjena planincem, saj je ena najlepših planinskih postojank na Pohorju.

J. Teržan

CIRILU KUNSTLJU V SPOMIN

V vrstah vrhniških planincev je nastala nova boleča vrzel. V začetku maja 1977 je nenadoma in nepričakovano preminul član vrhniškega planinskega društva in njegov večletni tajnik Ciril Kunstelj. Planinski delavci so ga spremili na zadnji poti 4. maja 1977.

Ciril Kunstelj se je rodil 24. III. 1911 na Vrhniku. Po končani ljudski šoli se je na Vrhniku izučil usnarjstva, nato pa se je zaposlil v Kamniku. Kamniške planine so ga kmalu privabile. Že v začetku leta 1931 je postal član Slovenskega planinskega društva.

Po vojni se je kmalu preselil v svojo rodno Vrhniko. Naših snežnikov pa ni pozabil, še zmeraj so ga privabljali v svoj objem. Ne samo Kamniške, prehodil je tudi naše Julijce in Karavanke in seveda hribe bližnje in daljnje okolice Vrhnike.

Ciril Kunstelj

Ko se je kmalu po vojni tudi na Vrhniku osnovalo Slovensko planinsko društvo, je bil Ciril med njegovimi ustanovitelji. Od začetka tega društva pa do konca svojega življenja je bil tudi ves čas član upravnega odbora in mnogo let tudi tajnik. Več let je bil tudi član republiškega odbora Planinske zveze Slovenije.

Mlado vrhniško društvo je dosegalo razmeroma lepe uspehe, veliko zaslug za to ima tudi Ciril Kunstelj. Ko si je društvo kmalu po ustanovitvi zgradilo skromno postojanko na Planini nad Vrhniko, sta Ciril in njegova žena prevzela njeno oskrbovanje in sta jo ves čas vzorno oskrbovala. Vsakdo, ki je kočo obiskal, je bil deležen skromne planinske pozornosti, to pa niso bili samo Vrhničani, temveč tudi ljubitelji prirode iz Ljubljane in drugih krajev, vsak obiskovalec se je počutil v koči domačega, saj je znal Ciril vsakega lepo sprejeti in pokramljati z njim, če je gost to zatelel. Gostje ga bodo pogrešali.

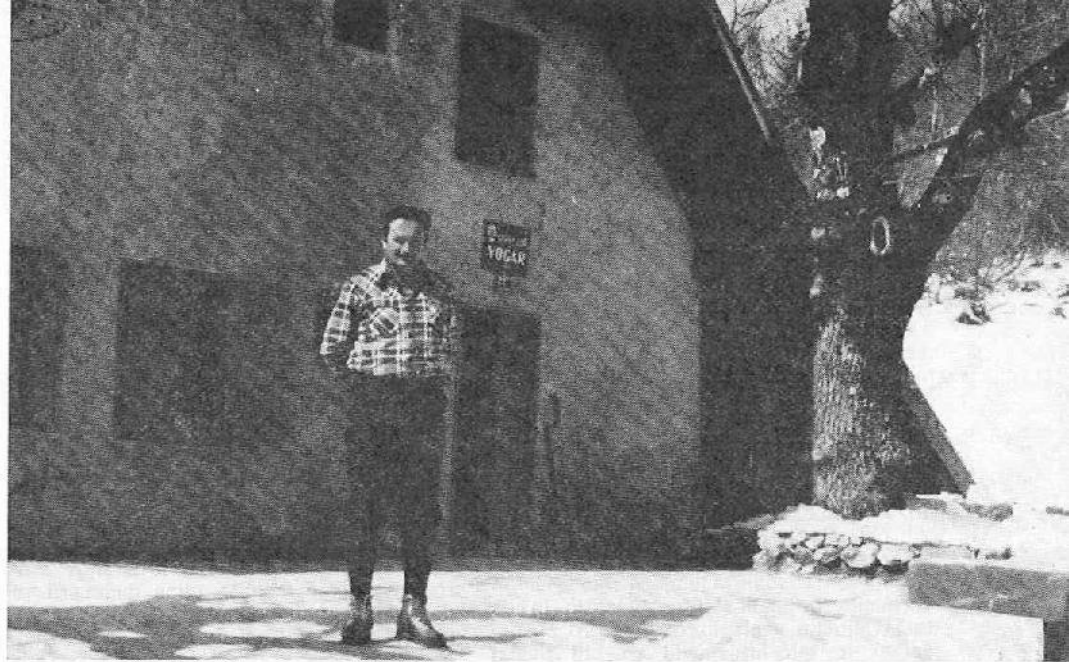
Za svoje požrtvovalno delo na področju planinstva je prejel Ciril dve priznanji: srebrno značko Planinske zveze Slovenije in zlato značko skupščine Planinske zveze Jugoslavije.

Ivan Mihelčič

KANCIJAN KUŠAR 50-LETNIK

Za prvomajske praznike je Sekcija za vleko Ljubljana, organizirala enotedenski izlet po Črni gori. Vodja tega izleta je bil Kancijan Kušar-Koci, ki je v krogu prijateljev, planinskih tovarišev 2. maja 1977 praznoval svoj jubilej — 50-letnico rojstva. Njegovi tovariši — železničarji in člani PD Železničar ga dobro poznajo kot dolgoletnega, neutrudnega delovnega tovariša, saj je planinski organizaciji zvest že 35 let, od tega je kar 28 let pri PD Železničar. Zelo rad zahaja v naše prelepe gore, najrajši pa se odpravi na Vogar, kjer ima PD v oskrbi planinski dom. Temu je posvetil skoraj ves prosti čas, saj mu gre vsa zahvala za organizacijo obnovitvenih del. Poleg delovnih dolžnosti, ki mu jih nalaga delovna organizacija, Koci še vedno najde toliko časa, da opravlja dolžnosti v Meddruštvenem odboru ljubljanskih planinskih društev. Je tudi član Meddruštvenega odbora železničarjev Jugoslavije in eden prvih ustanoviteljev teh dveh odborov.

Je zelo dober organizator delovnih akcij in večjih izletov po Jugoslaviji in tudi zunaj naših meja, saj je vodil izlete v Turčijo, trikrat v Grčijo, štirlinajstkrat v Makedonijo, na Peralbo, Črno goro in drugam. Bil je organizator dveh planinskih taborov železničarjev Jugoslavije, ki je bilo v Bohinju in na Rudnem polju. Pripravil in organiziral je srečanje železničarjev na Govejku in Mengeški koči. Poleg tega je ljubitelj transverzalnih poti, kot so: Pot prijateljstva, Slovenska pla-

Kanci Kušar pred domom na Vogarju

ninska transversala, Gorenjska planinska pot, Jugoslovanska planinska pot.

V matičnem društvu je opravljal dolžnost predsednika društva 10 let, bil je tudi tajnik društva in predsednik gospodarskega odbora.

Po vseh dolgoletnih izkušnjah v planinski organizaciji opravlja sedaj delo gospodarja društva, ta funkcija mu nalaga številne odgovornosti, od zbiranja sredstev za dom na Vogarju do organizacije dela. Skrbi tudi za oskrbovanje doma.

Za svoje dolgoletno, plodno in požrtvovalno delo je prejel številne pohvale, srebrni znak PZJ in srebrni znak PZS.

Kanciju Kušarju, sedanjemu gospodarju društva, ob osebnem jubileju in dolgoletnem delu v planinstvu želimo, da bi še mnogo hodil po naših gorah in s svojimi izkušnjami pomagal pri nadaljnjem razvoju našega planinstva.

Marjan Oblak

OB PLANINSKEM ZBORU NA TREBELJEVEM

Meddruštveni odbor Planinskih društev Ljubljanskega območja prek delegatov društev povezuje 34 Planinskih društev z več kot 31 000 člani.

Vsakoletni tabori so postali nujen del množične aktivnosti društev, kajti na taboru se zbero člani vseh generacij, nastajajo nova poznanstva, med prijatelji in društvili v najširši obliki se verficirajo zadolžitve, sprejete na sejah meddruštvenega odbora.

Meddruštveni odbor ljubljanskih planinskih društev se po svojih delegatih in članih

predsedstva udeležujejo občnih zborov in sej društev, aktivno se povezujejo z drugimi meddruštvenimi odbori v Sloveniji in z meddruštvenim odborom v Zagrebu.

Vsakoletni tabor je na območju ene izmed dvajsetih postojank (kontrolnih točk) Ljubljanske mladinske poti v mesecu mladosti, letos med dvema jubilejema: »Osrednje poti spomlnov ob žici okupirane Ljubljane« in slovesne proslave v Beogradu, na kateri se izročajo pozdravi narodov in narodnosti Jugoslavije tovarišu Titu.

Marjan Oblak

PD VEVČE IN ZBOR NA TREBELJEVEM

Organizacijo VII. planinskega tabora je poveril Ljubljanski meddruštveni odbor planinskih društev PD Vevče.

PD Vevče je bilo ustanovljeno 6. marca 1968 in šteje konec leta 1976 skupno 311 članov, mladincev in pionirjev. Taboriška organizacija »Pugled« je v celoti včlanjena v društvo. Društvo upravlja koč na Veliki planini v bližini Šimnovca, zgrajeno s sredstvi delovnega kolektiva papirnice Vevče, pri čemer so člani društva s prostovoljnim delom pomagali. Možnost za včlanjenje v društvo imajo vsi občani občine Ljubljana-Moste-Polje.

Planinsko društvo Vevče vzdržuje tudi sektor Ljubljanske mladinske poti in skrbi, da je ta vedno dobro označena na delu te poti od Smrečja—Koreno—Grmada.

Po programu izvaja društvo redne izlete v svojo okolico, predvsem v Zasavje pa

tudi v Kamniške planine, Karavanke in Julijce. Član društva se je v preteklem letu udeležil ob priliki planinskega srečanja z zamejskimi planinskimi društvi v Benečiji in Julijski krajini tudi vzpona na Matajur in na Poldnašnje špice. Dalje so člani društva sodelovali pri urejanju trase smučišča pri smučarski vlečnici na Trebeljevem, kjer je kolektiv papirnice Vevče v zadnjem času zgradil tudi brunarico. Na tem prostoru bo letos 15. 5. VII. planinski tabor, katerega organizacijo je prevzelo društvo ob sodelovanju MDO in bo tudi poskrbelo za dobro počutje po izvedenem kulturnem programu.

Najbližja točka Ljubljanske mladinske poti je vrh Kuclja (740 m), oddaljena slabo uro hoda od prireditvenega prostora.

VII. planinski tabor smo priredili nad vasjo Trebeljevo z namenom, da se občani s področja občine Ljubljana Moste-Polje seznanijo s planinsko dejavnostjo in se tudi vključijo v planinsko delo. To še posebno iz teh krajev, ki so bili doslej razmeroma planinsko premalo osveščeni, med narodnoosvobodilno borbo pa zelo aktivni.

ing. Edo Ulčakar

Opomba uredništva:

PD Vevče se je z organizacijo VII. planinskega tabora zares izredno izkazalo. Tabor je v celoti dosegel svoj namen. O njem bomo še poročali.

TRIM POHOD NA PAŠKI KOZJAK

Dne 27. 4. 1977, na dan ustanovitve OF, so Občinski sindikalni svet Velenje, komisija za rekreacijo pri občinski telesnokulturni skupnosti in PD Velenje izvedli tradicionalni pohod na Paški Kozjak, ki je potekal po prvem odseku Šaleške planinske poti. Organizatorji so na plakatih sicer obljubili zastoj vseh udeležencem nekaj ur hoje, kapo, značko, nalepko in čaj, družinam z najmanj tremi člani pa še družinsko priznanje, vendar takšnega obiska (nad 800 ljudi v sončnem jutru na startu v Šaleku) niso pričakovali, saj se je prvega pohoda leta 1975 udeležilo 205, lani pa 136 ljudi.

Da bi o pomenu in organizaciji takšnih in podobnih akcij ugotovilo mnenje nekaterih udeležencev, je uredništvo tednika »Naš čas« povprašalo 6 oseb, kaj sodijo o pohodu. V svojih izjavah so povedali tudi naslednje misli:

Slavko Meža, rudarski nadzornik: »Današnjega pohoda smo se udeležili vsi, poleg žene še dva otroka v starosti deset in enajst let. Kot člani PD zelo radi hodimo v hribe. Današnji trim pohod smo izkoristili za nabiranje moči za slovensko planinsko transverzalo. Trim akcije so zelo koristne za zdravje in boljše počutje ljudi. Današnji pohod se nam kljub močni sonč-

ni pripeki ni zdel težak, pot smo prehodili v dveh urah in pol.«

Vanja Rajter, dijakinja drugega letnika gimnazije: »Na Kozjaku doslej še nisem bila. Sicer pa hodim na trim akcije in mi je všeč takšna oblika rekreacije. Na Kozjaku je zelo lepo, zato mi je žal, da tu nisem bila že kdaj prej.«

Dr. Ivan Zupanc, zdravnik: »Takšne akcije so namenjene vsem, vendar je videti, da so mladi najbolj korajžni, saj so danes v večini. Akcije bi morale biti bolj pogoste tudi v druge okoliške kraje naše doline, da bi jih čimbolj spoznali. Da so koristne, pa mislim, da ni treba posebej poudarjati. Ljudje se vse prebogosto opravičujejo, da nimajo dovolj časa. Pa ni tako! Čas se vedno najde, samo pravi pobudnik mora biti.« Franci Kos, rudarski tehnik: »Pohvalim se lahko, da sem kar enajst prijateljev, oziroma znancev iz naše ulice nagovoril za današnji trim pohod. Danes, žal vse preveč pozabljamo na potrebno rekreacijo. Nataša Vrbancič, učenka drugega razreda osnovne šole: »Pot se mi ni zdela naporna in nisem nič utrujena. Prišla sem s sestro in mamico. Letos sem že drugič na pohodu. Pa tudi sicer precej hodimo v hribe. Danes je dala pobudo mamica.« Matilda Andročec: »Zaposlena sem v TGO Gorenje. Danes je lep dan, povrhu še praznik, pa je mož meniti, da bi se bilo prijetno udeležiti akcije. Planinstvo je najina edina rekreacija. Današnja hoja me je precej utrudila, kar pa je posledica daljše bolezni. Pohoda bi se rada še udeležila. Menim, da so takšne akcije potrebne.«

Izjave kažejo, da so bili udeleženci akcije »Pot pod noge — krepimo srce« z izvedbo v glavnem zadovoljni, to pa na drugi strani zavezuje organizatorje, da se v prihodnje še bolj pripravijo.

Podelitev častnih znakov

Dne 25. aprila 1977 so se zbrali člani UO in NO PD Velenje v restavraciji ljubljanske Name, kjer je predsednik tov. Peter Ficko po uvodnem nagovoru razdelil častne znake PZS kot priznanja PD Velenje petim aktivnim članom. Priznanje PZS so prejeli: tov. Ana Štrbenk-Darinka za aktivno delovanje v predvojni Šaleški podružnici SPD in za propagandno delo po vojni, tov. Danica Ževart za sestavo vodnika Šaleška planinska pot in drugo publicistično delo, tov. Vinko Očepek za modernizacijo koč na Paškem Kozjaku. Priznanja PD Velenje pa so prejeli: tov. Jože Gorjanc za aktivno delo v gospodarski komisiji, tov. Jože Volk za vodstvo sekcije v Šmartnem ob Paki in tov. Danica Ževart. Navzoči so čestitali tov. Stanetu Jamnikarju ob njegovih 50-letnici, ob 15-letnem delu v UO in 10-letnem opravljanju blagajniških poslov.

Miroslav Žolnir

ALPINISTIČNE NOVICE

MELCHIOR SCHILD ŠESTDESETLETNIK

Pred zadnjo vojno se je zanimanje za snežne plazove pri nas pojavljalo le občasno, še v dobi Aljaža in kasneje dvakrat trikrat med obema vojnoma. Planinci reševalci so po potrebi reševali, sledili izkušnjem in se varovali, da bi ne zašli v škripce. Spričo splošnega stanja vede o plazovih v svetu tedaj kaj več tudi ni bilo pričakovati. Pojavljali so se posamezni raziskovalci Paulcke, Welzenbach, Flaig in drugi, ki so svoje izkušnje sicer objavljali v znanstvenih revijah in knjigah, niso pa jih posredovali množicam alpinistov in drugih z živo besedo in v osebnem stiku.

Po zadnji vojni so se stvari bistveno spremenile, ko so se pojavili švicarski strokovnjaki in so se pričeli na Institutu za raziskave snega in plazov na Weissfluhjochu nad Davosom prvi tečajji o plazovih za širšo publiko. Naši prvi tovrstni stiki z Institutom segajo v obdobje okrog petdesetih let, ko je tam že deloval naš jubilat, poglobili pa so se po letu 1962, ko je bila v okviru IKAR ustanovljena podkomisija za plazove. Na željo dr. R. Campella je predsedstvo te podkomisije prevzel Melchior Schild, ki je njeno delo oblikoval po svojih petnajstletnih izkušnjah in ga prilagodil potrebam varstva na najširši možni osnovi.

Z Melchiorjem sva sodelovala nepretrgoma prek petnajst let, zato lahko zapišem o njem nekaj vrstic, da ga predstavim našim bralcem.

Leta 1937 je dokončal študije na učiteljsku, potem pa ga je vojaška obveznost poklicala, da odsluži vojaški rok. Kot dober smučar in ljubitelj gora se je odločil za specializacijo v planinskih enotah in se posvetil problematiki hoje v gore pozimi ter zlasti snežnim plazovom. Hitro je pridobil temeljno znanje in ga poglobil z živo prakso, nato pa ga že srečamo kot instruktora, ki lika začetnike in zrele vojaške in jih uvaja v skrivnosti gora in plazov. Njegova izobrazba mu pri tem mnogo pomaga, saj pri posredovanju znanja lahko uporablja vse vzgojne prijeme dobrega šolnika.

Kaže, da se je izkazal, saj je potem naglo napredoval. V sezoni 1940/41 postane šef službe plazov v diviziji, jeseni 1941 ga že pokličejo v armadni osrednji urad za plazove. Tudi tam skrbi za službo plazov ter jo uspešno vodi do konca vojne. Njegovo delo v armadi je imelo močan vpliv na delo po vojni: skrbel je za mlade kadre, organiziral tečaje, postavil mrežo obveščevalnih točk za službo plazov, izdajal je navodila in opozorila, lavinske bitene. Organiziral je reševalno službo in metode,

M. Schild

odstreljevanje s topovi, minometi in eksplozivi in še kaj.

Stiske in žrtve zaradi plazov med zadnjo vojno so v Švicah pustile trajna posledica. Ena izmed njih je Institut za raziskavo snega in plazov, ki je leta 1945 polno zaživel in potreboval številne kadre. V okviru Instituta se je oblikovala tudi služba plazov. Na razpis se je javil naš Melchior ter 1. oktobra 1945 nastopil službo, ki jo opravlja še danes. Delovno mesto in izredno osebno zanimanje, kakor tudi zdrava mera za teorijo in prakso mu je dalo velike možnosti, ki jih je — lahko rečemo — razvil do visoke stopnje ter v svoji voščdesetletni karieri vzgojil na stotine in tisoče reševalcev in drugih specialistov za boj s plazovi. Med temi je prav gotovo več kot dvajset članov GRS iz Slovenije in vodnikov lavinskih psov. M. Schild ima med drugim velike zasluge za razvoj reševanja iz plazov z lavinskimi psi. Organiziral je tečaje za vzgojo vodnikov in psov, na katerih smo že med prvimi sodelovali tudi Slovenci.

Znani in nadvse popularni so tečajji za reševanje iz plazov in tečajji o plazovih, ki tečejo vsako leto in jih obiskujejo udeleženci iz najrazličnejših držav. Seveda ti tečajji niso samo Melchiorjevo delo, vendar je on njihov organizator. Spretno

povezuje posamezne specialiste in skrbi za visok strokovni nivo.

Veliko je storil za poenotenje dela in za uvajanje sistematike v podkomisijo za plazove v deželah IKAR. Naša srečanja so bila vselej revija izkušenj, forum za izmenjavo znanja in podatkov, delovali smo vseskozi kot prijatelji in se drug od drugega resnično veliko naučili.

V tej internacionalizaciji je šel Schild še dalje. Organiziral in vodil je znane mednarodne konference o nesrečah v plazovih, ki so bile prava bera znanja in izkušenj za ljudi iz vrst reševalcev, komisij za varstvo pred snežnimi plazovi in služb plazov. Na njih so prav radi in vselej sodelovali tudi izraziti specialisti z raznih področij, ki so svoje znanje na ta način najbolj učinkovito posredovali najširšemu krogu operativcev in organizatorjev varstva. Tako konferenco smo nadvse uspešno imeli tudi pri nas na Bledu.

V sodelovanju s Fondation Vanni Eigenmann je organiziral dva simpozija, v Davosu leta 1963 ter v Suldnu leta 1975. Simpozija sta kompleksno zajela problematiko s področja plazov, kolikor ta zadeva reševalce in varstvenike vključno prvo pomoč. Srečanje v Suldnu je bilo posvečeno elektronskim napravam, ki se zadnja leta uveljavljajo pri iskanju zasutih in so do neke mere krive za odstop M. Schilda z mesta predsednika podkomisije IKAR za plazove.

Naš jubilar rad poudari, da želi biti neodvisen in objektivni. Dosledno odklanja vodorabnost interesov v področje, kakršno je varstvo pred snežnimi plazovi. Če to vemo, bomo razumeli številne silovite boje in spopade, ki jih je v zadnjih desetih letih vodil z malo industrijo in obrtniki, ki so hoteli poplaviti trg z nedognanimi varstvenimi pripomočki, magneti in radijskimi aparati. Boril se je proti napačnemu obveščanju in obetom, da nas tak aparat, magnet v žepu lahko reši pred smrtjo v plazju.

Tako je likvidiral reševanje z magnetnimi sondami in vgrajenimi magneti, ker ni ustrezalo zaradi premajhnega dosega magneta in zaradi zelo kompliciranih ter dragih sond, morda pa je bil prav zaradi teh izkušenj malce preveč skeptičen nad uporabnostjo miniaturnih sprejemno-odajnih aparatov, ki pa so pokazale dobre lastnosti in se doslej že uveljavile onstran velike luže. Seveda pa je imel prav, ko je svaril pred prenegljenostjo. Priporočal je organski razvoj in načrtovanje naprav. V tem je spet trčil v hude nacionalno-prestižne in povsem prozaične komercialne zapreke pa nasprotovanja, zaradi katerih je leta 1975 ponudil odstop z mesta predsednika podkomisije IKAR za plazove. Odstop je bil spričo njegove trmoglavosti in nepopustljivosti sprejet. Morda prav to še posebej značilno kaže Schilda kot neomahljivega, trmastega in

zagrizenega delavca, ki zvesto sledi svojim načelom, seveda vselej v dobri veri, da s tem koristi tudi širšim družbenim interesom. Kot takega ga imamo radi vsi njegovi sodelavci in ga razumemo, čeprav je včasih kratkih besed in malce samotarski. Tak pač je in prav takemu tudi ob tej priložnosti in tudi v imenu našega varstva pred plazovi želimo še dosti uspehov ter mnogo zadovoljnih let, ko bo 19. avgusta letos stopil v 61. leto svojega delovnega življenja.

Pavle Šegula

ALPINISTIČNO ŠPORTNO TEKMOVANJE NA KAVKAZU

Športnega plezanja se je udeležilo — na povabilo SZ — 12 držav. Tekme prirejajo vsako drugo leto. Leta 1976 so v predtekmovanju izpadli zastopniki Japonske, Avstrije in Francije, Nemci so zasedli tretje mesto za SZ in Poljsko. Te vrste tekme še niso priznale vse alpinistične organizacije, zanimanje zanje pa je vsekako precejšnje.

T. O.

SIMONA BADIER V YOSEMITIH

Slovita francoska plezalka se je v navezi s soplezalcem Jean Claude Droyerom poskusila z ameriškim plezalskim »vrtcem«. Nos sta opravila v treh bivakih. 70 % smeri sta splezala prosto, Simona je vodila v sedmih raztežajih, »tehničnih«, 70 % prostega plezanja, to je šest raztežajev VI in VI+. S seboj sta imela nekaj klinov in zagozd. V tehničnih raztežajih sta imela težave pri zabijanju. »Zagozde« pomenijo za ta dva slavna plezalca vse tisto, kar so ameriški plezalski tehniki poimenovali z »bicoins«, »nut« in »clog«.

V enem dnevu sta splezala tudi smer Salathé-Steck v severni steni Sentinel Rock. Tu sta rabila samo zagozde (zatiče), smer ima mnogo poklin in poklinc na kaminov in je sploh zelo atletska. Splezala sta tudi severni steber Middle Cathedral Rock, zelo dolgo smer, v glavnem prosto, V in VI.

J. C. Droyer je poleg tega preplezal kakih 15 zelo težkih smeri: Peanut, Outer Limits, Nabisco, Serenity Crack. Te stene so vse v gladkih ploščah in plateh, prepreženih z ozkimi špranjami in razpokicami. Droyer jih je jemal z oporno tehniko, zabijal pa je zagozde in zatiče vseh vrst in mer.

Droyer sodi, da je tako plezanje za spoznanje težje kot v Mt. Blancu, posebno v ozkih počeh. »Želimo, da bi v Evropi v Mt. Blancu nastalo nekaj takih tehničnih smeri in več prostega plezanja najvišje stopnje,« je izjavil Droyer.

T. O.

VARSTVO NARAVE

NAJVEČJI LEDENIKI NA SVETU

Prvo mesto ima ledenik Fečenko v severozahodnem Pamiru v SZ: 71,2 km, sledi pakistanski ledenik Siačen, 68 km, v jugovzhodnem Karakorumu, Hispar 62 km v zahodnem Karakorumu, Pakistan; v Pakistanu je tudi 62 km dolgi Blapho v centralnem Karakorumu.

Peto mesto ima spet sovjetski Južni Inylček v Tienšanu, naslednja sta v Pakistanu, oba 57 km dolga ledenika Baltoro v vzhodnem Karakorumu in Batura v severozahodnem Karakorumu.

Največje ledene mase so seveda na Antarktiki, saj pokrivajo 14,1 milijonov km², bistveno več, kot je površina Evrope in nekaj manj, kot meri Južna Amerika. Tam je tudi najdebelejši led, 30 milijonov m³, na najdebelejšem mestu je 4270 visok oz. debel. Če bi se klima bistveno spremenila ali če bi z atomsko energijo ta led stopili, bi morska gladina po vsem svetu narasla najmanj za 75 metrov.

Druga največja ledna površina je v Grönlandiji: 1,6 milijonov km². Nordijski ledeniki so drugačni kot alpski. Islandski Vatnajökull je v Evropi največji: 8500 km². Na evropski celine je največji tak ledenik Jostedalubre — 1532 km².

Najdaljši alpski ledenik je Aletsch v Ber-

ner Oberlandu — 16,5 km s 115 km². Na Concordii je ta ledenik debel 800 m. Ledenik Fedčenko ima 400 km² površine, s soledeniki pa 900 km².

Ledeniki ne mirujejo, temveč se premikajo, tečejo. Nekateri 10, drugi * 20 cm dnevno, drugi tudi do 20 metrov na dan. V Patagoniji so ob morju čela ledenikov od 70 do 80 m visoka.

T. O.

PROBLEMI GOZDNEGA GOSPODARSTVA

Najbrž povsod na svetu, a v tem primeru tudi v Nemčiji. Tu se je zadnja leta cena lesu vzdignila le za 5%, cena gozdnemu obratovanju pa se je v istem času popetorila. »Če hočemo,« je dejal nemški minister za gozdarstvo pri otvoritvi »univerzitetnega tedna za gozdarstvo«, »da bomo kos prihodnim nalogam, je potrebno, da z gozdom prilagodimo več. Raziskave infrastrukturnih dajatev, ki jih mora dati gozdno gospodarstvo, kažejo, da je gozdni lastnik pri dajatvah preveč obremenjen.« Vsekakor pomembno vprašanje povsod na svetu, kjer je želeja po izrabl gozdnega zaklada velika, saj gre za gozd, za dobrotnika sleherne biosfere.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

FRIEDRICH NIETZSCHE KOT PLANINEC

V »ÖBZ« 1977/1 je prišel na vrsto planinski portret enega najvplivnejših filozofov, ki pa je imel tudi mnogo velike nasprotnike in jih še ima. Avtor sestavka Sepp Walcher je zelo ugleden avstrijski planinski avtor, vendar o Nietzschejevih planinskih dosežkih ne ve kaj prida povedati. Zato obravnava Nietzscheja kot planinca po duhovnem svetu in svoja izvajanja podpre tudi s Kretschmerjevo delitvijo konstitucijskih tipov (pikničnih, atletskih in asteničnih).

Walcherju imponira Nietzsche kot pesnik in mislec, ki se ni oziral na utrjene navade, na tradicijo in katedrsko filozofijo, občuduje njegovo zamisel o nadčloveku, v katerem vidi ideal pravega, lepega in

dobrega človeka. Ta Nietzschejev ideal, ki ga je v novejši zgodovini zakrila grozovita senca germanskega uničevalnega boja za primat na svetu, imenuje Walcher vrh, na katerega se je s svojimi etičnimi cilji poganjal Nietzsche. Zato, pravi Walcher, je bil po svoji notranji konstituciji popotnik in alpinist. Potem avtor do kraja zelo mehanično razčlenjuje primeru med fizičnim »gor in dol«, med iskanjem smeri in bojem za vrh z bojem za ideale, za spoznanje, za zadnje dosežke človekovega duha. Primera izenačuje psihofizične napore volje v alpinizmu z duhovnimi napore filozofa, umetnika, misleca. — Kljub temu je menda prav, če to pretiravanje zabeležimo in opozorimo na klasično načelo: »Nikjer čez mejo, ničesar preveč!«

T. O.

RAZGLED PO SVETU

NEPALSKO-ANGLTEŠKA VOJAŠKA EKSPEDICIJA NA ČOMOLUNGMO

Ekspedicijo je vodil T. Streather, angleški podpolkovnik. Dva člana ekspedicije sta prišla na vrh 16. maja 1975 in tako opravila 21. vzpon na »tretji zemeljski tečaj«. Kapetan T. D. Thompson je našel smrt v taboru 2, pobral ga je plaz.

T. O.

KARAKORUM 1975, 1976

Japonci so v azijskem visokogorju kar naprej na nogah. Leta 1975 so utrgali lepi Kampir Dior, 7143 m, v skupini Batura, v zahodnem Karakorumu (Hajaši, Takami, Mori, Teraniši).

Isto leto so prišli tudi na malo nižji, a prav tako izredno lepi vrh Laila, 6986 m, vzhodno od Haramoša v verigi Rakapoši—Haramoi.

V Baltoro so prišli junija 1976 in sicer so si izbrali veliko in slavno steno Tour de Mustagh. V tistem času je naneslo veliko novega snega in Japonci tu niso opravili nič. Francozi so prav tako zaradi snega obrnili na Broad Peaku in Hidden Peaku. Francoska ekipa je bila majhna, vodili so jo Bernard Mellet in dva zelo renomirana moža Jean-Claude Mosca in Yannick Seigneur. Imeli so namen, da z »alpsko tehniko« stopijo na osemtisočak Broad Peak, torej brez pomoči nosačev, ki so ostali v bazi. Konec junija so iz bivaka v višini

7200 m trije alpinisti dosegli sedlo med obema vrhovoma Broad Peaka in se obrnili k glavnemu vrhu. V višini 7850 do 7900 m jim je zaprla pot »pošastna« nevihta, vihar 140 km/h, mraz — 30°C.

V Hidden Peaku sta Louis Audoubert in Marc Batard imela podobno namero, kajti Messnerjevo junačenje je za možne, kot je Audoubert, zelo bojevito izživanje. Audoubert in Batard v Hidden Peaku nista imela sreče, že pri 7000 m sta doživela »strašno« nevihto, ki ju je prepričala k umiku.

T. O.

JANOS KARLÓCAI

To ime smo pred leti v tej rubriki že zapisali. Bil je vidna osebnost madžarskega alpinizma, po poklicu pravnik, upoštevane znanstvenik. Lani 5. avg. 1976 se je ponesrečil v centralnem Kavkazu. Spodrsnil je na snežišču na relativno lahki turi na Kogutaj (3800 m), z glavo zadal na oster bolvan in se smrtno ponesrečil 56 let star.

Dobro je poznal planinsko zgodovino in literaturo, obvladal sedem jezikov in je kot tak lahko skrbel za mednarodne stike na alpinističnem področju. Vrsto vidnih alpinistov iz vsega sveta je povabil predavati v Budimpešto v Geografskem društvu, v katerem je vodil alpinistično skupino. Ves čas je bil tudi sodelavec pri reviji »Alpinismus«.

T. O.

VREME NA KREDARICI V ZIMI 1976—1977

Zima v gorah je sicer daljša, vendar štejemo za prave zimske mesece — v meteorološkem smislu delitve leta na letne čase — le december, januar in februar.

Temperaturni popreček prvega zimskega meseca, t. j. decembra, je znašal na Kredarici — 0,9°. Bil je za 1,9° pod normalno vrednostjo, t. j. poprečkom obdobja 1955—1972, bil je torej prehladen. Druga dva zimska meseca pa sta bila nekoliko pretopla. Januarski temperaturni popreček je znašal — 7,4°, februarski pa — 7,0°. Prvi je bil za 1,2 stopinje, drugi pa za 1,9° nad normalno vrednostjo.

Absolutni temperaturni ekstremi posameznih mesecev so bili v mejah doslej znanih abs. temp. ekstremov Kredarice. Najvišje temperature so bile v decembru 0,4° (dne 21. dec.), v januarju 3,2° (dne 26. jan.) in v februarju 1,8° (dne 5. feb.). Najnižje mesečne temperaturne vrednosti so naslednje: v decembru — 20,6° (dne 27. dec.), v januarju — 18,8° (dne 17. jan.) in v februarju — 19,1° (dne 28. feb.).

Zaradi razmeroma visoke stopnje oblačnosti, ki je znašala v decembru 4,8 (normalna vrednost 5,5), januarju 6,7 (5,5) in februarju 6,3 (5,8) je bilo tudi število ur s sončnim sijem, ki jih registrira tamkajšnji heliograf, zelo nizko.

Iz gornjih podatkov o oblačnosti zaključimo, da je bil decembrski popreček oblačnosti pod normalno vrednostjo, v januarju in februarju pa je bila stopnja oblačnosti v poprečku višja od normalne vrednosti, t. j. od poprečkov ustreznih mesecev v obdobju 1955—1972.

Sončnih ur je registriral heliograf na Kredarici v decembru 111 (ali 40% maks. možnega trajanja), v januarju 84 ur (30%) in februarju 82 ur (28%). Zato pa so bili vsi trije zimski meseci zelo dobro založeni s padavinami, ki so v nadmorski višini Kredarice padale izključno kot sneg. Decembra je v skupno 14 padavinskih dneh padlo 138 mm padavin, kar je 119% normalne vrednosti. Januarja je v 19 dneh padlo celo 241 mm padavin, kar je 246% normalne januarске množine padavin. Tudi zadnji zimski mesec je bil s padavinami dobro založen. Februarja je v 16 padavinskih dneh padlo 145 mm padavin ali 153% normalne vrednosti. Debelina snežne odeje, ki je ležala ves čas, se je od meseca do meseca večala. Njena največja debelina je znašala decembra 300 cm (dne 19., 20. in 30.), januarja 434 cm (dne 30. in 31.) ter februarja 521 cm (dne 28.).

Iz opisanega povzamemo, da je letošnja zima bila zelo radodarna s snegom. Zato so je utrgalo tudi več plazov kot druga leta. Poznavalci zimskih razmer v gorah poročajo, da so v minuli zimi opazili plazove na področjih, kjer jih doslej še niso videli. Opazili pa so tudi sledove plazov na pobočjih, kjer jih ne bi pričakovali.

S tekočim računom je vaša banka vedno odprta

cepini, kladiva, klini, karabini, dereze — vse, kar potrebujete za uspešne vzpone

nahrbtniki v pastelnih barvah različnih velikosti izredno lahki

alpinistične vrvi vrhunske kvalitete vseh debelin in v primernih dolžinah

v specializiranih prodajalnah

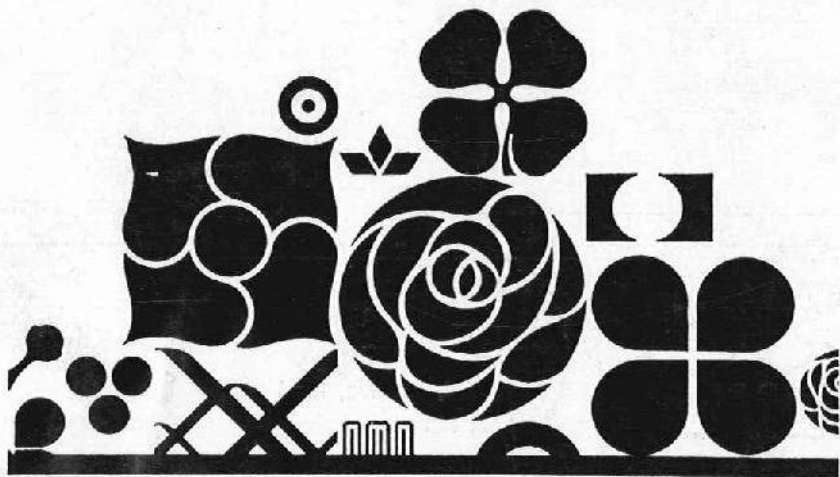
Slovenijašport

paloma®

sladkogorska

PAPIRNA KONFEKCIJA

- toaletni tissue toaletni krep papir
 toaletni minikrep papir toaletni papir
v paketičih krep brisače, zložene brisače in
večnamenske tissue brisače enoslojne
tiskane serviete tissue serviete v barvah
 seti ženski vložki plenice robčki